

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

ИЗДАЈЕ: ИНСТИТУТ ЗА МЕЂУНАРОДНУ ПОЛИТИКУ И ПРИВРЕДУ
ПРИ МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

ГОДИНА I

АВГУСТ 1949

БРОЈ 2

БОРБА ЗА МИР

Тек што је мир створен, његов опстанак је био угрожен од потпаљивача новог рата. И опет се пред напаћене народе поставио најважнији задатак да се боре и сачувају мир по сваку цену. Опет је „борба за мир” постала најважнија парола времена у коме живимо, не толико стога што је мир тако драг свим прогресивним народима, свим обичним људима који су учествовали у антихитлеровском рату, већ и стога што су потпаљивачи рата, чији су господари амерички монополи, нови претенденти на светско господство, створили политичку атмосферу zasiћену запаљивим материјалом и непрекидни хладни рат може сваког момента да прерасте у жестоки, крвави рат. Стога је друг Тито био потпуно у праву када је говорио народима Југославије да су дужни да раде тако као да сто година неће бити рата, а да се спремају за одбрану земље тако као да ће рат почети сутра.

Други светски рат, у почетку империјалистички, тј. реакционаран, пљачкашки, разбојнички, претворио се у ослободилачки благодарећи само томе што је у њему учествовао Совјетски Савез. Циљ ослободилачког рата био је пораз немачких фашиста, који су тежили ка светском господству, ка повратку епохе мрачног средњевековља, пораз фашизма као најкрвавије, најварварскије, најокрутније владавине коју је познавала светска историја. Реакционарним групама америчког империјализма које су учествовале у ослободилачком рату нису били туђи фашистички ратни циљеви. Владавина над светом их је заслепила не мање него полуделу банду хитлеровских дегенерика. Они су зато и ушли у рат и до краја рата чинили све да би с једне стране ослабили фашистичку Немачку, а с друге да би разбили Совјетски Савез и за себе очистили позорницу светске историје. Зато су одуговлачили отварање другог фронта, зато отварали фронт тамо где није било никакве потребе, зато су шверцујући снабдевали Хитлера сваковрсним ратним материјалом. Међутим, крај рата је оправдао њихове наде само у једном смислу — фашисти не само

да су били поражени углавном захваљујући снази Црвене армије, већ је био поражен и фашизам као државни систем, као одбрана светске реакције. А Совјетски Савез је изишао из рата ојачан, с несразмерно пораслим војно-политичким ауторитетом, и из ратног пламена је изникао низ држава народне демократије које су раскинуле ланце империјализма и, приступивши изградњи социјализма, јако се повезале са социјалистичким привредним сектором и антиимперијалистичким фронтом мира.

Такав неочекивани завршетак Другог светског рата омео је реакционарне кругове америчког и енглеског империјализма. Остале ратне последице, а нарочито појачани неравномеран развитак капитализма, убрзавају још веће наступање опште кризе капитализма и изводе из равнотеже светски систем капитализма и најреакционарније кругове америчког и енглеског империјализма, сопственике монопола, картела и трустова. Те две чињенице, учвршћење и пораст социјалистичког сектора светске привреде, који незна ни за какве кризе, и испољавање — упркос свим заштитним мерама — симптома приближавања свеопште кризе капитализма, опредељују на датој етапи политику америчких и енглеских империјалиста.

Заплевни се у неразрешива противуречја, која се пооштравају продубљивањем опште кризе капитализма, руководећи кругови Америке и Енглеске су стали на пут отворене агресивне политике ради постизања светског господства. Њих не плаши трагична судбина хитлеровске банде која је покушала да лудачким идејама учини Немачку „über alles in der Welt”. Они мисле да ће их спасти атомска бомба. Они не знају да их баш уздање у атомску бомбу разобличава пред целим мирољубивим светом као ненадмашне крвоније и варваре. Они не знају да је јаче од атомске бомбе људско сазнање које је схватило непобедиву истину да нико не може да објави рат прогресивном човечанству ако се оно бори свим силама против потпаљивача рата. Те потпаљиваче је збунио велики протест прогресивног човечанства против рата, који се испољио приликом припреме Конгреса мира и на самом Конгресу, на коме су истунили претставници више од 60,000.000 људи и који су изразили да народи у свету не желе да ратују. Амерички и енглески империјалисти почели су у последње време да припремају кампању против мира под маском мирољубивости. Шта све они не би радили, какве све завере не би организовали, све су радили и све раде у име мира. А њуди — обични људи — добро знају да су њихови разговори о миру само разговори о рату. Мир америчких и енглеских империјалиста и њихових кортеша и јесте рах Романа — тј. мир наметнут од сурових победилаца. „Si vis pacem para bellum” — ако хоћеш мир спремај се за рат — сурови рат, свакако победилачки, нека зна непријатељ да си јачи

од њега, да неће бити према њему никакве милости, да ћеш га покорити, учинити га својим робом. То је смисао таквог мира о каквом говоре англо-амерички империјалисти скривајући се иза паравана демократског мира. Они неће никога обманути својом фразеологијом. Обични људи су научили да гледају на чињенице очима реалних марксистичких филозофа и, што је још важније, они су научили да протумаче њихов стварни смисао.

Сада нико не сумња о стварној суштини европског савеза пет држава, који је створио себи стални савет и још више — војни штаб под руководством познатог лакеја енглеског империјализма, маршала Монтгомерија, који је, не устручавајући се, цинично изјавио да једном ногом стоји у Енглеској а другом ногом — у Француској. И најнеупућенији човек зна да је то савез за борбу против Совјетског Савеза и земаља народне демократије, створен под егидом америчког империјализма.

Нико не сумња да и североатлантски савез има само војни циљ, иако су нарочито за време његовог потписивања грмели и певали хвалоспеве само о трајном миру. Он, прво, није атлантски, није за мир и нимало се не подудара с повељама Организације Уједињених Нација. Тај савез предаје све војне снаге и материјалне изворе Америке, Енглеске, Француске, Италије, Канаде и других држава које су га потписале у руке америчких монополиста за борбу против Совјетског Савеза и против земаља народне демократије. То и творци тога уговора нису ни крили. Они су отворено говорили да је савез уперен против Совјетског Савеза. Сам министар иностраних послова Америке изјавио је у свом говору поводом потписивања Атлантског савеза: „Границе не дају безбедност САД. Озбиљно угрожавање мира и безбедности, ма где на земљиној кугли, непосредно се тиче Америке”. А најзад, савршено је јасно да угрожавање мира значи само угрожавање интереса америчких империјалиста. Ето како се тај савез, назван североатлантским, простира над целом земљином куглом. Тај чисто војни савез америчких империјалиста хоће да претставе као савез под егидом ОУН. А свима је познато да он нема ничег заједничког с том организацијом. Штавише, на заседањима те организације амерички и енглески претставници су покушавали свим силама да разбију међународну сарадњу. Пошло им је за руком да помоћу своје гласачке машине одбаце све предлоге за мир Совјетског Савеза, о смањењу наоружања, о неискоришћавању атомске енергије у војне циљеве итд. итд.

Један од претставника америчке спољне политике имао је дрскости да изјави да су Американци потписивањем Североатлантског пакта успели да постигну за себе велика преимућства — „слати у рат европску омладину како би она гинула на бојним пољима, а не америчку омладину”.

Када човек погледа на карту распореда војно-поморских и ваздухопловних база САД, које премашују цифру од 700, најпре ће увидети да су разговори о миру од стране америчких и енглеских империјалиста само комедија којом они желе да прикрију своје ужурбано припремање за рат. Друго, они ће увидети да то, што све те базе окружују углавном Совјетски Савез и земље народне демократије, значи да англо-амерички империјализам припрема рат против Совјетског Савеза и земаља народне демократије које изграђују социјализам. Ми не знамо колико недемонтираних фабрика за наоружање има у Америци, али да таквих фабрика има и да њихов број није мали — то је неоспорна чињеница. И то не говори о жељи америчких монополиста да сачувају мир. Свим тим чињеницама треба додати још једну — борба око Немачке, борба не за јединствену и демократску Немачку већ за Немачку подељену, за поново фашизирану Немачку, како би могла за случај рата да стане на страну америчких и енглеских империјалиста против Совјетског Савеза.

Ето зашто се у свим земљама социјализма и народне демократије води упорна борба за мир и против потпаљивача рата. Суштина те борбе састоји се у првом реду и углавном у упорном раду за социјалистичку изградњу. У другом реду она се састоји у неуморној агитацији и пропаганди против потпаљивача рата, у разоткривању њихових планова, њихове вештине да прикривају своје архиреакционарне намере подесном маском мирољубивости и хуманости.

Али најважније средство за борбу против потпаљивача новог рата јесте учвршћивање економског и политичког положаја сваке земље која улази у антиимперијалистички фронт мира и појачање њене одбранбене способности, — то у првом реду услед тога што је одлучујућа чињеница за чување независности земље, чак и најмање, унутарња снага саме те земље и с друге стране — учвршћивање јединства и моћи антиимперијалистичког фронта мира. Ето у том односу — то треба рећи отворено и с пуним поимањем целокупне одговорности — јесте слабост фронта мира.

Разједињеност и слабљење антиимперијалистичког фронта мира проузроковала је и продужава да их продубљује и до данас, фамозна Резолуција Информбироа, чији творци и њихови помагачи већ годину дана настављају своју штеточинску делатност у томе смислу. Трагично у тој Резолуцији је то што она удара свим снагама апарата и ауторитета СКП (б) баш по ауторитету и величини марксистичко-лењинистичког учења, удара по идејним и организационим основама комунистичких партија. А најтрагичније и најтеже у томе је то што кобну улогу те Резолуције не виде они од којих зависи престанак њеног постојања у корист ме-

ђународног радничког покрета, у корист прогреса целог човечанства.

Када су реакционарни, империјалистички кругови у САД и Битлеској отпочели своју борбу против фронта мира, а пре свега против Совјетског Савеза који је на челу тог фронта, покушавајући да разједине светски раднички покрет, да разбију његово јединство, да разбију светску федерацију рада, и отпочели одлучно да наступају против радничке класе целог света, иронијом историје баш СКП (б), велики учитељ свих Компартија и свих трудбеника по делу социјалистичке изградње, на основу фамозне Резолуције Информбироа, почела је да разједињује и да слаби антиимперијалистички фронт мира, да разједињује и слаби комунистичке партије целог света. Под маском чувања чистоте марксизма-лењинизма и учвршћења сваке партије понаособ и фронта мира у целини, објективно она иде истим путем којим иде и светска реакција — путем разједињавања и слабења не само светског радничког покрета већ и комунистичких партија целог света. Коминформ је својом Резолуцијом отпочео чудовишну кампању против КПЈ, против народа Југославије, иако лицемерно изјављује да води борбу само против Титове клике, у шта више нико у Југославији не верује. Та Резолуција је дотерала до чудовишне економске блокаде, до суспендовања свих трговинских уговора, свих културних конвенција, дошло је чак и до физичког истребљења најбољих синова радничке класе и народа који су учествовали у антифашистичком рату, као што је случај са Кочи Дзодзеом у Албанији, довела фронт мира на челу са Совјетским Савезом до тога да закључује уговоре са империјалистичким државама на рачун Југославије, што се у овом случају не може објаснити никаквим лењинизмом и никаквим интернационализмом. Може ли се таква кампања, јединствена у радничком покрету, какве није било ни у одвратним аналима историје II Интернационале, назвати другарском критиком ради исправљања погрешака једне партије која је после СКП (б) једина пошла у Другом светском рату путем Велике Октобарске револуције и претворила антихитлеровски рат на својој територији у револуционарни рат за збацивање своје буржоазије, за раскидање империјалистичких ланаца и стварање новог државног типа сличног диктатури пролетаријата, и која се латина изградње социјализма у својој земљи! И још чудовишнија постаје та критика кад знамо да она удара по измишљеним грешкама на основу вештачки исконструисаних чињеница, које се ни на који начин не могу наћи у југословенској стварности.

Нећемо овде говорити која је то партија на коју се сручила та Резолуција достојна једино времена Троцкога, Зиновјева и Бухарина, ко су ти народи који испољавају задивљујуће и у исто-

рији других народа беспримерно јединство са својом партијом и њеним руководством, који показују пред целим светом своју ода-ност делу изградње социјализма, који се обливају знојем херој-ског рада да би испунили Титов Петогодишњи план изградње социјализма. Они сами говоре о себи. Ако не данас, сутра ће свет сазнати то упркос свим тешкоћама. За нас је важније да под-вучемо да већ годину дана та партија не само да постоји, већ да и даље ради на извршењу Петогодишњег плана и извршује га брзо и добро упркос свима и свакојаким тешкоћама. Нека се за-мисле над том чињеницом аутори резолуције Информбироа и не-ка кажу постоји ли нека друга партија у земљама народне демо-кратије која би могла издржати под таквим условима не годину, већ само месец дана? И нека промисле не говори ли та чињеница да је правда на страни КПЈ и њених херојских народа.

Теоретичари из Информбироа одричу револуционарни ка-рактер Народноослободилачке борбе у Југославији, одричу соци-јалистички карактер изградње земље. И једну и другу истину могућно је доказати као теорему чињеницама из историје југо-словенских народа, и из социјализма који се изграђује у земљи. Али наши теоретичари неће да се обазире на чињенице. За њих чињенице нису важне, за њих су важније њихове сопствене схо-ластичке конструкције које од почетка до краја имају само мета-физички карактер и претстављају ревизију марксизма-лењиниз-ма у многим питањима теорије и тактике комунистичког покрета. Раскид са праксом револуционарног покрета у националном и ме-ђународном размену довео је наше назови критичаре до таквог трагичног положаја из кога они већ целу годину дана не могу да изиђу. Њих може да стрезни само велика стварност социјализма који се изграђује у Југославији. Та велика стварност не говори већ просто виче о томе ко је у праву у тој борби штетној за цео револуционарни покрет, она не говори већ просто виче ко води стварну борбу за мир, учвршћујући свој унутрашњи фронт а истовремено и међународни фронт мира, борећи се против реви-зије неких принципијелних питања марксизма-лењинизма, бо-рећи се за зајста нови, зајста социјалистички однос између СССР и земаља народне демократије, који се по теорији марксизма-ле-њинизма може заснивати само на принципу равноправности.

ГОВОР МАРШАЛА ТИТА НА МИТИНГУ У ПУЛИ

„Другови и другарице,

Дозволите ми да вас поздравим овдје на данашњи дан, кад сте се ви сакупили да извршите смотру својих снага и да покажете резултате извршења плана у првом полугођу 1949 године. Дозволите ми да овом приликом изразим најдубљу захвалност трудбеницима Истре и Словенског Приморја који су показали свој прави социјалистички патриотизам на тај начин што су савјесно извршавали своје задаће и допринјели свој велики удио у опћу зграду, у изградњу социјализма у нашој земљи, у извршење Петогодишњег плана.

Прије него што пређем на изношење неких података о извршењу Петогодишњег плана у протеклом периоду хтио бих, другови и другарице, да се осврнем са неколико ријечи на Истру и Словенско Приморје. Том приликом морам да се извињим што до данас, пар година послје ослобођења, нијесам био међу вама, да бих са вама лично говорио и чуо вас. Ја то, ево, чиним данас. Међутим и ја и сви ми непрекидно смо водили рачуна и гледали на Истру и Словенско Приморје, непрекидно смо водили рачуна о томе како се осећају народи новоослобођених крајева у својој отаџбини, у коју су послје дуго и дуго година коначно ушли. Ја знам да је овдје било и грешака, ја сам их и лично видео пролазећи са мојим друговима кроз Словенско Приморје и Истру. Ми смо видјели недостатке и знамо да их је било и организационих и објективних, као што је било и субјективних недостатака. Ми знамо да није било све онако како би требало да буде. Разумије се да би се за то могло наћи оправдање у томе што је наша млада социјалистичка земља Југославија, тешком муком крчила себи пут ка својој обнови и изградњи. Али, ни тиме се не да све објаснити и зато смо ми ове године предузели све што је потребно да би Истра и Словенско Приморје исто тако брзо и снажно крочили напријед у својој изградњи као што је то случај с осталим крајевима наше земље, као што то чине ваше републике, Хрватска и Словенија, а исто тако и оста-

ле републике, Србија, Македонија, Босна и Херцеговина и Црна Гора.

Ми смо ове године предузели читав низ већих подухвата на изградњи у Истри. Гради се пруга Лупоглав—Раша, а већ ове године отпочеће се са припремама за изградњу пруге која ће спајати градове Ријеку и Пулу непосредном везом и која ће имати огроман значај за економски процват ових крајева. Ми смо исто тако одредили не мала средства за изградњу нових путева и цеста и за оправку станица, а у Словенском Приморју такође се предузимају и предузимаће се још већи радови, да би ови наши крајеви могли снажније крочити напријед ка својој љепшој и бољој будућности. Ми смо преузели те обавезе на себе, али сада, разумије се, тражимо да и ви извршите и извршавате своје обавезе, да радни људи Истре и Словенског Приморја у фабрикама, на разним градилиштима и свуда гдје се налазе извршавају своју социјалистичку дужност, као што је извршавају и радни људи осталих крајева наше земље. Ми вјерујемо да ћете ви то извршити јер на дјелу видимо како извршавате своје обавезе. Само од вас самих, од ваше сопствене свијести, од ваше снаге и елана у стваралачком раду зависи да ли ћемо ми брже или спорије изградити нашу љепшу и срећнију будућност.

Другови и другарице, на данашњи дан ја бих хтио да кажем овдје неколико ријечи и о извршењу нашег Петогодишњег плана. Још у току рата, када смо се борили против свих могућих окупатора и угњетача нашег народа, ми смо чврсто ријешили да изградимо нову Југославију, другачију од оне старе, на новим друштвеним темељима, социјалистичку Југославију. Да бисмо постигли остварење новог друштвеног поретка и да би наша нова Југославија могла снажно закорачити напријед, морали смо створити и предуслове за то: ликвидирали смо стару власт и успоставили народну власт, приступили смо ликвидацији капитализма и експлоатације човјека по човјеку. Ми смо то са успјехом досада извршавали и извршићемо до краја, па ма шта тко говорио. Даље, ми смо у овом рату, као једну од најважнијих тековина и као један од најважнијих предуслова, остварили правилно рјешење националног питања. Ми смо у томе успјели и створили смо братство и јединство између разних националности и унутар сваког народа посебнице. Без правилног рјешења националног питања, онако како смо га ријешили ми у Југославији, било би врло тешко или уопће никако не би било могућно изградити социјализам. Било је потребно, дакле, створити тај предуслов.

А како смо ријешили национално питање? Ми се при рјешавању националног питања нисмо задржали на томе да узмемо цитате из Лењина, Стаљина, Маркса и Енгелса и да цитатима доказујемо да смо национално питање правилно ријешили. Не,

ми смо на дјелу, разумије се онако како су то поставили наши велики учитељи, у пракси ријешили национално питање. Ми смо национално питање ријешили на тај начин што смо створили и предуслове за пуну економску равноправност. Не може бити правилног рјешавања националног питања ако је једна република заостала а друга напредна, ако једна република или један народ напредује на рачун другог народа, ако постоји економска неравноправност. Зато смо ми у нашем Уставу поставили ствар тако да се сви наши народи, све наше републике подједнако развијају. Ми смо донијели закон о Петогодишњем плану и у њему ви видите да најзаосталије републике, као што су рецимо биле Македонија, Црна Гора и Босна и Херцеговина, добијају највише. Остале, најнапредније републике, дају да би се ове чим прије подигле. Словенија, Хрватска и Србија дају за то највише. И то је правилно. Ако ми не бисмо тако чинили онда ми не бисмо могли рећи да смо правилно ријешили национално питање. Ако би постојала економска неравноправност, ако би постојала и даље економска заосталост у било којој републици, онда то не би било правилно рјешење националног питања.

Свакво рјешење националног питања омогућило нам је да, предузевши изградњу земље и остварење Петогодишњег плана, мобилишемо све снаге у свим нашим републикама, у свим нашим народима подједнако. Погледајте, другови и другарице, како данас раде, рецимо, наши Македонци, како показују огроман полет у раду, како постижу огромне успјехе. А како је и зашто то могућно? Зато јер они улажу свјесно своје снаге, зато јер они дубоко вјерују, зато јер су се освједочили и убједили да само у оваквој једној заједници у којој народи имају пуно разумевање један за другог могу остварити своју лепшу будућност. Тако исто стоји ствар и са Црном Гором и са Босном и Херцеговином и са другим републикама. Дакле, правилно рјешавање националног питања створило је повјерење код свих наших народа у садашњу социјалистичку власт и омогућило нам је да мобилишемо све народне снаге, које данас чине чудо у своме раду на извршењу Петогодишњег плана и изградњи социјализма.

Ја бих хтио, другови и другарице, да вам овдје у бројкама прикажем како изгледа одраз онога што је до сада изграђено без обзира на све тешкоће које смо имали у протеклом периоду, да вам прикажем у општим потезима извршење Плана у првом полугођу ове године и затим углавном извршење плана у току минуле двије и по године.

Како су извршиле план у првом полугођу 1949 године најважније гране наше индустрије? Министарство тешке индустрије извршило га је са 93,5%, Министарство електропривреде са 96,4%, Министарство рударства са 100, а Министарство лаке индустрије са 102, док је индустрија република остварила овај

дио плана са 103,3%. То значи да је индустрија савезног и републичког значаја по најважнијим гранама производње извршила план првог полугођа ове године укупно са 100,1. Дакле, у вријеме кад су са разних страна долазили гласови да нећемо моћи да извршимо план, ми смо га ипак извршили благодарем напору и високој свијести радних грађана наше земље.

Индекс извршења плана у првом полугођу 1949 према првом полугођу 1948 показује велики пораст производње у овој години. Ако производњу у првом полугођу 1948 означимо са 100, онда је тај индексни број у првом полугођу ове године 137. По појединим гранама производње индекс би изгледао овако: у производњи и расподјели електричне енергије 165, у производњи и преради угља 157, у производњи и преради нафте 235, у првој металургији 111, у металургији обојених метала 123, у електроиндустрији 172, у индустрији грађевинског материјала 235, у текстилној индустрији 132, у индустрији коже и обуће 118, итд. У свим гранама индустријске дјелатности забиљежен је општи пораст према производњи у првом полугођу 1948 и поред свих тешкоћа које смо имали.

У саобраћају план је извршен током првог полугођа ове године, према оперативном плану, укупно са 100,3%, а заједно са поштанско-телеграфско-телефонским услугама укупно са 101,8. У жељезничком саобраћају извршен је са 101,8%, у поморском са 95, у ријечном са 87, у ваздушном са 84, у ауто-саобраћају са 94, а поштанско-телеграфско-телефонске услуге са 112. План превоза робе извршен је укупно са 106%. У поређењу са првим полугођем прошле године, индексни број извршења плана саобраћаја у првом полугођу ове године нарочито расте у жељезничком, поморском и ауто-саобраћају. Кад говоримо о саобраћају, да бисте могли донекле видјети колико су огромни напори који се код нас врше на тој страни, треба да вам кажем и то да ми данас дневно укрцавамо и превозимо око једанаест хиљада вагона, што значи више него и Мађарска и Румуњска и Бугарска заједно. То је резултат напора наших радних људи, то је број који стално расте, јер ми у том погледу идемо стално напријед.

Да видимо сад како се код нас извршује план откупа и снабдевања становништва. Откуп житарица, крупне и ситне стоке, дебелих свиња и масти у знатном је порасту у поређењу са прошлим економским годинама. Откуп дебелих свиња реализован је у првом полугођу ове године на територији ФНРЈ са 101,5, откуп крупне и ситне стоке са 101,1, што значи да је у односу на прво полугође 1948 године откуп крупне и ситне стоке извршен са 202, а откуп дебелих свиња у комадима са 451. Откуп масти извршен је са 1.956% према количинама откупљеним у првом полугођу 1948 године. Прошле године са откупом је ту

стајало врло слабо, а сада иде већ много боље, ма да смо ми морали и ове године увозити и ма да још нисмо постигли оне количине које су потребне нашим радним људима. Али ми водимо рачуна о томе да снабдијемо наше радне људе свим што је потребно за живот. Ако узмемо индекс 100 на бази 1946/47, онда видимо да је откуп бијелих жита у 1947/48 извршен са 99,2 а у 1948/49 са 148, док је откуп кукуруза у 1947/48 извршен са 247,3, а у 1948/49 са 219,6 при чему треба имати у виду да откуп у економској 1948/49 години још није завршен.

План расподјеле артикала широке потрошње реализиран је по вриједности укупно са 102 по сто у првом полугођу ове године. У количинама план расподјеле остварен је код тканина са 110 по сто, код трикотаже са 99, код обуће са 100, код равног стакла са 99,5, код цемента са 108, код дувана са 128, код петролеја са 103 и тако даље. Ви знате да смо прошле године са петролејем слабо стајали, а сада смо већ савладали и ту тешкоћу и снабдјевамо народ тим потребним горивом.

А како смо, другови и другарице, са каквим резултатима извршили двије и по године нашег Петогодишњег плана, шта смо постигли у периоду који обухвата половину нашег првог Петогодишњег плана? По разним гранама индустрије остварено је за протекле двије и по године 50 по сто. Дакле, ми смо потпуно извршили половицу Петогодишњег плана. То показује да ми можемо смјело гледати напријед.

По појединим гранама индустрије ми смо за ове двије и по године извршили: у производњи и расподјели електричне енергије 38,2 по сто од Петогодишњег плана, у производњи и преради угља 46, у црној металургији 52,3, у металургији обојених метала 70,9%, у индустрији и преради метала 60,7, у електро-индустрији 29,2, у дрвној индустрији 80,5, у текстилној индустрији 48,2 и тако даље, и тако даље. Као што се види, ми смо у производњи и преради угља постигли више него што смо планирали да остваримо у току ове двије и по године иако производња у нашим рудницама још није довољно рационализирана, још немамо довољно машина да би наши рудници могли дати већу продукцију. Исти је случај и са црном металургијом у погледу рационализације, али смо ми упркос томе за минуле двије и по године већ постигли 52,3 по сто што значи да смо премашили план, док смо у металургији обојених метала далеко премашили план који смо имали у виду. У производњи и расподјели електричне енергије ми такођер нисмо подбацили у извршењу плана, јер ће наше хидроцентрале и друге тек у 1951 години бити у пуном замаху своје продукције. Што се тиче електроиндустрије, наш план је био да у овом периоду постигнемо 31 посто Петогодишњег плана, али смо постигли нешто мање, то јест 29,2 посто, што с обзиром на разне тешкоће није много мање. У електроин-

дустији и једино у тој грани ми смо благодарећи „пријатељским“ економским везама са источним земљама, у најтежој ситуацији, јер су нам отказане испоруке и оних машина које су већ биле израђене за нас и које смо већ платили, због чега их ми морамо тражити на другој страни. Ми ћемо због тога изгубити пар мјесеци, али ћемо их у току Петогодишњег плана ипак надокнадити.

План инвестиција капиталне изградње и друштвеног стандарда требало је да буде извршен у току двије и по године Петогодишњег плана са 31,6 процената, а остварен је са укупно 36,5 по сто што другим ријечима значи да је укупни план инвестиција извршен са 115,5 по сто.

Овдје бих хтио да ставим још неке мале примједбе уз бројке које сам поменуо. На првом мјесту хоћу да напоменем да, посматрајући извршење Плана у првом полугођу ове године, треба да имамо у виду да постигнути резултати нису битни за извршење читавог годишњег плана, јер је тежиште извршења у другом полугођу; у првом полугођу врше се многе припреме за тежиште рада које пада у другом полугођу. Али, ми смо ипак успјели да доведемо бројке извршења Плана на побједнички ниво, успјели смо извршити више него што је био наш полугодишњи план. Исто тако стоји ствар и са бројкама и процентима оствареним у првој половини Петогодишњег плана у разним гранама наше индустрије и у капиталној изградњи.

Даље, економска 1948/49 показала је у свим правцима, као што сте видјели, знатне резултате. И у капиталној изградњи и у продукцији и код откупа, то јест код правилног извршавања дужности наших радничких задругара и осталих сељака, а исто тако и у расподјели намирница народу. Без обзира на разне гласове који су нам злобно прорицали да ћемо умирати од глади, који су говорили да наш народ већ умире од глади, ми ћемо и у овој економској години 1949/50 побољшати животни стандард наших људи. А они који шпекулишу са глађу наших људи љуто ће се преварити. Морам вам рећи као куриозитет, да су већ и вођства неких комунистичких партија, као на примјер конкретно у Пољској, страшно узнемирени и запрепашћени кад виде да је код нас животни стандард послје Резолуције порастао умјесто да падне. Они би вољели да поумире половина Југословена само да би њихова Резолуција била у праву.

Другови и другарице, откуда та упорност, откуда тај елан, откуда то стваралаштво код наших људи? Отуда што су наши људи на пракси упознали шта могу сопственим снагама учинити, отуда што су наши радни људи свјесни куда иду: не у капитализам, не на запад, него да граде социјализам и своју бољу срећину будућност. Отуда што сваког дана наши људи виде резултате свог стваралачког рада који их потстичу на још веће жртве,

на још веће напоре, на још веће стваралаштво. Погледајте, другови, ову борбу коју су наши људи водили посљедњих мјесеци за остварење полугодишњег плана. Вођена је права битка по фабрикама, по разним установама, рудницима, друмовима, на железничким линијама и у транспорту уопште, на Аутопуту и тако даље. Свуда се наш радни човјек, наш трудбеник борио свим својим снагама да на дјелу докаже да ми градимо социјализам, свуда је сваки наш трудбеник, сваки наш радник хтио да да све од себе. И заиста, у том величанственом напору, у тој великој бици за Петогодишњи план, а то значи у бици за остварење социјализма и срећније будућности, наши људи су достојно положили свој испит. Према томе, све то може нам послужити као гаранција да никакве тешкоће које би још могле да се испрече на нашем путу неће нас онемогућити да остваримо то што смо замислили.

Разумије се, другови, да наши људи осјећају и помањкање; када не би било помањкања, онда не би требало ни више фабрика градити. Ми знамо да помањкања има. Ради се само о томе да оно што имамо буде правилно расподјељено, ради се о томе да ли они људи који чине највеће напоре добијају што им је потребно за одржавање њихове физичке снаге. То је оно важно о чему ми морамо водити бригу и зато ја сматрам за потребно да нагласим овдје неопходност да се води правилна политика према свим онима који улажу свој зној да би остварили срећнију будућност нашим народима. О томе треба да води свакодневну бригу сваки наш руководилац, сви народни одбори, комитети, синдикалне организације. Наши радни људи ће разумјети кад нечег нема из објективних разлога. Али кад нетко не ради правилно, кад се људи не снабдјевају извјесним животним потребама иако их имамо, онда то наши радни људи не могу да приме и морају против тога устати, морају критиковати такве органе власти и такве руководиоце који се неправилно односе према потребама наших трудбеника. Ја кажем, другови, да у том погледу код нас још има недостатака. Ми разумије се, имамо великих тешкоћа, још немамо довољно свега што је потребно за свакодневни живот. Ми тек сада стварамо услове за брзо подизање животног стандарда. Али већ сада, паралелно са великим напорима за извршење нашег Петогодишњег плана, ми већ морамо поступно ићи напријед у подизање животног стандарда наших трудбеника. Мени се чини да ће ове године бити добра и летина. То је за нас добра и важна ствар, јер знамо да је нетко хтио да буде суша и да нам ни зрно не никне. Али жито је никло и ми ћемо имати хљеба. Но, ако би дошло до питања, ако не бисмо имали довољно код куће, ми бисмо учинили још веће напоре да добијемо из наше земље више руда да за њих купимо хљеба тамо гдје га има. Ми нећемо дозволити да наши радни

људи гладују, нека се о томе нико не нада. Према томе, ја сам увјерен да сви наши трудбеници схватају ситуацију у којој се налазимо и да су дубоко увјерени да ћемо ми из ње изићи са побједом.

Дозволите ми, другови и другарице, да се сада осврнем на међународне односе, односно на нека питања међународне политике.

Ви сте сви свједоци оног што се недавно одиграло са дијелом Корушке у коме живи наш словенски живаљ који се борио и за кога смо ми све чинили да буде присаједињен својој матици земљи. Ту је извршен један чин који не може служити на част ни онима на западу а ни Совјетском Савезу. Они су извршили један чин на рачун овог словенског живља, на рачун Словеначке Корушке, на рачун Југославије. Да су они то учинили под претпоставком да је од тога овисило питање рата и мира, под претпоставком да се никако није могао наћи неки излаз, онда би се то још некако могло и разумјети. Али, када су они то учинили овако и када су последије тога што су учинили, казали да смо ми криви што су они то учинили, то јест да смо се ми њима иза леђа договарали прије годину-двје са империјалистима о Словеначкој Корушкој, онда се то не може ни разумјети ни оправдати. Министар вањских послова Вишински изрекао је у својој изјави коју је дао последије овог фамозног споразума једну велику неистину. Није истина да смо се ми икад споразумјевали о Корушкој с империјалистима без њиховог знања, ми смо увијек о свему њих обавјештавали, али је сада њима потребно да из ове мучне ситуације, која ће им много шкодити, нађу излаз на наш рачун. Нећете на наш рачун, ви сте продали Словеначку Корушку и изволите сада сносити све последице! Ми нећемо, ми се нисмо одрекли наших права на Корушку, нити ћемо се икад одрећи. Ствар је само у томе да ми разумијемо садашње стање у свијету и да смо дисциплиновани кад се тиче очувања мира.

Сада да пређемо на питање Трста. Ви сте неки дан сазнали да је наша војна управа морала извршити замјену лира за динаре. На то су је натјерали управо економски разлози. Ми тиме нисмо кршили мировни уговор, већ смо морали предузети извесне мјере да бисмо побољшали стање у зони „Б“, која је кривицом окупационих власти у зони „А“ потпуно економски изолована од зоне „А“. Нисмо ми, већ су они кршили стално разне тачке мировног уговора. Ја ћу овдје навести само неке примјере прекршаја уговора од стране Италије.

На примјер, Италија је према члану 11 прилога 7 уговора о миру дужна да снабдијева Слободну Територију Трста свим потребним домаћим и страним платским средствима, док се не установи засебан поштни систем за СТТ. Влада ФНРЈ је 1947 и 1948 године у више наврата безуспјешно интервенисала

код италијанске владе да изврши ову своју обавезу и у односу на зону „Б“ која је под југословенском војном управом.

Даље, Италија је према члану 8 прилога 10 уговора о миру дужна да и даље плаћа цивилне и војне пензије које потражују, на основу службе италијанској држави, градским или другим самоуправним властима, лица која су стекла држављанство СТТ. Влада ФНРЈ, у име војне управе југословенске зоне СТТ, поново је безуспјешно интервенисала код италијанске владе да приступи извршењу ове обавезе. Италија је закључењем финансиских споразума од 9 марта, 6 маја и 22 септембра са англоамеричком зоном такођер грубо повриједила Уговор о миру, и то члан 24 прилога 6. Тим уговорима утврђује се између осталог да се сви постојећи трговачки и платни споразуми између Италије и других држава сматрају протегнутим и на зону „А“, а споразум од 9 марта претставља потпуну монетарну, царинску и финансиску унију зоне „А“ СТТ са Италијом.

То је само пар примјера прекршаја Уговора о миру од стране Италије у погледу Трста. Али већ су и они довољни да покажу због чега смо ми морали извршити замјену лира за динаре.

Осим тога, вама је познато како су текли избори у СТТ. Познато вам је да је у Трст дошао господин де Гаспери, претсједник италијанске владе, који је одржао говор, као да је већ готова чињеница да је СТТ под Италијом.

На ову нашу мјеру, коју смо предузели из оправданих економских разлога, у Италији је настао један опћи аларм. Разне реакционарне силе и руководећи људи тамо оптужују Југославију да криши мировни уговор. А ми њих питамо: Због чега се ви толико узрујавате за ову СТТ? Па она није ваша! По мировном уговору она је већ одавно требало да има гувернера, а изјава коју су дале Америка, Енглеска и Француска, да ће СТТ припасти Италији — једнострана је изјава. О томе се мора питати и Југославија исто толико као и Италија, да каже шта мисли како да се ријеша питање те територије. Ми не признајемо никаква једнострана права у рјешавању питања СТТ. Ту и ми морамо бити питани, а не могу се само једнострано водити разговори. И ми хоћемо да кажемо и ми хоћемо да будемо питани, шта и како мислимо о СТТ, јер ми се овога пута нећемо одрећи наших права која ту имамо. Толико о томе и ништа више и нека се много не узрујавају. Ми знамо своја права и своје обавезе.

Другови и другарице, ја бих сада хтио да се осврнем са неколико ријечи на питање наших односа са Грчком. Ви читате у новинама скоро свакодневно да често долази до сукоба на грчкој граници на тај начин што монархофашисти ремете тамо ред или прелазе преко границе. Ви се сјећате да је недавно страдало 18 наших војника који су случајно били залутали и пре-

шли на грчку територију гдје су рањени или побијени. Ви се исто тако сјећате да је недавно извршен нападај на наше село Скочивир, којом приликом је такође погинуло неколико наших људи. У оба та случаја ми смо протестирали, али још незнамо како ће код Уједињених нација одјекнути тај наш протест и да ли ће доћи неки позитивни одговор или не. Прије извјесног времена догодио се и прелаз грчких војника на нашу територију, којом приликом је погинуо један грчки војник на нашој територији. Свакодневно се догађају пуцњаве од којих на нашу територију падају на стотине и стотине граната и метака, као да се води неки мали рат тамо.

Ми смо предузели кораке и захтијевамо да Уједињене нације томе учине крај. Никакав апел на грчку владу не може имати успјеха. Ми не можемо апеловати на Цалдариса јер врло добро знамо што су монархофашисти. Наши протести тамо ништа нису користили. Они се понашају врло дрско, а то, разумије се, може имати врло рђаве даљње посљедице за које ми не бисмо могли сносити одговорност.

А прије пар дана, да вам сада покажем друго лице те ствари и позадину тога, јавила је Радио-станица Слободна Грчка да смо се ми на нашој територији договорили са грчким монархофашистима да пустимо њихову војску преко наше територије да нападају демократске снаге. Веће појлости, веће инфамије, која сигурно није измишљена код ових грчких другова него негдје другдје, а они су је само пренијели, ја сам увјерен да нико до данас није видио. У исто вријеме када тече крв наших људи проливена од монархофашиста нашли су се људи који оптужују нас да пактирамо са грчким монархофашистима. Дакле, људи у демократској Грчкој дали су се навести на једну ствар која може имати и вјероватно ће имати фаталне посљедице за грчки ослободилачки покрет. Они се играју крвљу коју тамо свакодневно лију херојски борци против својих тлачитеља, прљају ту крв ради својих непоштених циљева, а и нас да би доказали оправданост своје резолуције, да би кривњу за пораз грчке демократске армије, ако до њега дође, пребацили на наша леђа, иако ми никакву одговорност за то не носимо. Али, они неће успјети да то учине. До чега је све то довело? Провокације монархофашиста угрожавају животе наших грађана, а с друге стране нас клевећу. Дошло је до тога да ми ту границу морамо потпуно затворити и осигурати животе радних људи наше земље у том крају. Ја мислим да је то и мишљење свих наших грађана, јер сваки наш човек поставља питање докле ће то ићи овако и куда то све води. Једног дана се мора ријешити. Разумије се, ми ту не смијемо показивати никакво колебање, никакву слабост, него чврстину. јер ми бранимо своју земљу, јер морамо бранити мирну изградњу социјализма у нашој земљи. И

ми ћемо је бранити против сваког! Ја бих са овога мјеста само још апеловао на западне силе, у првом реду на Америку и Енглеску, да озбиљно схвате ове провокације и да учине томе крај. Ми истовремено кажемо да нећемо дозволити да страдају наши људи, да страдају наши грађани. Толико о питању Грчке.

А какви су односи са источним земљама, познато вам је. Ви знате да нам је Чехословачка отказала инвестиционе уговоре, ви знате да је прекршила репарационе и друге уговоре Мађарска, познато вам је да нам је у последње вријеме отказала инвестиционе уговоре Пољска, јер види да ми не умиримо од глади, а знате исто тако и какву политику води Совјетски Савез према нама, као што су вам познати и став Бугарске и авантуриста у Албанији. Једном ријечи, за наше људе су данас Софија, Букурешт и Тирана праве цунгле у којима наше људе нападају на сред улице као да се налазе у таквим земљама у којима не владају никакви закони нити каква међународна права. Разумије се да се ми ту не можемо повести за срцем и наједном направити лом. Не, ми ту морамо радити мозгом. Ми знамо шта мисле бугарски, албански, румунски и мађарски народ, ми знамо шта мисле совјетски, пољски и чешки народ и ми се због разних провокација не мислимо одвојити од тих народа. Ми волимо те народе, ми не волимо разне авантуристе, провокаторе и клеветнике, али те народе волимо и ми ћемо ту показати своју крајњу стрпљивост. Само кажемо једно, да не служи на част ни тим земљама, нити међународном радничком покрету такво поступање које они немају ни према најгорем непријатељу социјализма.

Ми од источних земаља не тражимо никакве помоћи, ми нисмо од њих тражили помоћ ни прије, већ смо тражили да на равној нози тргујемо, паре за паре — робу за робу, јер знамо да и њима треба исто толико колико и нама. Они су сада одустали и од тога. Али, ми ћемо нашу робу, ако је они неће, продати тамо где можемо, јер нећемо дозволити да наш радни човјек због тога страда. А ја мислим да ће због тога бити теже њима него нама, јер је роба и њима потребна. Они сматрају, због тога што они све вријеме плаше наше народе да идемо у империјализам, да ми нећемо смјети да продајемо нашу робу капиталистичким земљама, него ћемо сједити и чекати да нам се они смиљују. Не, ми ћемо трговати јер и они тргују. Ми знамо да је то што они говоре само пропаганда и ништа друго и ми се тога не бојимо. Ми ћемо за наш бакар, за олово и друге руде, које ћемо продати на западу, добити валуту и купити машини и друге ствари које су нам потребне. Тим машинама ми ћемо градити социјализам овдје код нас. А ја мислим да они нису толико непамотни да да неће од нас узети оно што им је потребно. Ми са западом имамо и успостављамо економске односе без икаквих политичких кон-

цесија, и то је данас познато. Кад продајемо свој бакар ми купујемо машине, ми не продајемо своју свијест и своју душу, већ само бакар.

Другови и другарице, ви сте чули, сада се много пише и говори о зајмовима. Ми смо говорили, кад се прије о зајмовима писало, да то није истина и то није била истина. А данас је истина да тражимо и да ћемо узети зајам ако нам га буду хтјели дати, јер зајам нам је потребан, а давање зајма ће бити корисно и онима који ће га дати, јер ћемо помоћу њега куповати разну њихову робу и машине. Ми за тај зајам не мислимо куповати топове, тенкове и друго оружје, него пољопривредне машине, машине за наше руднике и творнице, да би наши људи лакше радили, а исто тако и разне предмете за широку потрошњу итд. Ако нам дају зајам под тим условима добро је, а ако не — не треба нам. Ми ћемо и овако гурати како ћемо моћи.

То бих вам имао рећи о нашој вањској политици. Немојте дозволити да вас заведу разна причања и преклапања разних радио-станица. Ви видите ту на лицу мјеста свакодневну стварност. Ви најбоље видите и знате шта је и како је код нас. А нама је стало до нашег мишљења и ни до чијег другог. Ова истина и ваше мишљење допријеће до најзадњег кутића на земљиној кугли и сваки трудбеник биће упознат са вашим мишљењем, са нашом стварношћу, са истином за коју се боримо. И ми ћемо под геслом борбе за истину, за остварење Петогодишњег плана, за социјализам — и побједити.

Нека живи наша Федеративна Народна Република Југославија!

УРЕДНИШТВУ „НОВОЈЕ ВРЕМЈА“

МОСКВА

22 јуна о. г. објављен је у часопису „Новоје Времја“ редакциски чланак под насловом „На низбрдици“ (По Наклоној Плокости). У овом се чланку, писаном поводом годишњице Резолуције Информбироа, покушава да прикаже, без икаквих аргумената и само голим тврдњама, да Југославија прелази на колосек буржоаског национализма. И по самом садржају, и по начину писања, овај чланак је образац беспринципијелности на коју се срозала контрареволуционарна кампања против Југославије. Основно у чланку је то што пренебрегава сваку истину, што уопште не води рачуна о чињеницама, што се служи измишљеним фактима који већ годину дана круже у капиталистичкој, а најалост и комунистичкој штампи у иностранству, што се служи подметањем и фалсификовањем како би оне који су необавештени убедила да је Југославија изневерила антиимперијалистички табор.

Овакво писање ми нисмо очекивали од „Новоје Времја“, полузваничног часописа земље која, захваљујући великој улози славне Октобарске револуције, изграђује и васпитава новог човека у чијем би високом моралу требало да се испоје највиши принципи истине и правде. У име тих принципа борио се пролетаријат кроз целу своју историју. Маркс, Енгелс, Лењин и Стаљин увек су учили да треба доносити закључке само на основу фактичких чињеница; они су шибали свако фалсификовање као недостојно револуционарног радничког покрета.

Већ 1864 год., у Статуту I Интернационале, који је формулисао Карл Маркс, каже се:

„Сва друштва и појединци који се њој (I Интернационали) прикључују, признају истину, правичност и морал као правило њиховог одношења међу собом“.

За разлику од буржоаске штампе, револуционарна штампа и пропаганда увек су се држали тих принципа и у борби за истину, на основу чињеница, раскринкавали класног непријатеља.

„Оружјем истине и правде — писало је још 1 јануара 1947 г. уредништво „Новоје Времеја“ — наш часопис ће се борити удвострученим снагама против непријатеља мира и безбедности“.

И сам „Совјетски информациони биро“ писао је у брошури „Фалсификатори историје“:

„Фалсификатори историје и клеветници зову се фалсификатори и клеветници баш зато што не поштују чињенице. Они радије пребегивају наклапању, клеветама. Али неоспорно је да ће ова господа на крају бити приморана да признају ту познату истину да наклапања и клевете пролазе, а да чињенице остају“.

Писање часописа „Новоје Времеја“ у броју од 22 јуна показује да по питању Југославије стоји потпуно на линији фалсификатора и клеветника. Због тога, због оваквог комуниста недостојног поступка, сарадници Института за међународну политику и привреду при Министарству иностраних послова ФНРЈ обраћају се уредништву „Новоје Времеја“ овим писмом:

Као совјетски новинари, публицисти и књижевници, ви знате добро да је основно у политици свих комунистичких партија, целог међународног радничког покрета, да се смернице ове политике изводе из научне анализе чињеница, тј. из њиховог класног садржаја. Међутим, уколико се тиче Југославије, ви о чињеницама и њиховом класном садржају уопште не водите рачуна, штавише, свесно их игноришете.

Због тога, и у интересу истине, ми вам указујемо:

1) Чињеница је да је у Југославији у току Другог светског рата извршена народна револуција, која је по свом карактеру социјалистичка, и да је ту револуцију организовала и с њом руководила КПЈ, на челу са другом ТИТОМ, да је у тој револуцији радничка класа узела власт у своје руке, да је био разбијен стари државни апарат, и да је остварена народна власт, форма диктатуре пролетаријата која постоји у Совјетском Савезу;

2) Чињеница је да је Југославија Федеративна Народна Република, да је национално питање, које је раздирало бившу капиталистичку Југославију, могло бити решено баш зато што је народна револуција имала социјалистички карактер;

3) Чињеница је да је у Југославији већ 1945 год. извршена аграрна реформа — најрадикалнија реформа у земљама народне демократије — да је 52,73% укупног аграрног фонда прешло у државни сектор или је дато сељачким радним задругама — да је дакле и аграрна реформа имала социјалистички карактер;

4) Чињеница је да је у Југославији национализована цела индустрија, све банке, спољна трговина и цела крупна трговина, да је крајем 1948 год. у ситној трговини социјалистички сектор износио 99,4%, а приватни сектор свега 0,6%;

5) Чињеница је да социјализам из дана у дан све брже продира на село, да су у 1948 год. земљорадничке задруге обухватале 3,127.464 сеоска домаћинства, тј. 11,896.471 становника, да се стварају сељачке радне задруге, да је на дан 31 маја о. г. већ било 4.339 сељачких радних задруга у којима је учлањено 221.306 домаћинстава са 1,132.368 ха обрадиве површине. Заједно са државним пољопривредним добрима и економијама социјалистички сектор на селу обухвата већ 19,7% југословенске пољопривреде; а проценат пораста у поређењу са првим полугођем 1948 године достиже 449.

6) Чињеница је да је ових дана извршена половина Југословенског Петогодишњег плана, да је извршено 50,4% укупног плана, иако је тежиште његовог извршења било одређено за другу половину плана, да је у првом полугођу темпо производње у поређењу са задатком за годину 1951 постигнут са 76,6%, а Петогодишњим планом предвиђено повећање постигнуто са 68,2%. А чињеница је да нам у извршењу Петогодишњег плана праве сметње не само капиталистичке земље, него и СССР и народне демократије;

7) Чињеница је, најзад, да се цела југословенска унутрашња политика руководи марксистичко - лењинистичким принципима изградње социјализма, да се у граду приводи крају политика ликвидације остатака капитализма, а на селу политика потискивања и ограничавања капиталистичких елемената. Чињеница је да су у том правцу донете конкретне мере — прогресивни порези, откуп жита и осталих земљорадничких производа, везане цене које сељачким радним задругама, сиромашним и средњим сељацима затварају маказе цена, итд.

Порицати ове чињенице значило би забести главу у песак, свесно игнорисати да се у једном, иако малом делу света одигравају крупне револуционарне промене. А признати те чињенице — оне се морају признати ако се не жели свесно ометати социјалистичка изградња Југославије — значи признати да је Југославија земља која иде у социјализам, која је баш у протеклој години, од Резолуције Информбироа наовамо и упркос свим препрекама учинила крупан корак на том путу. Могу ли се онда одржати оне глупе поставке у часопису „Новоје Времја“, или било у којем другом часопису, листу, или резолуцији, да се Југославија враћа у капитализам? Разуме се да не могу, и да је свака таква тврдња уперена у циљу обмањивања међународног радничког покрета, да је свака таква тврдња скроз наскроз немарксистичка,

да је она контрареволуционарна јер штети све већем ширењу социјалистичког света.

Због тога ми, сарадници Института за међународну политику и привреду при Министарству иностраних послова ФНРЈ, најоштрије осуђујемо овакав став совјетских научника и став СКП (б).

Дозволите нам, дакле, да уредништву „Новоје Времја” поставимо неколико питања:

1) Може ли да нам наведе један једини случај — пре или после Резолуције Информбироа — када је, било на којем међународном форуму, или било на којем месту где се антиимперијалистички табор сукобио са империјалистичким, Југославија ступила као чепач јединства антиимперијалистичких снага; а може ли да нам оспори да је Југославија спроводила доследну политику солидарности са свим прогресивним снагама у свету, да је ту политику спроводила и у ОУН и у Светској синдикалној федерацији, да ју је спроводила и да је спроводи свуда и на сваком месту где јој се за то пружа прилика?

2) Може ли да нам наведе један једини случај, пре или после Резолуције Информбироа, када је спољна политика ФНРЈ нарушавала марксистичко-лењинистичке принципе? Може ли да озбиљно укаже на разлику између спољне трговине коју води Југославија и спољне трговине СССР-а и осталих земаља народне демократије?

3) А може ли уредништво „Новоје Времја” да на основу марксистичко-лењинистичког принципа оправда „решење” питања Корунских Словенаца и одбијање пријема претставника Југославије од стране претставника СССР-а у Савету министара спољних послова? Може ли да оправда кобне последице Резолуције Информбироа које су се испојиле у Трсту, разбијањем јединства напредних снага, може ли да оправда талас национализма и шовинизма који је Резолуција Информбироа побудила у Мађарској, Бугарској и Албанији, као и у редовима КП Италије и ~~КП~~ Аустрије? Може ли да оправда прогоне југословенских националних мањина у Румунији, Бугарској и Мађарској? Може ли да оправда провокације на југословенској граници и нападе на наше дипломатске претставнике?

4) Може ли, даље, уредништво „Новоје Времја”, или било који сарадник или дописник овог листа, или било који комуниста у свету, да на основу марксистичко-лењинистичких принципа оправда економску блокаду Југославије коју врше СССР и земље народне демократије у моменту када радничка класа Југославије чини надчовечанске напоре да изгради социјализам? Може ли доклати да је у интересу социјализма да се у једној земљи, конкретно у Југославији, социјализам не изгради?

Ми сматрамо да имамо пуно право да од вас тражимо одговор на ова питања, и постављамо их пред вас, уреднике и сараднике „Новоје Времја“, не само у наше име, него у име свих оних који се искрено залажу за победу социјализма и демократије у свету, а за коју је КПЈ, на челу са својим ЦК и другом Титом, дала тако велики допринос.

Сарадници Института
за међународну политику и привреду
при Министарству иностраних послова **ФНРЈ**

КИНЕСКА РЕВОЛУЦИЈА И КП КИНЕ¹

КИНЕСКО ДРУШТВО

А — КИНЕСКИ НАРОД

Кина је једна од највећих земаља на свету. Њена територија је већа од целе Европе. На томе огромном простору налазе се велики појасеви плодних пиринчаних поља, која нас хране и дају нам одећу; ту се налазе високи и ниски планински ланци, који пресецају целу земљу, велики и мали платои и равнице с великим шумама. Ти планински ланци богати су рудом; ту се налазе безбројне реке и језера, који нам дају водене путеве и могућност за натапање; ту се налази и дуга обала која нам омогућује саобраћај са осталим светом. Наши преци од давних су времена радили, жели и васпитавали децу на овом широком пространству.

Садашње су границе Кине: Североисточна, Северозападна и део Западне Кине граничи са СССР; део Западне и Југозападне Кине граничи са Индијом, Бутаном и Непалом; на југу леже Сијам, Бурма и Анам, који није далеко од Тајвана; на Истоку су Јапан и Кореја. Овакав географски положај пружао је како повољне тако и неповољне спољне услове за Кинеску револуцију. Повољно је што је Кина близу Совјетског Савеза, а далеко од америчких и европских империјалистичких земаља; многе земље које граниче са Кином су колонијалне и полуколонијалне. Насупрот томе, јапански империјализам, користећи се малом удаљеношћу морем, копном и ваздухом, у прошлости је стално угрожавао опстанак Кине и Кинеску револуцију.

¹ Чланак Мао Це-Тунга, који доносимо у овом броју нашег часописа, написан је децембра 1939 г. првенствено за кадрове КП Кине.

По својој анализи класних снага у кинеском друштву, као и у односу на перспективе Кинеске револуције тај чланак није ни данас изгубио од своје актуелности; напротив он нам омогућава да схватимо сву грандиозност победа Кинеске револуције.

Кина данас има 450 милиона становника, отприлике четвртину становништва читавог света. Деведесет посто кинеског становништва припада раси Хан. Сем њих постоје мањине, наиме, Муслимани, Монголи, Тибетанци, Манџурци, народи Миао, Шан и Љи. Иако је различит ниво цивилизације тих народа, сви они имају за собом дуги период историје. Кина претставља конгломерат народа и има огромно становништво.

Развитак кинеске нације исти је као развитак било које друге велике нације на свету, у томе што је прошао кроз хиљаде година првобитног комунистичког друштва, равноправног и бескласног. По распаду примитивног комунистичког друштва, почела је ера класне диференцијације — прво, робовласничко друштво, затим, феудално друштво. Овај је процес до данас трајао пет хиљада година. У историји развитка кинеског народа, постигнута су опште позната достигнућа у земљорадњи и занатству, земља је дала читаву војску мислилаца, научника, проналазача, политичара и стратега, нагомилано је велико благо класичних радова. Пре три хиљаде година изумљен је у Кини компас. Пре хиљаду и седам стотина година пронађен је начин прављења хартије. Кре хиљаду и три стотине година пронађен је начин штампања плочом. Пре осам стотина година пронађен је начин штампања слогом. Барут је био много раније употребљаван у Кини него у Европи. Тако је Кина једна од првих цивилизованих земаља на свету, јер има већ пет хиљада година цивилизације.

Није кинески народ добро познат само због своје издржљивости и упорности, већ је он такође народ који воли слободу и има револуционарне традиције. Узимајући као пример историју народа Хана, можемо видети да кинески народ не може да поднесе корумпиране режиме и да је он увек изнова путем револуције збацивао и успостављао владајућу класу. У хиљадама година историје Хана забележене су стотине сељачких побуна које су обарале власт племића и спахија; промена владавине неке династије била је увек непосредна последица сељачких устанака. Поједини народи Кине нису никад пристајали да сгну главу пред потлачивањем страног завојевача и они су увек употребљавали револуционарна средства да се ослободе. Они пристају на сарадњу само под једнаким условима и не трпе потлачивање. У пет хиљада година родило се много националних хероја и револуционарних руководица; сем тога можемо се поносити многобројним револуционарним војним руководиоцима, државницима, писцима и мислиоцима. Према томе кинески народ има славно револуционарно наслеђе и светле историске традиције.

Б — СТАРО ФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Иако је Кина велика земља са пространим подручјима, са дугом историјом и светлим револуционарним наслеђем, ипак, у дугом периоду после збацивања ропства она је тапкала у месту. Од доласка династије Чоу (126 до 221 године пре Христа) овај феудални друштвени поредак траје 3000 година. Због дугог трајања феудализма у Кини развитак кинеске привреде, политике и културе је заостао или је чак остао на мртвој тачци за врло дуги период. У последње три хиљаде година кинески друштвени поредак је феудални.

Економски и политички систем феудалне Кине обележен је следећим важним карактеристикама:

1) Натурална економија, која је сама задовољавала своје потребе, одиграла је врло важну улогу у кинеској привреди. Сељаци нису само производили своју сопствену храну већ су својим рукама израђивали већину предмета за сопствену употребу. Ренту, коју су им сељаци плаћали, спахије су употребљавали већином за лично уживање; такве се ренте никад нису користиле за размену. Иако је било трампе у то време, она није никад имала одлучујуће дејство.

2) Док је владајућа класа тј. спахије, племићи и цареви држала у својим рукама највећи део земље, сељаци су поседовали само веома мали део земље, или је уопште нису поседовали. Сељаци су употребљавали сопствено оруђе за обраду земље својих земљопоседника племића и цара, предавали су четрдесет, педесет, шездесет па чак и седамдесет процената жетве својим спахијама, племићима и цару. У ствари, ови сељаци су били прави кметови.

3) Спахије, племићи и цареви нису живели само од експлоатације сељака у облику ренте, већ је влада, коју је монополисала земљопоседничка класа, присиљавала сељаке да путем пореза и данака и путем регрутовања радне снаге издржавају велики број племића и бирократа као и армију за потлачивање сељака.

4) Баш такав феудални режим земљопоседничке класе штитио је овакву врсту феудалне експлоатације. За време династије Чоу, Кина је била феудална земља којом су владала феудална господа; пошто ју је Чин Ши Хуанги ујединио (године 221 пре наше ере), Кина је постала деспотска и централизована феудална држава, али је у исто време до извесне мере и даље постојала феудална властела. У таквој феудалној држави суверен је био свемоћан. По целој земљи били су успостављени „јамени“ да руководе војском, кривичним судовима и да убирају порезе у новцу и натури. Овакав феудални режим

ослањао се на подршку спахија и чиновника. Под привредним израбљивањем и репресивним мерама ових феудалних режима, у прошлости, кинески сељаци никад нису имали никаквих личних слобода, грађанских или политичких. Спахије су имале право да туку и бичују сељаке по вољи, могли су их чак казнити смрћу. Разуме се, сељаци нису играли никакве улоге у политици. Тешка беда и заосталост сељака, бескрупулозно израбљивање и потлачивање са стране класе земљопоседника, јасно објашњава зашто се овај економски и друштвени поредак у кинеском друштву одржао хиљадама година.

Основна супротност у феудалном друштву била је супротност између сељаштва и земљопоседничке класе. Али у овом друштву једино су сељаци и занатлије сачињавали основну класу која је доприносила повећању националног богатства и развиту културе.

Бескрупулозно привредно израбљивање и политичко потлачивање сељаштва са стране земљопоседничке класе неизбежно је стално доводило до безбројних сељачких устанака који су се дизали против владавине земљопоседника. За време династије Чин (221 до 202 пре наше ере) устанке су водили Чен Шенг, Ву Кванг, Хсијнанг Ју, Лиу Панг, за време династије Хан (203 до 265 после почетка наше ере) било је устанака на челу са Хсин Шијем, Пинг Лином, Чи Мејем, Хванг Чином, Тонг Маом. За време династије Суи (581 до 618 наше ере) устанке су водили Ли Ми, Тоу Чен-тех; за време династије Танг (619 до 899) Хуанг Чао; за време династије Сунг (960 до 1260) Сунг Кианг, Фанг Лах; за време династије Јуан (1261 до 1367) Чу Јуан-чанг; за време династије Минг (1369 до 1644) Ли Чих-ченг; до побуне Тај Пинг за време династије Чинг (1645 до 1911) избило је стотинама устанака. По својим размерама, сељачки устанци и сељачке револуције које су избијале у Кини немају прецедана на свету. Само такви сељачки устанци и сељачке револуције могле су да створе покретну снагу за кретање унапред кинеске историје. Будући да је услед сваког сељачког устанка и сваке сељачке револуције тадашњи феудални режим примао тешке ударце, као последица тих удараца мењали су се производни односи друштва и у извесној се мери унапређивао развитак производности рада. Али због тога што није било нових средстава за производњу и нових метода производње, што није било снага нове класе и што није било прогресивне политичке партије, ови су сељачки устанци и сељачке револуције страдали јер нису имали руководства, за разлику од данашњих сељачких устанака и сељачких револуција које води пролетаријат и Комунистичка партија. Као последица тога, све сељачке револуције у прошлости биле су без разлике осуђене на пропаст и

сељаци су били искоришћавани са стране земљопоседника и племића као средство за вршење промене режима у њиховом интересу. Према томе, иако је после сваке сељачке револуције учињен извесан напредак, феудални економски односи и феудални политички систем остали су у основи непромењени.

Такве околности су трајале вековима и нове промене су се појавиле тек у последњих сто година.

В — САВРЕМЕНО КОЛОНИЈАЛНО, ПОЛУКОЛОНИЈАЛНО И ПОЛУФЕУДАЛНО ДРУШТВО

Кинески друштвени поредак у последњих три хиљаде година био је феудални друштвени поредак о коме смо већ писали. Али, да ли је данашње кинеско друштво још чисто феудално друштво? Безусловно не. Кина се већ изменила. Од Опијумског рата године 1840 кинеско друштво се постепено претварало у полуколонијално и полуфеудално друштво. Од Мутденског инцидента 1931 год., када су јапански империјалисти отпочели инвазију Кине, кинеско друштво постало је колонијално, полуколонијално и полуфеудално. Сад ћемо анализирати процес овог преображаја.

Као што смо рекли, кинеско феудално друштво трајало је више од три хиљаде година. Половином деветнаестог века, као последица продора страног капитализма, унутарња структура овог друштва била је подвргнута темељној промени.

Продор страног капитализма разбио је привреду кинеског друштва. Ова инвазија иностраног капитализма на једној је страни разорила кинеску натуралну привреду која је сама задовољавала своје потребе, градско занатство и сеоску домаћу радиност, а на другој страни је унапредила развој градске и сеоске робне производње.

Ове околности не само да су потресле саме темеље кинеске феудалне привреде, него су такође створиле извесне објективне услове и могућности за појаву и развитак кинеског капитализма. Разарање натуралне привреде створило је тржишта за капиталистичку робу, док је масовно банкротство сељака и занатлија омогућило капиталистима да искоришћују јевтину радну снагу.

Уствари, захваљујући резултатима продора страног капитализма и разарању феудалне економске структуре почели су неки трговци, земљопоседници и бирократи да улажу капитал у нове индустрије већ у последњем периоду деветнаестог века, то јест пре шездесет година. Пред крај тога столећа и у зору двадесетог века, то јест пре четрдесет година, почео је да расте кинески национални капитализам. Пре двадесет година, за време империјалистичког Првог светског рата, кад су европске и

америчке империјалистичке државе биле ангажоване у рату, олабавила је за извесно време њихова контрола над Кином, тако да су кинеске домаће индустрије, нарочито ткање и предење, индустрија брашна и свиле добиле прилику да се развију. У том периоду број фабрика за предење и ткање (предioniца и ткачница) порастао је од 22 у 1913 г. на 44 у 1922 г.; године 1916 порастао је на 107 број млинова за производњу брашна и појавило се 60 нових фабрика свиле. У исто време било је основано 108 кинеских банака.

Процес растења и развоја кинеског националног капитализма поклапа се са процесом растења и развијања кинеске буржоазије и пролетаријата. Ако кажемо да су део трговаца, земљопоседника и бирократа били претходници кинеске буржоазије, онда су део сељака и занатлија били претходници кинеског пролетаријата. Кинеска буржоазија и пролетаријат као две посебне класе не могу се наћи у историји Кине, али су ипак природна деца феудалног друштва. Оне су две блискородне а ипак антагонистичке класе. Оне су двојци традиционалног друштвеног поретка, тј. феудалног друштва. Али не само да се кинески пролетаријат упоредо појавио и развијао са појавом и развојем кинеске буржоазије, него је он почео да постоји још пре но што је империјализам ухватио чврстог корена у Кини. Тако је, у поређењу са кинеском буржоазијом, кинески пролетаријат старији и зрелији, а његови друштвени темељи су много шири.

Међутим, развој кинеског капитализма, као што смо поменули, претставља само један вид промена које је проузроковала инвазија страног империјализма у Кини. Други вид, који постоји напоредо са првим, али који кочи његов развој, то је гушење кинеског капитализма као резултат сарадње иностраног империјализма и феудалних елемената који су преостали у Кини.

Инвазија империјалистичких сила у Кини свакако нема за циљ да претвори Кину у капиталистичку земљу. Напротив, циљ империјалистичких сила је да сведу Кину на положај своје полуколоније и колоније.

Са овим циљем пред очима империјалистичке су силе спроводиле, и још спроводе, следеће војне, политичке, економске и културне планове да би постепено претворили Кину у своју полуколонију и колонију:

- 1) Победама у ратовима са Кином, империјалистичке силе освојиле су многе вазалне земље Кине и део њене сопствене територије. Јапан је узео Кореју, Тајван, острва Рију Кију, Пескадорска Острва, Порт Артур; Енглеска је заузела Бурму, Бутан, Непал и Хонгконг; Француска је запосела Анам; па чак и тако безначајна држава као што Португалија узела је Макао.

Пошто је изгубила ове своје територије, Кина је морала још и да плати велику ратну штету. Све су то били тешки ударци уперени против огромне кинеске феудалне империје.

2) Неравноправним уговорима који су били Кини наметнути, империјалистичке силе добиле су право да држе своје трупе и морнарицу у Кини и да установе конзуларну јурисдикцију; тако је Кина била подељена на делове под сферама утицаја појединих империјалистичких држава.

3) На основу истих уговора, империјалистичке силе задобиле су контролу над свим важним лукама и издвојиле су у многим градовима концесије под својом директном управом. Оне су контролисале кинеске царине и спољну трговину, кинески саобраћај (морем, копном, ваздухом и унутрашњим водама) и на тај начин биле у могућности да присиле кинеско сељаштво да подмирује потребе империјалиста.

4) Империјалистичке силе подигле су многе фабрике лаке индустрије и неке фабрике тешке индустрије у Кини, да би користиле кинеске сировине и јефтину радну снагу, да би непосредно конкурисале кинеској националној индустрији.

5) Дајући зајмове Кини и отварајући банке у земљи, империјалистичке силе задобиле су контролу кинеских финансија. На тај начин оне нису уништавале кинески капитализам само трговачком конкуренцијом, већ су такође контролисале кинеске финансије.

6) Империјалистичке силе истакле су широку експлоататорску мрежу компрадора и лихвара која се распрострла како над свим важним градовима тако и над удаљеним сиромашним селима. Потхрањујући ову класу компрадора и лихвара за своју службу, инострани империјалисти су у стању да лако експлоатишу многобројно кинеско сељаштво.

7) Сем класе компрадора, империјалистима је потребна већа друштвена снага да подржи њихову владавину над Кином, а та друштвена снага су пре свега преостали феудални елементи у Кини. „Тамо где је владајућем империјализму потребан друштвени ослонац, он се пре свега уједињује са владајућим слојевима претходног друштвеног система — са феудалцима и трговачко-лихварском буржоазијом — против већине народа Империјализам се свугде стара да сачува и овековечи све оне преткапиталистичке форме експлоатације (нарочито на селу), које претстављају базу за постојање његових реакционарних савезника”. (Из теза VI конгреса Комунистичке интернационале о револуционарном покрету у колонијалним и полуколонијалним земљама, Зборник Стратегија и тактика Коминтерне у национално-колонијалној револуцији на примеру Кине, стр. 60). У

Кини „империјализам са свом својом финансиском и војном моћи је та сила која подржава, надахњује, култивише и конзервише феудалне заостатке са целом њиховом бирократском и милитаристичком надградњом“. (Стаљин: „Револуција у Кини и задаци Коминтерне“, говор одржан пред ИККИ, том IX, стр. 286).

8) Империјалистичке силе снабдевају великим количинама муниције и великим бројем војних саветника кинеску владу ради потстицања грађанских ратова међу милитаристима и ради тлачења кинеског народа.

9) Империјалистичке силе нису пренебрегле ни идеолошко тровање кинеског народа и у том циљу спроводе своју културну политику као, на пример, делатност мисионара, отварање школа, оснивање листова и потстрекивање кинеских студената да студирају у иностранству. Њихов циљ је да створе послушну интелигенцију и да заведу кинески народ.

10) Помоћу изложених метода империјалистичке силе претвориле су постепено Кину у полуколонију. Такво стање ствари директна је последица многих кобних ратова између Кине и империјалистичких држава, на пример Опијумског рата са Енглеском године 1840, напада Енглеске и Француске на Пекинг 1857 г., француско-кинеског рата године 1884, напада на Пекинг осам држава: Јапана, Русије, Енглеске, Сједињених Америчких Држава, Француске, Немачке, Италије и Аустрије. Као резултат тих ратова Кина је постала привлачна мета за империјалистичке силе које су се појединачно бориле за заузимање њених територија. Услед тога Кина је постала полуколонија и било је створено изложено стање ствари. Затим је, од Мугденског инцидента године 1931, инвазија великих сразмера јапанског милитаризма претворила велики део Кине у јапанску колонију.

То стање ствари претставља нови вид промена проузрокованих империјалистичком инвазијом Кине. Приказати то стање значи нацртати крваву слику која показује претварање феудалне Кине у полуфеудалну и полуколонијалну земљу.

Према томе, из тога произлази да је на једној страни империјалистичка инвазија Кине разбила кинеско феудално друштво крчећи пут за капитализам у Кини и претварајући старо феудално друштво у полуфеудално, док је на другој страни подјармила Кину и свела је од независне државе на колонију и полуколонију.

Сумирајући ова два вида, ово колонијално, полуколонијално и полуфеудално друштво има следеће карактеристике:

1) Натурална привреда феудалног друштва која је сама задовољавала своје потребе разорена је, али како у подручјима

под јапанском окупацијом тако и у Слободној Кини која се данас одупире Јапану, не само да су били очувани основи феудалне експлоатације сељака од стране спахија већ су они били учвршћени компрадорском и лихварском капиталистичком експлоатацијом која игра важну улогу у кинеској економици.

2) Национални капитализам већ је дошао до извесног степена развитка у Кини и врши извештај на кинеску политику и културу, али не игра већу улогу у кинеској економици; његове снаге су слабе и он је повезан са страним империјализмом и остацима кинеског феудализма. Од Мугденског инцидента наовамо, већи део кинеске националне индустрије био је или уништен или уграбљен од јапанског империјализма, тако да су се још веће промене догодиле у Кини.

3) Тиранска владавина краљева и племића била је оборена, а на њено место је дошла или владавина милитариста и бирократа или владавина спахија и крупне буржоазије. За време рата на окупираним подручјима владају јапански империјализам и његове марионете.

4) Империјалистичке силе не само да су стекле контролу кинеских финансија и привреде, већ и контролу политичких и војних послова. За време рата окупирана подручја су потпуно у рукама јапанског империјализма.

5) Економски, политички и културни развој Кине били су неравномерни због тога што је Кина под влашћу многих империјалистичких сила, због тога што је дуго времена била разједињена и због тога што је њена територија врло пространа.

6) Под двоструким јармом империјализма и остатака феудализма, а нарочито јапанског империјализма, кинески народ, у првом реду сељаци, постају сваком даном све сиромашнији и брзо се приближују банкротству. Они трпе глад и зиму и потпуно су лишени политичких права. Крајња беда и тлачења кинеског народа јединствени су на свету.

Такве су карактеристике колонијалног, полуколонијалног и полуфеудалног кинеског друштва. Горње карактеристике одређују савез страног империјализма и остатака феудализма у коме је главни фактор уствари снага међународног империјализма и јапанског империјализма напосе.

Главне супротности у данашњем кинеском друштву јесу супротности између империјализма и кинеске нације и супротност између остатака феудалних елемената и кинеског народа. (Наравно постоје и друге супротности, као што су супротност буржоазије и пролетаријата и супротности унутар владајуће класе.) Од свих супротности најважнија је супротност између империјализма и кинеске нације. Ове растуће супротности до-

веле су до размаха револуција. Велике кинеске револуције у садашњости и прошлости избијале су и развијале су се на основу ових супротности.

II

КИНЕСКА РЕВОЛУЦИЈА

А — РЕВОЛУЦИОНАРНИ ПОКРЕТИ ПОСЛЕДЊИХ 100 ГОДИНА

Процес претварања Кине у полуколонију и колонију путем учвршћења позиција империјализма и остатака феудализма јединствен је и нераздвојан од развоја отпора кинеског народа против империјалиста и њихових скутоноша. Већ од Опијумског рата (1840) револуција Тај Пинга (1850—1865), Кинеско-француски рат (1884), Кинеско-јапански рат (1894—1895) Уставне реформе (1858—1859), Боксерски устанак (1900), Обарање династије Манџу (1911), Покрет 4 маја (1919), Покрет 30 маја (1925), Северна експедиција (1925—1927), Аграрна револуција (1928—1937) и данашњи Кинеско-јапански рат јасно показују да се кинески народ неће покорити империјализму и његовим скутоношама, него да ће стално настојати да их заувек истера из Кине.

Непоколебљива и упорна борба кинеског народа у последњих 100 година спречила је империјалисте да прегазе целу Кину, и Кина никад неће бити покорена.

Иако јапански империјалисти продиру у Кину свом својом снагом, иако су се многи спахије и политичари крупне буржоазије као отворени или прикривени Ванг Чинг-веји предали или се спремају на предају, ипак се херојски кинески народ бори већ 3 године и неће престати да се бори све до дана кад јапански империјализам буде истеран и Кина буде потпуно ослобођена.

Од Опијумског рата године 1840 револуција кинеског народа има за собом историју од неких 100 година, а од обарања династије Манџу њена историја броји 28 година. Овај револуционарни процес још није дошао до краја, нити је револуција постигла видне резултате, и зато се кинески народ, а нарочито Комунистичка партија Кине, мора борити до коначног завршетка револуције.

Али против кога је уперена ова револуција? Који су њени задаци? Које су њене снаге? Њене карактеристике и њена будућност? О свим овим питањима говориће се у следећим одељцима.

Б — НЕПРИЈАТЕЉИ КИНЕСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Према нашој анализи, ми смо дошли до закључка да је данашње кинеско друштво колонијално, полуколонијално и полуфеудално. Потребно је разумети карактеристике кинеског дру-

штва пре но што пређемо на објект Кинеске револуције, њене задатке, њене снаге, њену карактеристику и њену будућност. Према томе, разумевање карактеристике кинеског друштва другим речима разумевање стања ствари у Кини, претставља основну базу за разумевање револуционарних проблема.

Пошто смо утврдили да је данашње кинеско друштво обележено колонијалним, полуколонијалним и полуфеудалним карактеристикама, ко су онда главни непријатељи Кинеске револуције на њеној данашњој етапи?

То није нико други већ империјализам и полуфеудализам, другим речима, страна буржоазија и кинеска земљопоседничка класа, јер ове две класе гуше и коче развитак кинеског друштва. Они заједнички кују завере ради подјармљивања кинеског народа, а како је империјалистичко подјармљивање најтеже, империјалисти су смртни непријатељи кинеског народа.

Од јапанске војне инвазије у Кину главни непријатељи кинеског народа јесу јапански империјализам и издајници који су отворено прешли на његову страну, као и они који се спремају да се предаду Јапану. Првобитно је и кинеска буржоазија, tlačена од империјализма, такође одиграла водећу улогу у неким славним револуцијама, на пример у обарању династије Манџу, у Северној експедицији и данашњем Јапанско-кинеском рату. Али од 1927 до 1937 г., у том периоду, кинеска је буржоазија сарађивала са империјалистима, образовала је реакционарни савез са спахијама и преварила своје пријатеље и помагаче, Комунистичку партију, пролетаријат, сељаштво и ситну буржоазију. Она је издала Кинеску револуцију, постала непријатељ народа и проузроковала неуспех револуције. Тако су револуционери и револуционарна партија (Компартија) били присиљени да сматрају буржоазију једним од непријатеља револуције. За време Кинеско-јапанског рата, један део крупних спахија и крупне буржоазије, које претставља Ванг Чин-веј, већ је издао Кину. Услед тога, кинески народ не може да сматра као нову групу непријатеља револуције ове елементе крупне буржоазије који су издали интересе народа.

Ми можемо, дакле, да разумемо да је ванредно велика снага непријатеља Кинеске револуције. У непријатеље Кинес-

сакупе и ојачају до те мере да постану непобедиве и да тако постигну коначну победу над непријатељем. Пошто непријатељи зверски гуже Кинеску револуцију, снаге Кинеске револуције морају бити упорне и јаке у чувању свог сопственог табора и у наношењу пораза непријатељу. Погрешно је мислити да би снаге револуције брзо могле постати надмоћне и да би Кинеска револуција могла лако да успе.

Против оваквих непријатеља јасно је да једини метод који се може применити метод оружане борбе и да револуција не може да се спроведе мирним путем већ мора да узме предоминантно оружани облик. Наши непријатељи не дозвољавају да кинески народ врши било какву мирну делатност или да поседује икаква политичка права. Стаљин је правилно рекао: „Специјално обележје Кинеске револуције је устанак оружаних маса против оружаних реакционера”. Погрешно је пренебрегнути принципе оружане борбе, револуционарни рат, герилско ратовање и политички рад у војсци.

Пред оваквим непријатељима поставља се питање специјалних револуционарних база. Велика снага империјалиста и њима савезничких реакционарних армија увек је без ограничења држала важне кинеске градове. Кад револуционарне снаге одбијају компромис са иностраним империјализмом и његовим сервилним скутоношама и кад се насупрот томе боре до краја, револуционарни одреди треба да сакупљају и јачају своје снаге, да избегавају одлучујуће битке са моћним непријатељем док сопствена снага још није утврђена. Револуционарни одреди тада нужно морају да претворе удаљене заостале пољопривредне крајеве у снажне напредне базе, морају да их претворе у велика револуционарна војна, политичка, економска и културна упоришта. Тек онда револуционарне снаге могу отпочети да из ових упоришта терају опаког непријатеља, који има своје базе у великим градовима одакле држи под својом влашћу села; из ових упоришта снаге револуције могу кроз дуготрајне борбе да постепено постигну потпун успех. Под таквим условима и због неравномерног развоја кинеске привреде (сеоска привреда није у потпуности зависна од градске привреде), због пространства Кине (постоје огромни простори за повлачење револуционарних

фронту, пролетаријат је ујединио нацију, отпочео и упорно одржао величанствени рат отпора.

Кинески пролетаријат под руководством Комунистичке партије потпуно је разумео да, иако он претставља најсвеснију и најбоље организовану класу, не може никад успети ако се ослања само на своју сопствену снагу и да је нужно ради победе да се удружи, под разним околностима, са свим другим потенцијално револуционарним класама и класним слојевима и да организује Уједињени револуционарни фронт. Међу разним класама кинеског друштва сељаштво претставља чврстог савезника радничке класе, градска ситна буржоазија је такође поуздан савезник а буржоазија је савезник само у извесном периоду само до извесног степена. То је једна од основних поставки коју је доказала савремена Кинеска револуција.

Колонијални и полуколонијални положај Кине узрок је појави велике масе незапослених како на селу тако и у граду. Од ове масе незапослених многи су били присиљени да зарађују свој хлеб на нечастан начин. Ово је извор просјачења, крађе, мађупства, проституције и занимања која искоришћују празноверје. Тај класни слој је колебљив, реакционери могу лако да подмите један његов део, док други део има знатне револуционарне особине. Недостају му, међутим, стваралачке снаге. Овај класни слој мало ствара, а много разара и претставља извор бандитизма и анархизма. Зато га Комунистичка партија мора пажљиво водити, организовати његова револуционарана својства, а предупредити штетну деструктивност.

Горе изложено претставља анализу снага Кинеске револуције.

Д — КАРАКТЕР КИНЕСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Пошто смо објаснили карактер кинеског друштва, тј. специфичне услове Кине, добили смо основну базу за решавање свих проблема који се односе на Кинеску револуцију. Ми смо схватили непријатеље Кинеске револуције, објаснили какви су њени задаци и њене снаге; сва ова основна питања Кинеске револуције проистичу из специфичних карактеристика кинеског друштва, из нарочитих услова у Кини. Сад можемо прићи другом основном проблему Кинеске револуције на њеној данашњој етапи, тј. питању карактера Кинеске револуције.

Којој врсти револуције припада Кинеска револуција на данашњој етапи? Је ли то буржоаско-демократска револуција, или је то пролетерско-социјалистичка револуција? Јасно, она није ово последње већ оно прво.

Пошто је данашње кинеско друштво још колонијално, полуколонијално и полуфеудално друштво, главни непријатељи Кинеске револуције јесу још увек империјалисти и остаци феудализма. Пошто је задатак Кинеске револуције да спроведе националну и демократску револуцију ради збацивања ова два непријатеља, и пошто се снагама које обарају ове непријатеље кад још придружују национална буржоазија и део крупне буржоазије, упркос томе што је крупна буржоазија издала револуцију и постала њен непријатељ, оштрица револуције не треба да буде уперена против капитализма у целини и капиталистичке приватне својине већ против империјалистичких и феудалних монопола. Из тога разлога Кинеска револуција у њеној данашњој етапи није пролетерско-социјалистичка већ буржоаско-демократска.

Али данашња кинеска буржоаско-демократска револуција не спада у стару и обичну врсту буржоаско-демократске револуције, пошто је ова врста револуције већ преживела. Насупрот томе, то је нова и посебна врста буржоаско-демократске револуције. Ова врста револуције развија се у Кини и другим колонијалним и полуколонијалним земљама и ми је зовемо Новом демократском револуцијом. Ова Нова демократска револуција јесте део светске пролетерске социјалистичке револуције, она се одлучно бори против империјализма, тј. међународног капитализма. Политички у њој учествује неколико револуционарних класа које се удружују да створе револуционарно-демократску диктатуру над империјалистима, издајницима и реакционерима, и да се супротставе претварању кинеског друштва у друштво буржоаске диктатуре. У привреди, она се бори за национализацију свег крупног капитала и крупних предузећа империјалиста, издајника и реакционара, за цепање велепоседа и за њихову поделу сељацима, а истовремено помаже средњу и ситну приватну индустрију и не покушава да укине газдинство богатих сељака. Према томе, иако ова револуција чисти пут за развој капитализма, она, с друге стране, ствара предуслове за социјализам. Кинеска револуција на својој данашњој етапи јесте прелазан период између окончања колонијалног, полуколонијалног и полуфеудалног друштва и изградње социјалистичког друштва. То је нов и револуционарни процес нове демократије. Овај револуционарни процес почео је после Првог светског рата и руске Октобарске револуције, а у Кини је започео после Покрета 4 маја 1919 г. Оно што је познато под именом Нове демократске револуције јесте народна револуција против империјализма и феудализма под руководством пролетаријата, револуција у којој учествује уједињени фронт свих револуционар-

них класа. Кина мора прво да прође кроз ову револуцију пре него што ће стићи до социјалистичке револуције.

Ова нова демократска револуција не личи уопште на демократске револуције у историји Америке и европских земаља јер не покушава да успостави буржоаску диктатуру већ диктатуру уједињеног фронта свих револуционарних класа. За време Кинеско-јапанског рата антијапански демократски режим, који би требало успоставити, јесте режим Антијапанског уједињеног националног фронта; тај режим није нити „једнопартистска диктатура“ буржоазије нити „једнопартистска диктатура“ пролетаријата већ „вишестраначка диктатура“ Антијапанског уједињеног националног фронта. Сви они који су против Јапана и за демократију, без обзира на партију или групу којој припадају, имају право да учествују у том режиму.

Ова нова демократска револуција разликује се такође од социјалистичке револуције пошто има за циљ само пораз империјалиста, издајника и реакционара, а не уништење капиталистичких елемената који би још могли да учествују у антиимперијалистичкој и антифеудалној борби.

Ова Нова демократска револуција поклапа се у основи са Револуцијом Три народна принципа коју је најавио д-р Сун Јат-Сен 1924 г. (тј. декларација Првог националног конгреса претставника Куоминтанга). У овој декларацији д-р Сун је рекао:

„Такозвани демократски систем који се данас практикује у разним земљама обично монополише буржоазија и он постаје оруђе за потлачивање обичних људи, док у демократији Куоминтанга учествују обични људи и она не може постати приватна својина мањине“.

Он је такође рекао:

„Сва кинеска или инострана предузећа, била она монополистичка или превелика по својим сразмерама да би се њима приватно управљало, као што су банке, железнице, бродарство итд. треба национализовати, да капиталистички систем не би контролисао средства за опстанак кинеског народа. Ово претставља руководни принцип контроле капитала“.

У свом тестаменту д-р Сун је указао да основни принципи унутрашње и спољне политике треба да леже у „васпитавању и буђењу народа и у сарадњи и заједничкој борби са свим другим народима који нас третирају као себи равне“.

У овоме је разлика између првобитна Три народна принципа старе демократије који су одговарали старим унутрашњим и међународним условима и Три народна принципа Нове демократије који одговарају новим домаћим и међународним условима. Комунистичка партија Кине изјавила је 22 септембра 1937 г. да су

„Три народна принципа битна за Кину данас и да наша Партија треба да се бори за њихово остварење”. Оно на што се односила ова декларација није ништа друго но доцнија Три народна принципа д-р Суна, наиме, три основна начела политике: сарадња са Русијом, сарадња са Комунистичком партијом, политика у интересу радника и сељака. Под новим унутрашњим и међународним условима Три народна принципа не би била револуционарна кад не би укључивала и ова три основна начела политике.

Према томе, кинеска буржоаско-демократска револуција не може занемарити положај пролетаријата, сељаштва, интелигенције и друге ситне буржоазије било да гледа на њихов положај са становишта својих борбених обједињења (Уједињеног фронта), било са становишта њених националних саставних делова. Ко год остави по страни кинески пролетаријат, сељаштво, интелигенцију или другу ситну буржоазију не може да уреди будућност Кине нити да реши било који од њених проблема. Демократска република, коју треба да створи Кинеска револуција на својој данашњој етапи, мора да укључи радничку класу, сељаштво и интелигенцију; они морају да заузму извесне положаје и да преузму одређене функције. Другим речима, то мора бити демократска република заснована на револуционарном савезу радничке класе, сељаштва, интелигенције, ситне буржоазије и других антиимперијалистичких и антифеудалних елемената. Потпуно остварење овакве републике може се постићи једино под руководством пролетаријата.

Ћ — БУДУЋНОСТ КИНЕСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

Пошто смо објаснили основна питања која се односе на карактеристику данашњег кинеског друштва, на непријатеље Кинеске револуције, на њене задатке, њене класне снаге и њен карактер, можемо лако да разумемо проблеме који се односе на будућност Кинеске револуције, тј. на однос између кинеске буржоаско-демократске револуције и пролетерско-социјалистичке револуције, тј. на однос између Кинеске револуције на њеној данашњој етапи и њене будућности.

С обзиром да кинеска буржоаско-демократска револуција на својој данашњој етапи није буржоаско-демократска револуција старог и обичног типа, већ посебна и нова врста демократске револуције, наиме Нова демократска револуција пошто се Кинеска револуција развија у новим међународним условима четрдесетих и педесетих година 20 века кад социјализам расте, док је капитализам у опадању, услед Другог светског империјалистичког рата и у предвечерје Друге светске револуције,

несумњиво је да будућност Кинеске револуције неће бити капиталистичка већ по свом карактеру социјалистичка.

Како смо утврдили, циљ је Кинеске револуције на данашњој етапи уништење колонијалног, полуколонијалног и полуфеудалног друштва, тј. борба за завршење дела Нове демократске револуције. Може се очекивати да ће на тај начин после победе револуције моћи да се до извесне мере развије капиталистичка привреда у кинеском друштву, пошто револуција уклони све сметње са пута капиталистичког развитка. Капитализам ће се развити до извесне мере — то је неизбежна последица Нове демократске револуције у привредно заосталој земљи као што је Кина. Наравно, ми не можемо порицати да је то само један аспект резултата Кинеске револуције, а није њен целокупни резултат. Укупан резултат Кинеске револуције јесте на једној страни развој капиталистичких фактора а на другој страни развој социјалистичких фактора. Који су ови социјалистички фактори? Они су сразмеран пораст улоге пролетаријата и Комунистичке партије у кинеској политици и могуће или стварно признање руководеће улоге пролетаријата и Комунистичке партије са стране сељаштва, интелигенције и ситне буржоазије. Све су то социјалистички фактори. Томе треба додати да повољни међународни услови могу да омогуће да Кинеска буржоаско-демократска револуција избегне пут капитализма у свом коначном резултату и да директно постигне социјализам. Зато постоји велика вероватност.

Е — ДВОСТРУКИ ЗАДАТАК КИНЕСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ И КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА КИНЕ

Резимирајући разне одељке Другог дела, разумљиво је да цела Кинеска револуција има два задатка, тј. Кинеска револуција укључује буржоаске и демократске карактеристике (Нова демократска револуција) а такође и пролетерске и социјалистичке карактеристике. Из ових карактеристика произилази двоструки задатак Кинеске револуције на њеној садашњој етапи, као и на будућој етапи. Руководство у та два револуционарна задатка лежи на политичкој партији кинеског пролетаријата — на Комунистичкој партији, и без руководеће улоге Комунистичке партије Кине никаква револуција не може да успе.

Славни, величанствени и целокупни задатак Комунистичке партије Кине састоји се у довођењу до краја буржоаско-демократске револуције (Нове демократске револуције) и у преласку на етапу социјалистичке револуције. Сваки члан партије је дужан да се бори за постизање тог циља и не сме да стане на пола пута. Неки незрели чланови партије мисле да се задатак

завршава са садашњом демократском револуцијом и не виде будућу социјалистичку револуцију; другим речима, они мисле да је садашња револуција или аграрна револуција управо социјалистичка револуција. Ми морамо указати да су таква схватања погрешна. Сваки члан партије треба да зна да је цео кинески комунистички покрет доследно револуционаран покрет који обухвата обе етапе — демократску револуцију и социјалистичке револуције. Природа ова два револуционарна процеса је различита и док ми не доведемо до краја прву етапу, не можемо довести до краја другу етапу. Демократска револуција је нужна припрема социјалистичке револуције и социјалистичка револуција је нужна тенденција Демократске револуције. Коначни циљ свих комуниста јесте изградња социјалистичког и комунистичког друштва и ми треба јасно да уочимо разлику између демократске и социјалистичке револуције, а такође да схватимо њихову повезаност како не бисмо повели Кинеску револуцију погрешним правцем.

Сем Комунистичке партије Кине ниједна друга политичка партија (било то буржоаска или ситнобуржоаска) не може до краја довршити величанствену демократску револуцију и социјалистичку револуцију Кине. Од дана кад је основана, Комунистичка партија Кине узела је на себе тај двоструки задатак и она се већ 18 година бори за његово извршење.

Ово је најславнији али истовремено и најтежи задатак. Овај задатак не може бити извршен без бољшевичке Комунистичке партије Кине која има најдубљи корен у народу и чију правилну идеолошку, политичку и организациону линију подржавају масе. Дужност је сваког члана Комунистичке партије Кине да изграђује такву Комунистичку партију.

Мао Џунг ТУНГ

НОВИ СТАДИЈ НЕМАЧКОГ ПРОБЛЕМА

На последњем, Париском заседању министара спољних послова, које се одржавало од 23 маја до 20 јуна ове године, немачко питање — узето као питање доношења мировног уговора и стварање јединствене демократске и мирољубиве Немачке путем сарадње великих сила победница у рату — остало је и даље нерешено.

У саопштењу савета министара, датом по завршетку овог заседања, говори се потпуно одређено о немогућности постизања споразума о успостављању привредног и политичког јединства Немачке. Ток заседања и садржај изјава трију министара сведоче о томе, да западне империјалистичке силе преко својих претставника као да не желе више о немачком питању да расправљају на бази Потсдамског споразума.

Како су, поред јавних, одржаване и тајне седнице, светска јавност је овога пута била лишена могућности да у пуном светлу стекне претставу шта се заправо жели, каква је у целини основа за даљње преговоре, у чему су конкретни предлози и какав је њихов смисао.

Империјалистички претставници су овога пута отвореније и недвосмисленије, него на ма ком од ранијих заседања, изразили своје гледиште да је развој ствари у Немачкој већ довес до таквога стања да би враћање на четворну контролу и јединствену окупациону политику на бази Потсдама — што је Вишински у име СССР поновно предлагао — значило тобоже корак назад у привредној обнови Немачке и у њеној послератној друштвеној и политичкој консолидацији.

Све три западне силе, колико се то из јавно одржаних седница могло закључити, иступале су јединствено и, по свему судећи, на основу њихових ранијих интерних тајно и јавно склопљених споразума. Њихов став у Паризу условљаван је био линијом агресивног Атлантског пакта, циљевима нове агресије, у чије планове се западна Немачка укључује као истурена ратно-индустријска база, пласдарм за напад на Совјетски Савез и земље народне

демократије. Све је то провирало из Ачесонових, Бевинових и Шуманових изјава.

Отвореност која је прелазила у цинизам била је овога заседања такође карактеристична. она је показивала да империјалисти сматрају да су на територији Немачке која обухвата 45 милиона становника политички и привредно чврсто засели у седло. Тако створено стање, тј. обновљену владавину монопола и реакционих странака, империјалистички претставници у својим преговорима са претставником СССР-а желели су да прикажу и наметну као једину основу која би се требала проширити да би се постигло привредно и политичко јединство Немачке.

Сасвим је природно што се на бази таквих и сличних предлога заседање Савета министара у Паризу завршило без икаквих позитивних резултата. Потврдила се оправданост страховања да о доношењу једног праведног мира за Немачку, мира који би немачком народу гарантовао несметану изградњу у привреди и обнављање државности на демократском темељу, не може бити ни речи у оквирима политике маршализације Европе и стварања војних пактова на Западу.

Борба двају табора у Немачкој нужно ће се даље заоштравати, а свако „настављање напора у циљу успостављања економског и политичког јединства Немачке“, о коме се у саопштењу на дипломатски начин и лицемерно говори, нужно ће се убудуће сводити на дипломатске маневре срачунате можда на то да се добије на времену или на обична ситна и крупнија погађања и цењкања.

Раскомадана Немачка је чињеница, коју, ето, треба прихватити, а „последиче постојећег административног расцепа Немачке и Берлина“ треба да се „ублаже“ одлукама на будућим саветовањима о чијем ће датуму „четири владе, посредством својих претставника, изменити гледишта“ у току четвртог заседања Генералне скупштине Уједињених Нација које ће бити сазвано септембра ове године, итд. Савет министара је затим одлучио да Њујоршки споразум од 4 маја 1949 о укидању блокаде Берлина остане и даље на снази, те је тако резултат који је раније постигнут само потврђен.

Поред споразума по питању уговора о Аустрији, где се, као што знамо, од стране све четири велике силе погазио принцип о самоодређењу народа, то је заправо све што се постигло у Паризу, колико се, наравно, могло из јавно одржаних седница закључити. О немачком народу у комуникев се ништа не говори сем о његовој дужности учешћа на ублажавању постојећег административног и привредног расцепа Немачке и Берлина.

Споразум који је постигнут у Паризу не може значити неку иоле битну консолидацију у међународним односима. Напротив,

он значи, у извесном смислу, међународно санкционисање једног стања у Немачкој које претставља ново огњиште немира у Европи, стања које је негација јединствене и мирољубиве Немачке, без које нема мира у свету.

I

Прелажењем на нови, агресивни и антидемократски курс у спољној политици одмах после смрти претседника Рузвелта, САД, највећа империјалистичка сила послератног света, напуштају политику сарадње великих сила на коју су се у току рата и по његовом завршетку биле свечано обавезале. Тога спољне-политичког курса прихватиле су се после Енглеска и Француска, као партнери. И уколико се даље пловило тим курсем утолико је немачки проблем престајао да буде проблем сарадње великих сила и претварао се у један од централних проблема борбе двају табора — демократског и реакционарног, антиимперијалистичког и империјалистичког, у проблем коме ће од њих припасти послератна Немачка. На тој, новој основи борбе за Немачку (*»struggle for Germany«*) западне империјалистичке силе, не само што су прекршиле одлуке које носе потписе њихових највећих државника, него су данас своју политику по питању Немачке усмерили на постижање резултата који су дијаметрално супротни ономе што је требало да буде резултат спровођења Потсамског споразума. Уместо демилитаризације и разбијања монополистичких савеза, као основне друштвене силе из које се приметила и развила фашистичка диктатура и њен рат за уништење и истребљивање других народа, западне силе данас опет милитаризују Немачку, обнављају немачке монополе, васкрсавају фашизам.

Совјетски Савез остао је веран оним тежњама које је у погледу Немачке борећи се против фашистичког варварства имало напредно човечанство, и идући за остварењем тих великих циљева он се у својој окупационој политици доследно придржавао Потсамских одлука. Он је свестрано подупирао тежње напредних снага у Немачкој чији је носилац у првом реду немачки пролетаријат.

II

Како се, дакле, у оквиру садашњег развитка политичких односа у свету може спречити да Немачка не постане инструменат у рукама потпаљивача новог рата, пласдарм да развијање агресије? Главна снага која може спречити и зауставити такав развитак може да лежи само у напредним демократским елементима Немачке, у покрету за праведан мир и очување економског и политичког јединства Немачке који се развија у масама немачког на-

рода. Ако је то тако, — а то је тако, — онда се пред читав демократски табор у свету поставља данас питање на који нов начин и у каквим формама да се пружи подршка немачком народу када је угрожен његов национални и економски опстанак, када се Немачка претвара у колонију и из њеног тела чупа економско срце — Рур, доноси окупациони статут и у руке ратних злочинаца и гестаповских шпијуна враћа државна управа.

Вођа немачког пролетаријата, Виљем Пик, истакавши у своме реферату на I Конференцији Јединствене социјалистичке партије Немачке, која се држала у јануару, да се доношењем окупационог статута уствари иде у правцу бруталнога угушења сваког демократског развитка и за осигурањем чврстих економско-политичких позиција јункерима и финансиским капиталистима, подвукао је, да је борба за демократско јединство Немачке, за свенемачку владу, за праведан мировни уговор, за повлачење свих окупационих трупа, ступила у нови стадиј. Он је са правом као главни задатак партије пролетаријата и као дужност свих поштених људи у Немачкој поставио одбрану националног опстанка немачког народа — развијање широког националног протеста и покрета отпора. Радничка класа Немачке и њене партије — Јединствена социјалистичка партија Немачке у Источној зони и Комунистичка партија Немачке у западним зонама — мораће да сконцентришу све своје снаге у борби за јединство Немачке и праведан мир и да се у томе циљу повезују на најширој основи за свим напредним демократским снагама у немачком народу. У свестраном јачању и помагању широког покрета Народног конгреса, радничка класа и њене партије преузимају на себе главну одговорност пред историјом придајући тој борби централни значај. Својом иницијативом и активношћу те партије бориће се свим силама да би осигурале вођство у немачком националном покрету отпора, а да при томе у односу на друге антифашистичке и демократске снаге, — као што је о томе на поменутој конференцији говорио Виљем Пик, — не захтевају неки нарочити положај или привилегије, него на бази потпуне равноправности са њима воде борбу против колонијалног поробљавања Немачке.

Ма колико још увек био јак утицај империјалистичке идеологије и остатака нацизма у свести немачког народа, и ма колико се западни потпалајивачи рата и реакционарне мрачне силе у Европи трудили да поновно изгајају коров хитлеризма, у свест радног становништва Немачке незадрживо и све више продира истина да би један трећи рат и трећи тотални пораз за њега значио пуну пропаст и истребљење. Не може се претпоставити нешто друго, него — барем код данашње генерације немачког радног народа — да постоји дубока аверзија према рату и да он управо жели — као и радно становништво других земаља — да отстрани тешке после-

дице рата, да се избави терета окупације и да развије мирну привредну и културну делатност. Немачко становништво заинтересовано је данас пре свега да осигура онај стандард живота на који је навикло кроз деценије, просечан стандард живота немачког радника и службеника који је чак и у време ранијих тешких криза капитализма био знатно већи него што је данашњи. Исто тако не може се претпостављати нешто друго него то, да су код немачког народа изгубили углед и кредит они политички кругови који су га у току последњих тридесет година гурали и гурнули у две најтеже националне катастрофе. Класне борбе, које је немачки народ знао да води у времену између два рата за своје социјално ослобођење, не би требало да у оцени садашње немачке ситуације буду заборављене. Треба знати, да се у Немачкој кроз читав дуги историски период налазио центар међународног револуционарног покрета пролетаријата, да је немачко радништво било главни носилац научног социјализма и сејач истинског пролетерског интернационализма. Чињеница, да је немачки пролетаријат постао доцније жртвом реформизма и опортунизма, има свој најдубљи узрок у снази империјализма, који, захваљујући екстрапрофитима оствариваним изабљивањем „нецивилизованих“ и колонијалних народа, корумпира горњи слој пролетаријата. Осим тога, као што нас учи Лењин, пролетаријат има према себи све поседничке класе друштва које капиталистички монополи повезују у један ланац зависности. Развијен монополистички капитализам показује снагу експанзионизма која се све наглије обрушава нарочито на суседне земље ако су оне капиталистички и културно заостале. Разуме се, да ништа заједничког са историским материјализмом не може имати схватање да је немачки народ по својој психолошкој конституцији народ злочинаца. Историски развитак Немачке је саставни део историје европске цивилизације и не може се томе развитку супротстављати као нешто засебно и супротно општим тежњама цивилизованих народа. Хитлеровско варварство је варварство које у себи носи и може да испољи у исто тако зверским и суровим облицима и сваки други империјализам — јапански, амерички, британски итд. Тенденције и облици експанзије и конкурентске борбе чији су носиоци данашњи агресори са Волстрита, који желе да поведу атомски рат, могу — ако би имали успеха у плановима да га отпочну — да гурну милионе својих сународњака у такве ратне злочине, у истребљивање других народа пред којима ће можда избледети и сви они ужаси које човечанство до Хитлера није запамтило. Тенденција, да се путем нових међуимперијалистичких ратова подели свет према новим односима економских и политичких снага, развија се у тенденцију да се побеђени конкурент „тотално“, тј. што више уништи, да се разоре у што већој мери његове материјалне производне снаге и поубија што ве-

ћи број становништва, нарочито оног које активно учествује у процесу производње, у подизању ратног потенцијала.

Нови стадиј борбе за придобијање Немачке у антиимперијалистички табор, условљен пре свега њеним комадањем и колонијалним поробљавањем, захтевају од свих демократских народа у свету да се ревидира њихова досадашња тактика у решавању немачког проблема. Без тога би криза марксизма као руководства за међународну акцију, чији смо сведоци у односима међу земљама социјализма, била неизмерно продубљена и могла би да постане кобна за табор демократије. Проширена концепција по којој би једна јединствена Немачка, демократска и антифашистичка, где би биле уништене позиције монополистичког капитала, могла да постане мост за сарадњу двају система за дужи период, нема више своје подлоге, њен крах је данас очевидан. Нови стадиј и нови садржај немачког проблема обележава такође почетак једног новог периода међународне класне борбе пролетаријата и антиимперијалистичког отпора и борбе народа, на чији ће национални суверенитет бити тек онда најбезобзирније посегнуто, ако амерички империјалисти остваре своје планове у Немачкој.

Рурским статутом око 70% најважније немачке производње пљачкашки се одузима од немачког народа. Хитлеровац Шахт, у име својих немачких и америчких господара, опет организује немачку привреду, тако, да би се тешка индустрија у Западној Немачкој поновно претворила у ратни арсенал. У творницама Месершмита ради се данас пуном паром, фабрике експлозива рапидно повећавају своју продукцију, док се истовремено демонтирају фабричка постројења лаке мирнодопске индустрије и односе у Енглеску и САД. Обнављају се „Црни Рајхсвер“, немачки генералштаб и разграђава мрежа војно-политичке обавештајне службе. Денацификација у западним зонама претворила се у своју супротност — у средство за окупљање и мобилизацију најокорелијих нациста. Капиталисти су, добивши у сепаратној валутној реформи за то сигнал, прешли у офанзиву.

Али, док се тако под заштитом и уз подршку западних империјалиста концентрише немачка реакција, дотле на другој страни видимо почетке циновских акција радничке класе против монопола и њихове офанзиве. Западно-немачки генерални штрајк, у коме је учествовало преко осам милиона радника и намештеника, сведочи о томе, какве се револуционарне енергије могу развити у немачком народу ако оне буду имале свој штаб који ће умети да их збије у отпор и противофанзиву, као одговор на колонијално поробљавање Немачке од стране Англо-Американаца и успостављање диктатуре немачких монополиста и милитариста. Да би се очувало и проширило акционо и политичко јединство десет милиона синдикално организованих радника, колико их данас има

учлањено у синдикалним савезима, да би се проширио и учврстио блок демократских странака и организација, мораће се развити жестока борба за раскринкавање политике десних социјал-демократских вођа на челу са Шумахером и Оленхауером, који за рачун монополистичког капитала концентришу сав свој утицај да би поцепали раднички и демократски покрет.

III

Насупрот комадању и империјалистичком поробљавању немачког народа од стране западних империјалиста, Совјетски Савез и земље народне демократије у својој политици по питању доношења мировног уговора са послератном Немачком, остале су до последње Потсдамском споразуму. Када је стварањем Бизоније, доношењем сепаратне валутне реформе, образовањем западно-немачке дефакто-владе у Франкфурту, израдом Бонског устава и другим мерама потпуног кршења Потсдамских одлука постало очевидно, да САД, Енглеска и Француска раде на обнављању немачког империјализма и његовом укључивању у агресивну политику Западног савеза, — тада су СССР и земље народне демократије ту политику осудиле и донеле свој став у Варшавској декларацији. Тај нови став према немачком проблему, који је у принципу остао исти као што су га те земље имале раније, садржавао је по одређености и конкретности последњу одлучну реч и позив западним империјалистима за регулисање немачког питања на позицијама са којих табор демократије никако неможе отступити. Предлози Варшавске конференције, као што је познато, садржавали су доношење споразума између четири окупационе силе о завршним мерама демилитаризације, успостављању четворне контроле над рурском тешком индустријом, споразум о образовању провизорне демократске и централне владе и предлоге за такву организацију политичке управе која би пружила сигурне гаранције против обнављања немачке агресије. Поред тога у конкретним предлозима Варшавске декларације предвиђа се закључење мировног уговора са Немачком у духу Потсдамских одлука с тим, да се окупационе трупе свих држава повуку из Немачке годину дана после закључења мировног уговора. У Декларацији дати су такође предлози о усвајању мера за извршење репарационих обавеза Немачке. Сви ови предлози изазвали су међу нападним демократским елементима у Немачкој осећај олакшања и отворили перспективе за бољу будућност. Била је за неко време разбијена мора која тишти немачки народ ради неизвесности у погледу рока окупације. Та мора је била утолико тежа што су главни извршиоци воље западних окупационих сила, као например генерал Клеј или генерал Кениг изјављивали, први, да ће се америчка окупациона војска задржати у Немачкој најмање још 20 година, а дру-

ти је тај рок у својим јавним изјавама продужио на 40 до 50 година! О сличним роковима давали су изјаве и британски окупациони команданти. Такве изјаве, разуме се, срачунате су на то, да деморалишу и разоружају демократске снаге уједињене у покрету свенемачког Конгреса, да им кажу како су сви напори за стварањем јединствене демократске Немачке илузорни и да ће се разбити о окупациону оружану силу западних империјалиста.

Одлуке Варшавске конференције примљене су са одобравањем и разумевањем и на I партиској конференцији ЈСП. Виљем Пик, истичући огроман значај Варшавског документа и називајући га повељом мира антиимперијалистичког табора, рекао је, да те одлуке не могу противуречити најдубљим тежњама немачког народа за праведним мировним уговором и чврстим миром у Европи који би њиме био осигуран. Пошто је упоредио Варшавске одлуке са политиком западних сила и њиховим окупационим статусом, Виљем Пик је рекао:

„Само једна јединствена демократска Немачка може да буде камен темељац у згради европског мира... Наша борба за основне националне интересе немачког народа не противуречи духу интернационализма којим је прожета наша партија. Напротив, наша национална борба је скроз интернационална, јер је демократско јединство за које се ми боримо у интересу свих народа у Европи... Зато се као најжитнији задатак у борби за јединство и праведан мир поставља задатак искорењивања остатака немачког национализма, који још непрестано угрожава мир и ремети пријатељске односе са суседним земљама Немачке. Немачки национализам и шовинизам још дуго пре Хитлера био је обавијен националном надувеношћу, расним самољубљем и антисемитизмом.”

Јасно је, да само немачки пролетаријат и његова Партија могу стајати на челу националне борбе немачког народа за јединствену Немачку и праведан, чврст мир у Европи. Немачки револуционарни пролетер и демократ мораће да развије херкулске снаге да би очистио Аугиасову стају буржоаског национализма и фашистичке расне мржње. У том великом послу, не само од немачког већ и светско-историског значаја — и који нико сем њега не може обавити, немачки пролетаријат мора да црпи непресушне снаге у солидарности, поверењу и симпатијама пролетера и напредних људи целог света. То данас врло добре знају и страхују пред тим империјалистичке силе. Зато су се оне и пожуриле да кроз уста Черчила, Ачесона, Шумана и других политичара говоре о „обнављању виталности бољих елемената немачке културне традиције”, причају о томе како се „безбедност може осигурати само тако ако се у Немачкој ставе у покрет оне силе, које ће створити државни систем, које ће путем демократске процедуре одржавати основне слободе човека” (Ачесон). Јасно је, пре свега, да се овде под „основним слободама човека” подразумевају,

слободе немачким монополима, да живот немачких радника и сељака претворе у најсуровију робијашницу. Ачесон је, говорећи недавно о циљевима америчке политике према Немачкој, рекао: „Потребно је, међутим, да сви имамо на уму да нико други него сами Немци могу да изврше те исправке (говор је о „реорганиза-цији“ њиховог националног живота — М. Г.). Штавише, ни најпаметнија окупациона политика не може за њих то учинити. То мора бити производ њихове сопствене воље и њихове сопствене душевне снаге... Само путем једног радикалног новог узајамног прилажења немачком народу... могу конструктивне снаге у свету да добију своју моћ, оне могу да успевају само онда ако немачка привреда може да пружи обезбеђење живота и наду немачком народу.” Сва та фразеологија, која је врло карактеристична и врло потребна империјалистима своди се у пракси на то да би се толерисањем и све отворенијим, активнијим потпомагањем поновног распиривања националистичке и антисемитске хајке у западним зонама, створила тако загушљива и мрачна атмосфера у политичком животу Немаца у којој би интернационалистичко дело немачке радничке класе било осујећено. Истовремено, да би продубиле јаз између напредних снага у Немачкој и земаља социјализма на Истоку, западне империјалистичке силе уз помоћ својих лакеја из редова немачких магната банака и индустрије, јункера и социјалдемократских плаћених шпијуна, развезале су ревизионистичку хајку говорећи о томе да је регулисање источних граница на Одри и Ниси главни узрок тешкога живота који данас проживљавају најшире масе немачког народа. Вилхем Пик, указујући на то да су се потпаљивачи рата као што је Черчил, раније изјашњавали управо за такво регулисање источних граница, док су се још надали да ће помоћу свога агента Миколајчика моћи да зауставе напредни развитак у Пољској, каже о суштини и наличју те хајке око питања источних граница:

„Суштина тога питања састоји се у томе што националистичко хушкање у односу на границу Одра — Ниса претставља непосредно продужење нацистичке ратне пропаганде, што је овакво хушкање озбиљна препрека у борби за мир. Како могу народи у Европи, који су тако тешко трнели под немачком агресијом, да верују у мирољубивост немачког народа када поново одјекују ратни звуци и галама о ревизији граница!”

И интересу мира и победе напредних снага у Немачкој, више него икада раније, потребно је да напредне снаге у свету добро разликују такве звуке од тежњи које једино може да носи у себи класно свесно немачко радништво. Више него икад раније потребно је упознати дијалектику немачког политичког развитка и перспективе које она данас пружа. Вера у снаге искрене тежње за социјалним и националним ослобођењем немачког пролетаријата и других слојева радног народа мора бити темељ за односе

земаља социјализма и напредног покрета у свету са новом Немачком која се рађа и која се једино може родити у најжешћој класној борби сливеној са борбом против националног поробљавања. Таква вера мора заменити и одстранити буржоаско-националистички страх код осталих европских народа од најезде Теутонаца.

IV

Какви су односи класних снага у данашњој Немачкој? Под условима окупације на западу и истоку Немачке, под условима окупације држава које припадају двома системима, систему социјализма и систему империјализма, класни односи и услови политичке борбе различити су, специфични. Доследно спроведена аграрна реформа у Пруској и другим земљама Источне зоне, национализација великих индустријских предузећа и банака чији су власници били ратни злочинци, доследна денацификација и демилитаризација, као и спровођење других мера револуционарног значаја (разбијање хитлеровског централизованог државног апарата, уништење пруске државе итд.) — све је то изменило битно социјално-политичку структуру у тој зони. Уништена је главна база реакције и милитаризма, пруски велепосед — тај осипак разбојничке класе јункера и највећа препрека демократског развитка Немачке у XIX и XX веку. Крупна буржоазија изгубила је такође своје најјаче позиције у привреди у политици. Од целокупног броја индустријских предузећа национализовано је 8% најкрупнијих, која обухватају 45% индустријске производње.

Око 10% целокупне вредности годишње пољопривредне производње припада такође друштвеном сектору привреде. Капиталистички сектор, међутим, располаже још увек са снажним привредним позицијама, распростирући се скоро на целу трговину на велико, знатан део индустрије и на производњу крупних сељака који експлоатишу радну снагу. Социјална и економска структура немачког села у источној зони битно се изменила и пружа сасвим другу слику него пре рата. Док је пре аграрне реформе већина пољопривредних газдинстава припадало ситном сељаштву са 0.5 до 5 ха земље, сада су од целокупног броја газдинстава ситна газдинства заступљена са 44.5%. Средњи сељаци са поседом од 5 до 20 ха претстављају 47.5% газдинстава. У категорију средњих сељака, према писању листа „Tägliche Rundschau” од 27 јануара 1949 године, где се има вероватно у виду лош квалитет земље у неким пределима Северне Немачке, рачунају се такође и већина сељака са поседом од 20 до 50 ха. Добивајући на различите начине помоћ државе и подруштвљеног приватног сектора, позиције радног сељаштва јачају. Али, кад се узме у обзир да у Немачкој влада велика оскудица у животним намирницама,

пре свега по великим градовима и индустриским центрима, мора се претпоставити да се сељаштво које располаже са великим тржишним вишковима брзо развија у правцу капитализма. Као што је било предвиђено Потсдамским споразумом, у совјетској окупационој зони били су створени сви услови за несметани развита демократских и антифашистичких снага, то јест биле су им загарантоване политичке слободе и обезбеђени слободни избори.

Сасвим другу слику у томе погледу пружиле су одмах после доношења Потсдамског споразума, а и данас пружају, околности и услови за развој демократских партија и организација у западним зонама. Правно, као и у материјалном погледу, ту се месецима одуговлачило са давањем дозволе организовања демократских странкама и организацијама и све се отвореније заводила дискриминациона пракса против демократских снага. Зборови су се једноставно забрањивали или онемогућивали разним смицалицама, демократска штампа гушена је забраном излагања или одузимањем контингента папира, антифашистички руководиоци демократских партија се прогоне и затварају и томе слично. Међутим, на другој страни, реакционарним снагама дозвољава се широка агитација, па чак и изразито фашистичким организацијама. Осим тога, доношењем разних изборних система — где се није водило рачуна о пропорционалном претставништву — тако да су неке странке, иначе по својим политичким циљевима реакционарне и реваншистичке, добиле далеко већи број претставника у локалним земаљским претставништвима него што би га могле имати да се примењивао принцип пропорционалности у изборном систему. Треба се само сетити антикомунистичке хајке која је по своме стилу слична оној у САД, бесправних хапшења Макса Рајмана и читавог низа других комунистичких или синдикалних функционера, па да се јасно уочи свестрано гушење развита политичких снага чија је делатност уперена на ликвидацију фашистичких остатака. Разним провокацијама и забранама, у чему су се по иницијативи и издашним финансијским средствима истицале америчке окупационе власти, дошло се данас до тога, да се забрањује и онемогућава растурање свих публикација из Источне зоне у западним. Циљ свега тога је у првом реду да се спречи правилно информисање немачке јавности, а затим да се клеветам и дезинформацијама разбија стварање јединственог јавног мишљења и води „хладни рат“ против Совјетског Савеза и земаља народне демократије.

Али и поред свих специфичности класних и политичких односа снага по појединим зонама, где су — као што је то случај у западним — спољашњом интервенцијом окупационих власти немачком народу наметнути услови политичког живота у сагласности са сепаратним циљевима империјалистичких сила, у поли-

тичком животу целе Немачке формирање политичких снага врши се по једној унутарњој законитости што, више мање, претставља континуитет и дијалектику немачког историског развитка на основи оних односа који су се формирали за време Вајмарске републике и Хитлеровог Трећег рајха.

Промене у друштвено-економским односима, пре свега у структури земљопоседа, промене које су у супротности са развојним тенденцијама капитализма, изазване на бази Потсдама и под утицајем развитка демократских снага, не могу се посматрати као трајне и од битног значаја за целу Немачку све дотле док иза њих не буду стајале у свенемачком мерилу довољно јаке демократске и револуционарне снаге. Језгро немачког пролетаријата налази се у западним зонама. Ту се налазе и главне индустријске сировинске базе без којих се не да замислити обнова јединствене немачке привреде. При томе не треба испуштати из вида да се 45 милиона Немаца налази у западним зонама, док у Источној зони заједно са западним секторима Берлина, живи 22 милиона људи. За претежан део немачке привреде, апстрахујући економску политику свих окупационих власти, карактеристично је поновно успостављање све гушће мреже финансиског капитала — монопола. Такво економско кретање по старом колосеку чини да расту и јачају у развоју класних и политичких односа тенденције аналогне онима у годинама између два рата, пре успостављања фашистичке диктатуре. Али и у погледу међународних веза немачког капитала, разуме се сада на другој и далеко шириј основи, понављају се ствари. Опет је амерички финансијски капитал отпочео да засипа кишом златних долара немачку тешку индустрију, опет се обнављају тесне везе између америчких и немачких монопола. У погледу Немачке многи писци упоређују њену маршализацију са ранијом довезизацијом. С обзиром на извоз капитала и инвестирање у Немачкој, амерички монополи су, овога пута у далеко повољнијем положају зато, што могу да га подупиру директним војним мерама као обезбеђењем, да га обнављају у формама које се данас развијају у целом свету под именом „полициског извоза капитала” који су пре рата САД практиковале у Латинској Америци. У Харимановом извештају председнику САД, том главном документу разрађеног Маршаловог плана, констатује се да се америчком извозу капитала у Немачку пружају неограничене могућности пошто САД сада имају тамо своју владу. Са то извесне мере измењеним сценским условима видимо сада репризу оне игре која се давала у Немачкој пре 20 година. Главна улога припада истим америчким монополистима Дипону, Моргану, Рокфелеру, Ламонту и другим творцима монопола.

Ма да су амерички монополи обавили већ велики бизнис,

тиме што су се дочепали власништва над претежним бројем немачких рудника угља и основали заједно са разним Тисенима, Шредерима, магнатима из И. Г. Фарбениндустри и другима Холдинг компаније са читавом мрежом банака организованих по систему Федералне резервне банке обухвативши скоро целу Западну Немачку, — све то не може битно утицати на испољавање унутарњих економских законитости у Немачкој као ни на политичку поларизацију. Што се брже обнављају снаге немачких монопола у условима издаје националних интереса немачке крупне буржоазије за рачун америчких колонизатора, утолико ће се брже издвајати и концентрисати политичке снаге унутар немачког народа за борбу против иностраних татора, утолико ће се оне брже прожимати свешћу да је јачање монопола уперено против обнове јединствене немачке државе и демократског поретка.

Нема сумње, да су противници демократске Немачке јаки противници. Јачање и обнављање реакционарних и нацистичких организација, рад немачког генералштаба који се обнавља, дају довољно доказа о томе да се немачки монополи опорављају и реорганизују и могли би — брже него што се обично претпоставља — постати поново ударна песница светског империјализма ако демократски табор не развије снаге да их у томе спречи. Не треба заборављати, да је тешка индустрија као основа немачког ратног потенцијала у западним зонама остала такорећи недирунта. Немачка, по плановима америчких ратних хушкача, требало би да у што краћем времену постане равноправни — колико се о равноправности може говорити — партнер у Атлантском пакту. Џон Фостер Далс, тај иницијатор и најближи саветник код доношења Маршаловог плана (исти Џон Фостер Далс који је и пре 20 година играо тако важну организаторску улогу у повезивању америчких и немачких монопола) придаје Немачкој првенствени значај у Атлантском пакту. Када се у америчком Конгресу залагао за његову ратификацију, он је наводио да је Атлантски пакт потребан Сједињеним Америчким Државама пре свега ради „решивања“ немачког проблема. Сличне изјаве одјекнуле су такође у Лондону и Паризу и то из уста најмеродавнијих. Ачесон је у своме говору који је одржао 23 априла ове године у Удружењу власника америчких листова казао: „Искрена спремност заинтересованих влада да жртвују своја посебна гледишта заједничком добру омогућила је споразум (о Немачкој — М. Г.) таквог обима, који је превазилазио све оно што се могло очекивати пре једно месец-два дана“. Читава политичко-дипломатска игра коју нарочито у последњим месецима спроводи по питању Немачке америчко министарство спољних послова, сведочи о давању озбиљних концесија Енглеској и Француској само да би ове смањиле свој отпор према линији америчке политике у Немачкој која се

за њу претворила у главну базу за остваривање експанзионистичких циљева у свету. Пораз америчког империјализма у Кини само је појачао америчке напоре за рекомпензацијом у Немачкој.

САД настоје да у обнављању антидемократске и агресивне Немачке исто тако што више искористе утицај Ватикана и немачких реакционарних католичких кругова, да би их придобили за своју политику колонизације Немачке. Ту пре свега долази у обзир наследница католичког Центрума — Хришћанско демократска унија у Источној зони или Хришћанско-социјални савез како се она назива у Баварској и другим земљама Јужне Немачке, где има данас највећи политички утицај. Користећи се својим савезом са Ватиканом, САД настоје да преко њега за своју политику придобију и реакционарне католичке снаге у Француској, то јест да и тим путем ову што тешње вежу 'за себе у питањима око Немачке.

Страх од јединствене демократске Немачке, у којој би капиталистички монополи били ликвидирани, привезао је — више него ма шта друго — западно-европске империјалистичке кругове за политику америчких монопола. На тој основи и помоћу економског уцењивања САД су у могућности да ломе отпор Француске и Енглеске у погледу своје политике према Немачкој, упркос продубљавања англо-америчких супротности и осетљивости према обнављању империјалистичке Немачке у Француској. Најважније спорно питање у томе међуимперијалистичком савезу је питање Рурске области. Индустрија Рура претставља најмаснији залогач око кога се од рата наовамо водила нарочито оштра борба, час створена час прикривена, између Енглеске и Америке. Рурска област се налази у енглеској окупационој зони, али су амерички монополи успели у току две последње године да Рур ставе такорећи под своју апсолутну контролу. Та борба, међутим, није завршена већ се наставља при чему и Француска упорно тражи свој део плена. Наметањем Рурског статута САД иду за тим да њихова стварна контрола буде и међународно призната. Економски то значи да САД коначно добијају у своје руке 90% западно-немачке производње угља, 74% производње челика, 72% производње сировог гвожђа, 69% производње ваљаног гвожђа, знатан део хемиске индустрије и читав низ најважнијих предузећа ратне индустрије. Учвршћвање искључивог господства над Руром дало би у руке америчким монополима главну полуку привредног живота целе Немачке. Осим тога, пошто Рур претставља највећу сировинску и индустријску базу у Европи амерички империјалисти користили би га као своје најмоћније оружје за стварање економски утицаја и уцењивање Француске, Енглеске и осталих већ маршизованих земаља Европе. Зато, да би постигли своје циљеве у Руру, амерички монополи улажу сва

своја економска и политичка средства. Главни савезници америчких монополиста при томе све више постају немачки индустријски и банкарски магнати, који — из страха да би немачки народ у уједињеној и демократској држави могао извршити социјализацију крупне индустрије, чији су они власници — најпослушније и најпокорније приклањају се уз америчке монополе. Да би очували барем један део својих класних позиција и привилегија, немачки капиталисти не устручавају се да отворено издају националне интересе и продају Немачку на парче. Они и њихови агенти типа Шумахера поздравили су чак и Окупациони статут и у разним згодама изражавају жељу да америчке окупационе трупе остану тако дуго у Немачкој док се власт међународних монопола потпуно не организује и не учврсти обнављањем фашистичког поретка. Американци, Енглези, Французи, немачка буржоазија и социјалдемократски разбијачи радничког јединства обрушили су се на немачки демократски покрет у јединственом фронту. Те повезане међународне и унутарње реакционарне снаге настоје да развију у немачком народу што већу мржњу против Совјетског Савеза и да свим расположивим средствима саботирају привреду, обнову и политичку консолидацију у Источној зони.

Такозвано берлинско питање показало је до које се мере у Немачкој заоштрила борба између светских и домаћих снага двају табора. Сепаратна валутна реформа у Западној Немачкој поцепала је дефинитивно Немачку на два дела. Место једне немачке валуте постоје две, место једних цена, двоструке. То доводи до потпуног перемећаја и парализе економског крвотока, до онемогућавања материјалне размене између три западне зоне и Источне Немачке, до апсурдности и сасвим излишних тешкоћа које постају из дана у дан све страшније за цео немачки народ. Радни човек све више осећа сваку даљњу окупацију Немачке као највеће проклетство, као атентат на живот немачког народа.

Та економска хаотичност и мрачне перспективе колоонијалног изабљивања рађају дубоки револт и национални отпор, а таква расположења могу да послуже лако поновном распиривању национализма и шовинизма.

Англо-амерички империјалисти нису штедели у ангажовању највећих финансиских средстава да би кроз годину дана снабдевали западне зоне Берлина помоћу такозваног „ваздушног моста“. Сва пропагандна средства употребљавана су за стварање ратне психозе и најбесомучнијег антисовјетизма. Реакција, са социјалдемократским вођама на челу, уз пуну организациону подршку окупационих власти и шпијунског апарата западних сила, избацила је крилатицу: „Берлин је вредан једног новог рата“.

Совјетске власти, да би заштитиле привреду Источне зоне од хаотичног дејства завођења сепаратне валутне реформе у западним секторима Берлина, морале су да се лате противмера. Социјалдемократски разбијачи демократског покрета, као да су то управо и желели, блокирали су западни Берлин да би што више осигурали англо-америчкој трговини рентабилност путем ваздушног моста. Они су одбили понуду совјетских окупационих власти да западне секторе снабдевају животним намирницама и горивом. Они су 5 децембра провели сепаратне изборе, приредили ратне провокације у демонстрацијама пред Рајхстагом, основали посебан берлински магистрат, посебан универзитет итд. Штрајк 18.000 железничарских радника кога су организовали шумаче-ровци, сведочи о томе каквим је све опасностима изложена немачка радничка класа и демократски покрет, да се социјалдемократски агенти западних сила, чије се вођство већином састоји од гестаповаца који су ступили у англо-америчку службу, не устручава да ставља на коцку животе стотине хиљада Берлинаца само да се изврше наређења империјалистичких господара на Западу. Тежак и очајан материјални положај у који су биле гурнуте масе — а то је честа пракса у западним зонама Немачке и Аустрије — искоришћавају социјал-демократи за разбијачке штрајкове као што је био и штрајк железничара у Берлину. Изгладњавање немачког становништва, уношење хаоса и деморализације, опробано је средство са којим оперишу англо-амерички монополисти да би сломили и поцепали раднички покрет. Они тим путем желе да припремају услове за ону масовну корупцију радног становништва која је послужила Хитлеру, поред осталих његових метода, да поткопа класно поштење и свест немачког радништва.

Највећа и руководећа снага демократског покрета у Немачкој без сумње је Јединствена социјалистичка партија. Она је створена у априлу 1946 године на Конгресу Уједињења радничких партија — КП Немачке и левог крила социјалистичке партије. На оснивачком конгресу ЈСП било је претстављено око 600 хиљада чланова КП и скоро исто толико чланова СП. Уједињење радничких партија значило је огроман успех демократских снага, успех који је постигнут упркос разбијачке акције десних социјалиста и свестране потпоре западних окупационих власти која им је у тој работи пружена.

Комунисти Немачке на XV Конгресу КП Немачке, почетком 1946 године, умели су да извуку поуке из прошлости. У резолуцији тога конгреса се каже: „1918 године једна од главних погрешака састојала се у томе што се није уклонио стари бирократско-монархистички државни апарат и сломила власт монопола. Ми смо, даље, направили грешку што смо државу за коју,

смо се борили, пролетерску државу супротстављали демократији, ми смо познавали само један директан, непосредан пут у социјализам и нисмо разумели да је развој у појединим земљама у највећој мери неравномеран и одвија се различито, и да он пре свега мора проћи кроз прелазне форме". Међутим, подвлачећи искуства из прошлости требало их је и правилно примењивати на садашњост, у одређивању ближих циљева и метода борбе и у повлачењу перспектива за будућност социјализма у Немачкој. У ЈСП, — пошто се најпре допуштала могућност да ће успостављање политичке владавине радничке класе у извесним условима бити могуће и мирним путем и уз ограничење на законска средства борбе — преовладало је нарочито међу функционерима ранијим социјал-демократима, антимарксистичко гледиште о посебном немачком путу у социјализам. Од оснивања партије све до недавно узимало се као званична теза партиске линије гледиште да је победа социјализма у Немачкој могућа мирним путем. После V Конгреса КПЈ и у току борбе у СССР против такозваног ревизионизма Варге и његових следбеника (борбе која се данас на необичан начин заташкала), ревизионистичко-опортунистичко гледиште о мирном путу у социјализам избачено је као погрешно из материјала који су се употребљавали у партиским школама.

Јединствена социјалистичка партија Немачке забрањена је у западним зонама. Англо-амерички монополисти и њихови немачки лакеји највише су се бојали и боје се јединства радничке класе. Они су онемогућили, уз подршку америчке федерације рада и Генералног савета енглеских трејд-униона стварање јединствене синдикалне организације за целу Немачку. Репформистичке вође синдиката у западним зонама створиле су разбијачку „независну синдикалну опозицију” која је организовала штрајк железничара у Берлину. Шумахеровци се солидарисли са стварањем организација послодаваца којих већ у целој Немачкој има око 1500 и чији је циљ управо борба против радничких синдиката, оживљавање монополистичких концерна и учешће у провокацијама неофашистичких банди. Пораст штрајкачког покрета, који се у Западној Немачкој развија у условима све већег опадања реалних надница и пораста незапослености, социјалдемократске синдикалне вође у својој улози агената и шпијуна империјализма супротстављају разне разбијачке акције. Они све отвореније сарађују са противрадничким организацијама послодаваца и такозваном „Службом рада” — тим оружаним одредима састављеним од остатака немачког Рајхсвера и „расељених лица”. Њихови напади на штрајкове и збсрове у западним зонама саставни су део офанзиве капиталистичке класе која се сада води против радништва и свега што у Немачкој осећа и мисли демократски.

Ма колико се у свакој од четири зоне, чак и кад се ради о битно различитим условима, супротстављале разне забране и оквири политичком животу, класна борба у целој Немачкој све више добија своје јединствено обележје, јединствену унутарњу, закономерност. Тај нужни процес политичког развитка у Немачкој налаже Јединственој социјалистичкој партији Немачке и Комунистичкој партији у западним зонама да своју борбу што тешње организационо повежу и слију. И једна јединствена борба око главног и најпречег задатка — стварање демократске свенемачке државе — изискује концентрацију свих снага. Без решавања тога задатка, те централне карице у ланцу свих осталих задатака, илузорно је веровати да ће даљња изградња планске привреде и учвршћивање „антифашистичко-демократског поретка“ у Источној зони моћи да осигурају трајну победу демократије у свенемачком мерилу. Такве илузије или боље рећи опортунистичка скретања, узеле су маха унутар Јединствене социјалистичке партије. Јасно је, да ће демократске снаге морати и даље да раде на учвршћењу постојећег демократског система на територији совјетске окупационе зоне као већ једне извојеване тековине. Али с обзиром на даље перспективе борбе у Немачкој, опасно је прецењивати значај садашњег стања у совјетској зони, а поготову хтети прећи на непосредно његово изједначавање са стањем у земљама народне демократије.

Многи опортунисти, иначе најгрлатији и најсервилнији у признавању неоспорних историских заслуга Совјетске армије према немачком народу, сањају о томе како би требало да време од једнога или два деценија подићи кинески зид између совјетске и осталих окупационих зона и онда — под заштитом тога зида иза кога би чим се укаже потреба провиривали бајонети Совјетске армије — „ићи даље у социјализам“.

У оној мери у којој су се заоштравале класне супротности и све се више узајамно прожимале, постајало је све очевидније да масовне партије ЈСП и КП Западне Немачке не могу извршавати улогу авангарде радничке класе на организационим темељима на којима су после рата биле организоване КП Француске, Италије, Чехословачке итд. Зато је на првој партиској конференцији ЈСП у јануару ове године донесена одлука да се партија што брже постави на друге организационе темеље, да се изгради као партија новог типа. Потпретседник ЈСП Сто Гротевол одржао је на Конференцији по томе питању посебан реферат. Између осталог он је констатовао да већина радничке класе у Немачкој још није решена да се бори за остваривање социјалистичких циљева садржаних у програму ЈСП и да социјалистичко радништво још није довољно изградило и учврстило политички савез са радним сељаштвом и интелигенцијом.

Насупрот Виљему Пику, који је знао правилно да оцени јачину немачког монополистичког капитала и чињеницу да реакционарни курс у Западној Немачкој и западним секторима Берлина даје нову храброст антидемократским снагама у читавој Источној зони, да је централни задатак ЈСП борба за јединство Немачке и праведан мир, Ото Гротевол даје другачију формулу тога задатка. Он каже:

„Јединствена социјалистичка партија Немачке гледа данас свој централни задатак у свестраном учвршћењу демократског антифашистичког поретка као базе у борби за поновно успостављање јединства Немачке.“

Дакле, две струје: једна која види базу будуће демократске јединствене Немачке у свенемачком демократском фронту националног отпора и борбе против империјалистичких колонизатора и немачких квислинга, и друга, којом се — потцењујући значај претварања борбе за јединствену и демократску Немачку у најкрупније национално питање у Европи, — тежиште борбе за будућу Немачку приноси на даљњу изградњу планске привреде у правцу успостављања социјалистичког поретка у Источној зони. Ево како се по овој, уствари опортунистичкој линији, замишља победа демократије у Немачкој и како се проналази пут и посредан циљ ка тој победи:

„У Источној зони поћиће нам за руком да до краја идуче године постигнемо предратни ниво индустриске производње и предратни жетвени принос у пољопривреди. Али, ми желимо постићи још више. Помоћу једног петогодишњег плана, једног народног плана, желимо ми да идемо још даље ка стварању услова за сретну будућност наше омладине и наше деце.“

Доћиће време када ће радни народ Западне Немачке наћи у себи снагу да са својих леђа збаци терете привредног харачења франкфуртске вазалне владе, при чему ће он схватити, да без превођења предузећа власника концерна и других ратних злочинаца у руке народа није могуће постићи здрав привредни развитак.

Доћиће време када ће пољопривредни радници, пресељеници и сељаци Западне Немачке, који гладују за земљом, престати да се теше са обећањима из Њујорка...

Доћиће време када ће пример Источне зоне осведочити трудбенике Западне Немачке, да трудбеници знају боље руководити привредом и државом него господа из Харибуршког фронта и други фашисти, који су још данас у Западној Немачкој на својим положајима.“ („Neues Deutschland“, 27. 1. 1949, стр. 6, реферат Валтера Улбрихта).

Ото Гротевол и Валтер Улбрихт, чланови Политбироа ЈСП, насупрот Виљему Пику, који је у својој завршној речи на првој партиској конференцији ЈСП формулисао привредну изградњу као централни задатак у Источној зони, преносе тај задатак као централни на целу Немачку.

Та друга, опортунистичка струја развила је у својој средини гледиште о потреби непосредног прелажења на режим народне

демократије у Источној зони. Поставило се питање какав је политички поредак који постоји у Источној зони и одговор је на то био да је то „антифашистичко-демократски режим“. Шта може практично политички да значи таква дефиниција и да ли је она теоретски могућа кад суверену власт врше совјетске окупационе трупе и то на бази Потсдамског споразума, то јест диктата великих сила победница од којих су три империјалистичке, тешко је рећи. Како ће се тај „антифашистичко-демократски режим“ даље развијати, ако се једног дана, рецимо, према захтевима који су формулисани у Варшавској декларацији, окупационе трупе повуку из Немачке. Тешко је дати одговор на сва та и слична питања која се намећу, а истовремено задовољити захтевима логике и основном учењу марксизма-лењинизма о држави, о националном питању, о империјализму, о борби двају система итд.

У Источној зони развијаће се класна борба као и у целој Немачкој по својим унутарњим законитостима, и спољашњи утицаји, па макар они и све више директно расли, опадати ће пре свега зато што су противуречни. И облици класне борбе, који су израз те законитости, не могу се на дужи време замењивати неким споља натураним облицима. „Источни биро“ — та шпијунска централа шумахероваца у западним секторима Берлина — и стотине сличних агентура у десним крилима других двеју партија „демократског блока“ — Хришћанско-демократске уније и Немачке либералне партије — разне групе нациста, пресељеника из Источне Пруске, Горње и Доње Шлезеије, Судета итд. све су то данас ипак толико јаке снаге које би у најкраћем времену, када не би било совјетских окупационих трупа, могле најозбиљније да угрозе, „антифашистичко-демократски режим“. Приликом последњег референдума за или против демократске јединствене Немачке реакција је добила око 30% гласова.

Довољна гаранција против поткопавања „антифашистичко-демократског режима“ не може бити ни такозвана Народна милиција, која се формира у Источној зони, већ једино снажан свенемачки раднички покрет на чврстим револуционарним основама, са довољно чврстим и поузданим савезницима у сељаштву и другим средњим слојевима окупљеним на платформи борбе за јединствену демократску Немачку. Гаранција за победу снага демократског табора у Немачкој исто тако не може бити ни стварање партије новог типа — које је узето као трећи важан задатак којим се одређује даљња политичка линија ЈСП — ако се таква револуционарна борбена партија не буде стварала за целу Немачку уз еластично комбиновање метода легалног и илегалног рада.

Распадање послератног система сарадње великих сила по немачком питању могло се — да није било опортунистичких схва-

тања о томе како данас сви путеви воде у социјализам — предвидети још пре две године и офанзива, коју данас предузимају капиталисти у Немачкој, могла је наићи на чврсти отпор пролетаријата када би на његовом челу већ стајала партија новог типа. Изгубило се много на времену, а иницијатива се — у опортунистичком успављивању и оријентисању углавном на снагу совјетских окупационих трупа — све више испуштала из руку. Данас, када социјалистички разбијачи и шпијуни прете да разоре ЈСП изнутра, прешло се на ликвидацију паритетног запоседања руководећих положаја од стране двеју партија које су се ујединиле, на завођење кандидатског стажа за улазак у партију и стварање једног политичког бироа да би се обезбедило чврсто колективно и оперативно руководство у партији. Ото Гротевол, износећи у свом реферату тешкоће у које је ЈСП запала ради продора у њу непријатељских елемената, рекао је:

„Наши другови морају свуда да добро отворе очи и да безобзирно раде на томе да се посао агената англо-америчких империјалиста у основи и коначно осујети и ликвидира. Ми не можемо порицати чињеницу да су целе шумахерове групе или да су поједини шумахерови људи вршили унутар саме партије такав разарачки рад који само служи империјалистичким и реакционарним снагама. Одлукама партиског руководства које су донесене на XI, XII и XIII његовом заседању створени су предуслови да се идеолошким и организационим учвршћењем партије савлада такво стање слабости. Ми нисмо безуспешно започели борбу против Шумахера. До сада је преко 400 активиста шумахероваца искључено из партије, док се други део већ био извукао и, путем изјаве о иступању из редова, преухитио партиско искључење које је требало да уследи.

Нема сумње, да се у редовима наше партије и даље налазе прикривени шумахеровци, који се супротстављају политици наше партије и још увек претстављају тежак баласт за партију“.

Да би се ЈСП идеолошки наоружала, а истовремено „сачувала опасности апстрактног учења“, Гротевол је марксистичко-лењинистичко образовање у партији поставио на „троструки те-мељ“:

„1) Учење марксизма-лењинизма — пре свега помоћу кратког курса Историје СКП(б) и дела Маркса, Енгелса, Лењина и Стаљина.

2) Критичка анализа историје немачког радничког покрета: историја социјалне демократије, струјања у њој, Први светски рат, Новембарска револуција, Вајмарска република, фашизам.

3) Упознавање међународног покрета путем проучавања догађаја у земљама народне демократије (говори Димитрова и Вјерута), у Кини итд. Критички став против изрођавања у вођству КПЈ“.

Уместо да немачки народ и његов раднички покрет нађу пример и надахнуће у национално-ослободилачкој борби народа Југославије за своју антиимперијалистичку национално-ослободилачку борбу коју данас мора да развија против западних империјалиста, немачке присталице Резолуције И. В., прогутавши је заједно са другим документима ревизионизма, затварају пер-

спективе борби радничке класе и целог немачког народа. Такво марксистичко образовање било би налик на лечење или окрепљивање немоћних помоћу озонског ваздуха са врхунца науке класика марксизма-лењинизма, на храњење млеком искуства из властите историје немачког народа и његовог револуционарног покрета уз истовремено тровање алкохолном микстуром клеветничко ревизионистичких материјала Информбироа.

Располажемо низом свежих писама од пријатеља и познаника из Немачке. Та писма речито говоре о великим симпатијама у редовима немачких комуниста према Југославији и КПЈ, које су нарочито порасле после Резолуције Информбироа. Ево шта пише, на пример, један стручњак који је у Југославији проборавао најпре као заробљеник, а после као слободан човек три године. Он поручује својим друговима у Београду:

„Драге колеге, налазим се сада у Западној Немачкој. Пре тога сам био у Источној зони руководиоца синдикалне организације шпедитерских радника. Мене су једноставно отпустили зато што смо сви ми који смо се повратили из Југославије „превише паметни“ у очима руководства ЈСП. Драге колеге, радите сложено са југословенским друговима и знајте да су нас они у политици надмашили десет пута“.

Није случајно, што су совјетске окупационе власти оклеветале чланове наше Војне мисије идући за тим да их дискредитују, а пошто им то није успело, десет пута смањиле њихов број. Радило се о прекидању интернационалистичког контакта између немачке радничке класе и ФНРЈ. Истим методама као што западни империјалисти настоје — да би могли клеветати ЈСП и совјетске окупационе власти — прекинути контакт између својих зона и Источне Немачке, послужиле су се и совјетске окупационе власти.

Нема никакве сумње, а за то има већ и безброј доказа, да упркос антисовјетској хајци коју развија антидемократска Немачка у Берлину и по Источној зони, постоје и оправдана пролетерска интернационалистичка негодовања против сервилног односа унутар ЈСП према диктату СКП(б) и мешању совјетских окупационих власти и тамо где не треба. Управо таква сервилност, која у свему аминује и захтева апсолутно позитиван став према свему што подузима Совјетски Савез у међународном животу и окупационе власти Совјетске армије у Немачкој, снижава ауторитет Совјетског Савеза и лије воду на млин антисовјетске хајке коју све више у Немачкој распирују западни империјалисти.

* * *

Немачки проблем ступио је у нови стадиј свога развитка, он се садржајно изменио. Његово решавање не може се више постићи међународном сарадњом великих сила, већ само борбом двају табора. У тој борби напредне снаге у немачком народу на-

лазе се већ данас на првој борбеној линији. Немачки народ, који је после пораза хитлеровске државе и њене армије био предан на милост и немилост победницима, био објект „лечења“ од стране сила победница, претвара се поновно у носиоца своје историје. Међународни оквири у којима се сада у Немачкој води борба за јединствену и демократску државу такви су, да само напредне снаге у немачком народу могу донети одлуку на страну којег од два табора ће стати немачки народ. Западни империјалисти не желе његово оздрављење — демократизацију јавног и политичког живота Немачке. Они су се данас упели да Немачку претворе у своју колонију и да је — припремајући агресију — поновно наоружају и фашизирају. Поред снага реакције и фашизма, које, уживајући потпору англо-америчких империјалиста, данас у Немачкој опет дижу главу, издвајају се, јачају и концентришу снаге мира и демократије. Све што је напредно и демократско у свету мора тим снагама пружати помоћ, јер на њих пада главни терет борбе и оне преузимају на себе главну одговорност за будућност Немачке а тиме и за будућност мира у Европи, јер империјалисти желе да Немачку претворе поновно у жариште ратне опасности.

Народи Југославије, прожети интернационализмом наше социјалистичке домовине и продужујући интернационалистичке традиције наше радничке класе, помоћиће све активније демократски покрет за јединство Немачке и праведан мир. Управо зато што су остали верни доследном интернационализму, народи Југославије на челу са КПЈ повели су тешку и неравну борбу за одбрану принципа интернационализма, самосталности и равноправности комунистичких партија свих земаља. Диктат СКП(б) и командовање као метод руководиоца СССР у земљама народне демократије, нанели су и наносе огромну штету табору демократије, слабе његово јединство и мобилизацију његових снага. Сама та чињеница уноси забуну у демократски покрет Немачке, слаби осећај његове авангарде ЈСП и КП Западне Немачке да иза њихове борбе против остатака фашизма и западних империјалиста стоје јединствене и солидарне све снаге демократског, антиимперијалистичког табора. Морална агресија која се води из СССР и земаља народне демократије против Југославије, даје снажне аргументе немачкој и међународној реакцији која своје поступке у Западној Немачкој и Берлину правда тобожњом борбом против тако зване „руске опасности“ гажења суверенитета других народа. Негативно дејство Резолуције Информбироа, и политике чији је она плод, у Немачкој, у њеном радничком и демократском покрету, наноси у садашњој ситуацији можда већу штету интересима демократског табора него ма где другде у свету.

МИЛАН ГАВРИЋ

НЕКА ПИТАЊА У ВЕЗИ СА ТРГОВИНСКОМ РАЗМЕНОМ ИЗМЕЂУ СОЦИЈАЛИСТИЧКИХ И КАПИТАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА

Други светски рат донео је собом низ дубоких политичких и економских промена, које су се на светском плану одразиле у првом реду као проширење и јачање социјализма и прогресивних снага у свету уопште, а с друге стране као даље, убрзано заоштравање опште кризе капитализма, убрзано попуштање и крућење читаве капиталистичке зграде.

Ове промене испољиле су се, између осталог, и у измењеном односу производних снага, и у измењеном распореду сировинских и других природних богатстава између два система. Док је по завршетку I светског рата насупрот производним снагама капиталистичког света стајао усамљен, политички и привредно заокружен Совјетски Савез, пред који се постављао циновски задатак обнове порушене народне привреде и изградње социјализма у условима крајње техничке и привредне заосталости, дотле је завршетак II светског рата поставио поред индустријски развијеног, сировински неизмерно богатог Совјетског Савеза низ земаља народне демократије са њиховом индустријом, пољопривредом, рудним, шумским и енергетским богатствима, са њиховим радним људима — спремним и решеним да у својим земљама изграде друштво слободних људи, а пре свега да изграде материјалну базу тог новог друштва.

Но било би потпуно погрешно мислити да су нове победе социјалистичког система, нови распоред производних снага и сировинских извора укинули потребу за трговинском разменом и привредним односима уопште између социјалистичких држава и капиталистичког света, да је укинута узајамна економска зависност између земаља које припадају антагонистичким друштвено-економским системима.

Ако за тренутак апстрахујемо посебне факторе који одређују нужност спољног тржишта за капиталистичке земље, као и оне — принципијелно различите — који условљавају и каракте-

ришу спољну трговину социјалистичких земаља, остаје непобитна чињеница да технички и привредни развитак земаља стално повећава круг роба које сачињавају материјалне елементе у процесу проширене репродукције. Овај круг роба излази далеко изван граница националних територија, јер нема такве земље у свету која располаже свим потребним сировинама, полуфабрикатима и готовим израђевинама, које било као предмет рада, било као средство рада, условљавају рад и развитак једне модерне националне индустрије.

„Благодарећи примени машина и паре, подела рада је узела такве размере да крупна индустрија, одвојена од националног тла, зависи сад једино од светског тржишта, од међународне размене и међународне поделе рада... Она је први пут створила светску историју уколико је поставила задовољавање потреба сваке цивилизоване нације и сваког њеног индивидуума у зависност од читавог света, и уколико је уништила ранију примитивну усамљеност појединих нација”.¹

Неравномеран распоред сировина по земљиној површини игра нарочито важну улогу у тој економској повезаности и узамјаној зависности појединих држава. Неке земље располажу великим залихама чврстих или течних горива, али не и сировинама потребним за развитак прерађивачке индустрије; друге, опет, располажу богатим налазиштима руда и других сировина, али немају довољну енергетску подлогу; треће морају да увозе и једно и друго. При стихиском, анархичном развоју капитализма, распоред индустрије по појединим земљама вршио се врло често без икакве везе са постојањем сировинских извора и њиховим природним размештајем. Изградња индустрије у капиталистичком свету била је у првом реду одређена степеном акумулације капитала, а овај опет — посебним друштвено-историским условима развитка сваке поједине земље. Поред тога, и посебни интереси појединих националних буржоазија играли су веома велику улогу. Услед тога је и дошло до тога да неке индустријски високо развијене земље располажу веома оскудном и уском сировинском базом, на пример Велика Британија, или од земаља народне демократије — Чехословачка, која је такво стање наследила од стихиског развитка у капитализму. Према извесним америчким истраживањима која наводи познати совјетски економист Фреј, од 39 основних врста сировина и пољопривредних производа неопходних за рад модерне индустрије, Велика Британија располаже свега са 5, Француска и Италија — свака са по 13, Немачка са 12, а Јапан са 8. САД су делимично или потпуно упућене на увоз 10 врста, док се у погледу 29 врста потпуно обезбе-

¹ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, Госиздат 1929, т. V, стр. 388, и Партиздат 1933, т. V, стр. 50 (на руском).

ђене изворима из домаће производње. Совјетски Савез је потпуно обезбеђен са 26 врста, делимично са 9, а за 4 је упућен искључиво на увоз, и то на увоз из капиталистичких земаља.²

Ова зависност појединих националних привреда од географског распореда сировина не претставља, наравно, једну апсолутну, заувек дату величину. Многе земље, услед недовољне привредне развијености, нису још отвориле или довољно развиле изворе којима потенцијално располажу. Тако је, на пример, нова Југославија већ у првим годинама своје социјалистичке изградње успела да отвори домаће изворе нафте и да прошири производњу низа других сировина, индустријских и других култура, што није било могуће учинити у капиталистичким условима бивше Југославије, иако су сви ти извори потенцијално и тада постојали. Поред тога, технички напредак и увођење нових технолошких процеса омогућују данас производњу многих синтетичних сировина — синтетичног каучука, синтетичне нафте и њених деривата, вештачких влакана итд. Али, с друге стране, постоји и супротна тенденција, која се изражава у томе што управо технички напредак повлачи за собом примену нових сировина у процесу производње, па, према томе, дејствује у правцу појачавања економске повезаности између појединих држава и појединих делова света. При томе се ова узајамна зависност земаља, наравно, не ограничава само на сировине, већ се истовремено протеже на полуфабрикате и готове производе који улазе у круг роба, у већем или мањем степену потребних свакој земљи која је достигла известан степен привредне развијености.

На тај начин, раскидање јединственог ланца светске капиталистичке привреде до кога је током I светског рата дошло настанком Совјетског Савеза као социјалистичког друштвено-економског система, није значило укидање размене роба и привредних односа између два система. Исто тако, ни проширење броја социјалистичких земаља као последица II светског рата није укинуло међусобну економску зависност у смислу у коме је она напред изложена.

У свом реферату на VII проширеном пленуму ИК КИ 1926 године, опртао је Стаљин ову узајамну зависност земаља које припадају различитим друштвено-економским системима следећим речима:

„Нико не одриче да постоји зависност наше народне привреде од светске капиталистичке привреде. То нико није порекао и не пориче, исто тако као што нико не пориче да постоји зависност сваке земље и сваке народне привреде, не искључујући ни америчку народну привреду, од међународне капиталистичке привреде. Но та је

² Фреј. Питања спољно-трговинске политике иностраних држава, стр. 7, Москва 1947 (на руском).

зависност обострана. Не зависи само наша привреда од капиталистичких земаља, већ и капиталистичке земље зависе од наше привреде, од наше нафте, од нашег жита, од нашег дрвета, најзад од нашег неизмерног тржишта".³

Током стаљинских пјатиљетки успео је Совјетски Савез да смањи своју економску зависност од привреда капиталистичких земаља на минимум. У свим кључним гранама привреде које у основном одређују целокупни развитак народне привреде Совјетског Савеза, она је данас, практично узев, незнатна, благодарећи на првом месту огромној територији и изузетном богатству у сировинским ресурсима, који су били развијани упоредо са напредовањем процеса индустријализације земље. Али, у погледу даљег развитка народне привреде, а нарочито за даље дизање животног стандарда трудбеника Совјетског Савеза, спољна трговина са капиталистичким светом није изгубила свој значај. Прекид ове трговинске размене морао би успорити темпо развитка извесних грана совјетске индустрије, а покушај да се отсуство неопходних роба до којих се раније долазило путем размене са иностранством надокнади домаћом производњом не би увек био технички могућ, или би, у неким случајевима, захтевао улагање сувише велике количине рада и средстава, што би се морало неповољно одразити на темпо дизања животног стандарда трудбеничких маса. Управо с тим циљем ометања равномерног развитка производних снага социјалистичких земаља настоје данас политички и финансијски врхови неких империјалистичких држава на челу са САД да спроводе политику трговинских дискриминација према Совјетском Савезу и земљама народне демократије. Са своје стране пак, Совјетски Савез и земље народне демократије били су увек доследни борци за слободну размену роба између земаља које припадају супротним друштвено-економским системима, размену од које зависи свестрани привредни развитак сваке поједине земље, која претставља неопходну базу за очување и учвршћење светског мира, и која је, према томе, са друштвено-историског гледишта прогресивна.

Но иако у овој узајамној привредној зависности земаља двају система постоје извесни услови опште природе који делују како у капиталистичким тако и у социјалистичким земљама, ближа анализа открива и дубоке принципијелне разлике у природи ове зависности, које нужно проистичу из разлике у самој привреди капиталистичког и социјалистичког начина производње.

Привредна зависност капиталистичког света од Совјетског Савеза и земаља народне демократије јавља се данас у првом реду као зависност од продајних тржишта.

Све јаче заопштравање основне противречности капитализма

³ Стаљин, Дела, т. 9, стр. 131 (на руском).

— противречности између друштвеног начина производње и приватног начина присвајања, изражава се у условима опште кризе капитализма као крајње заоштравање проблема тржишта, а посебно проблема спољних тржишта и могућности пласмана капитала. Огромно осиромашење радничке класе и широких маса становништва у капиталистичким земљама, као последица II светског рата, послератне инфлације и безобзирне политике монопола, смањује потрошачку снагу капиталистичког друштва и неодољиво гура националне произвођаче у борбу за инострана тржишта. Али будући да истоветне законитости одређују развитак свих капиталистичких држава, то свака од њих свим силама настоји да трговинско-политичким и валутно-девизним мерама сачува домаће тржиште домаћем капиталу и да, истовремено, потпомогне и олакша продирање својих националних произвођача на тржишта других земаља. Увозна и валутно-девизна ограничења, извозне премије разних врста, диференцијални курсеви и други облици валутног дампинга који су се развили у периоду између два рата добијају нове, све оштрије форме, и претстављају једини садржај и смисао данашње трговинске и валутно-девизне политике капиталистичких држава.

Успоравање темпа акумулације реалног капитала, једна од основних манифестација труљења капиталистичког строја, затвара даље перспективе развитака тржишта средстава за производњу. Релативно висок ниво инвестиција у првим послератним годинама није означавао наговештај новог полета и експанзије светске капиталистичке привреде, већ је уследио као нужна последица рата и његових пустошења. Требало је обновити порушену и оштећену индустрију земаља Западне Европе. Требало је у низу индустријских грана Америке и Европе обновити фиксни капитал, који се током рата недовољно или уопште није обнављао, требало је ликвидирати многе диспропорције настале у привреди током рата. Но упоредо са напредовањем процеса обнове капиталистичког света почели су се множити знаци попуштања послератне конјунктуре робних тржишта; почело је повећавање незапослености, успоравање наруџбина, нагомилавање стокова робе, укратко — почели су све јаче да се изражавају симптоми који претходе слому капиталистичког тржишта. Ове појаве су утолико значајније што су се почеле јављати још пре него што је капиталистички свет завршио процес обнове у правом смислу. Западна Немачка је током 1948 достигла тек половину предратног нивоа своје индустријске производње, а Јапан, по свему судећи, ни толико. Обим извоза ове две земље безначајан је у поређењу са предратним, а ипак је њихова конкуренција у извесним гранама почела да се већ озбиљно осећа на светском капиталистичком тржишту.

Процес индустријализације који је током рата почео да се одвија у британским доминионима и неким земљама Латинске Америке не може да унесе никакве осетније промене у даљи развитака капиталистичког тржишта средстава за производњу и, тиме, капиталистичког тржишта уопште. Изградња индустрије у овим земљама условљена је, у основном, општим развојем капитализма, цикличним колебањима капиталистичке привреде, а пре свега доминацијом америчких монопола који не дозвољавају индустријализацију неразвијених земаља супротну њиховим интересима. Ни обим ни темпо индустријализације ових младих капиталистичких држава неће, према томе, моћи да да нов импулс капиталистичком тржишту и да, макар и привремено, ублажи давању заоштреност основног проблема светског капитализма.

Насупрот овом отсуству перспектива у капиталистичким земљама, народна привреда у Совјетском Савезу и земљама народне демократије развија се темном непознатим капитализму, а укидање односа експлоатације, укидање противречности између производне и личне потрошње, планско одређивање основних пропорција и пропорција између појединих привредних грана, обезбеђује непрекидни, праволинијски развитака који не зна за циклична колебања, за застоје и регресе својствене капиталистичкој привреди. Процес изградње и даљег развоја социјалистичке индустрије, као и механизација и модернизовање пољопривреде у земљама народне демократије, изазива нагло ширење њихових тржишта, која ће још низ година моћи да апсорбују велике количине робе из капиталистичких држава, а у првом реду машине, уређаје, индустријску опрему и друга средства неопходна за изградњу материјалне базе социјалистичког друштва.

Очајничка борба коју у капиталистичком свету воде национални произвођачи за пласман властите робе нагони капиталистичке државе да ступају у трговинске и трговачке односе са социјалистичким земљама, упркос чињеници што постојање и развитака Совјетског Савеза и земаља народне демократије непомирљиво противречи интересима владајућих класа капиталистичког света. Штавише, у овој међусобној борби капиталистичке државе, плашећи се да не застану једна иза друге, журе да успостављањем уговорних односа обезбеде свом националном капиталу што већи удео у испорукама које ће управо убрзати изградњу и развитака антитезе капиталистичког начина производње, антитезе која ће са своје стране убрзати његову сопствену смрт. Иако, дакле, борба двају система не престаје ни за тренутак, иако капиталистичка класа, а специјално њени финансиски и политички врхови настоје да дискриминацијама и другим средствима успоре развитака социјалистичких држава, капиталистичке земље морају да успостављају привредне везе са социјалистичким државама,

па чак и да се жестоко боре између себе за проширење и даље развијање ових веза.

У светлости ове противречности, која не претставља никакву нелогичност у поступцима буржоаске класе већ објективну, нужност условљену унутрашњим противречностима капиталистичког система, постаје потпуно разумљива чињеница да данас, у тренутку кад Народноослободилачка армија Кине задаје смртне ударце империјалистичким позицијама на азијском континенту, водећи кругови двеју највећих империјалистичких држава — САД и Велике Британије — ужурбано дају изјаве да су њихове земље спремне да успоставе трговинске и привредне везе са социјалистичком Кином и да својом робом и капиталима убрзају њену обнову и изградњу.

Разумљиво је, према томе, да већ само заоштравање унутрашњих противречности капиталистичког система, заоштравање проблема продајних тржишта и тржишта капитала јача позиције социјалистичких држава у привредним односима са капиталистичким земљама. Са даљим заоштравањем конкуренције између капиталистичких држава, услови за куповину робе постају повољнији, социјалистичким државама се отварају нове могућности за обезбеђење кредита и зајмова, а услови тих кредита ограничавају се само на обезбеђење отплате и плаћање камата, чија висина изражава тенденцију поступног опадања, упоредо са опадањем могућности пласмана капитала. Већ из овога недвосмислено произилази да је положај социјалистичких земаља у трговини са капиталистичким данас знатно повољнији од положаја Совјетског Савеза у периоду између два рата.

Но у оквиру ових општих законитости које одређују у основи развитак капиталистичких држава и њихову упућеност на тржишта социјалистичких земаља, издваја се данас један посебан проблем који условљава специфичну зависност извесних капиталистичких држава од привредних односа са социјалистичким земљама.

Један од битних израза опште кризе капитализма јесте појачана неравномерност у развоју појединих капиталистичких држава. Та неравномерност испољава се по завршетку II светског рата као огромна несразмера у производним снагама САД с једне и читавог осталог капиталистичког света с друге стране, а на првом месту као несразмера између САД и капиталистичких земаља Западне Европе.

Проширење капацитета америчке индустрије до кога је дошло током рата, висок органски састав капитала и огромне размере продукције, при високом степену концентрације производње и централизације капитала с једне стране, порушеност и оштећење капацитета капиталистичких држава Западне Европе и скоро

потпуно елиминисање некад моћних конкурената као што су Немачка и Јапан с друге стране, обезбедили су америчким монополияма непосредно по завршетку рата практично неограничену доминацију на светским тржиштима. Користећи овај свој положај, пожурили су амерички монополи да дефинитивно утврде своје позиције и да у зачетку угуше сваку могућност конкуренције осталих капиталистичких држава, а пре свега високо индустријализованих држава Западне Европе. При томе је све тешње срашћивање крупне финансиске олигархије са врховима државне управе, све већи пораст државно-монополистичког капитализма доносио собом и све оштрије, све ефикасније форме експанзије америчког капитализма.

Амерички извоз роба и услуга достиже у послератним годинама невиђене размере од 15,3 милијарде долара у 1946 и 19,6 милијарди одлара у 1947 години, а актива текућих позиција платног биланса САД изнела је у истим годинама 8,1 и 11,3 милијарди долара.⁴ Удео САД у светској трговини нагло се повећава и то у првом реду на рачун удела европских капиталистичких држава.

Светска трговина (у %)⁵

	Увоз		Извоз		Укупно	
	1938	1947	1938	1947	1938	1947
Европа (без СССР)	55	47	48	32	52	39
САД	9	12,5	14	33	11	23
Остале кап. земље	36	40,5	38	35	37	38

При оваквом стању ствари, осталим капиталистичким земаљама није преостајало ништа друго него да се постепено лишавају својих последњих златних и доларских резерви, и да се понизно обраћају америчким финансијерима, америчкој влади и њеним међународним агенцијама, молећи за зајмове и кредите који ће их још више учинити зависним од америчког капитала.

Смањење златних резерви и доларских авоара капиталистичких земаља⁶ (у милијардама долара)

	1946	1947	Укупно 1946—1947
Продаје злата Америци — — — — —	0,7	2,8	3,5
Смањење иностраних авоара у банкама			
САД — — — — —	1,1	1,2	2,3
Ликвидација других иностраних авоара у			
САД — — — — —	0,4	0,5	0,9
Укупно	2,2	4,5	6,7

⁴ Banque des Règlements Internationaux, Dix-huitième rapport annuel, стр. 132.

⁵ Исто, стр. 83.

⁶ Исто, стр. 132.

Концентрација злата у САД, која је почела још у периоду између два рата, а нарочито од времена кризе 1929—1933, наставила се по завршетку рата појачаним темпом.

Стокови злата у САД⁷
(у милионима долара)

1938	1946	1947	1948 (децембар)
14.512	20.529	22.754	24.244

Насупрот⁸ оваквом развиту америчког платног биланса и кретања злата, који јасније од свега одражавају неравномерни развитак капиталистичких држава и огромни пораст производних снага Америке у односу на остали капиталистички свет, све капиталистичке земље Западне Европе исказују дубоку пасиву у својим платним билансима.

Пасива у текућим позицијама платног биланса капиталистичких земаља Европе⁸

(у мил. националних валутних јединица или САД \$)

	1946	1947
Аустрија (САД долари) — — — — —	150	240
Данска (данске круне) — — — — —	706	480
Белгија (белг. франци) — — — — —	—	5.500
Француска (фр. франци) — — — — —	244.000	189.000
Италија (САД долари) — — — — —	451	859
Норвешка (нор. круне) — — — — —	772	1.412
Холандија (флорини) — — — — —	1.092	2.002
Вел. Британија (ф. стерлинга) — — — — —	380	675
Шведска (шв. круне) — — — — —	365	1.400

Пасива текућих позиција платног биланса свих европских држава које учествују у Маршаловом „плану” износила је у односу на цео свет 7,2 милијарди долара у 1947 години, а од те пасиве отпадало је на САД 5,4 милијарди.

На тај начин, та огромна неравномерност у развиту производних снага САД и капиталистичких држава Западне Европе утиснула је дубок печат на читаву спољну трговину капиталистичког света и довела у питање цео механизам њихове међусобне размене. У овој несразмери и лежи корен тзв. „проблема долара”, који су САД обилно користиле за уцену и потчињавање европских капиталистичких држава путем Маршаловог „плана” и других инструмената свог послератног империјализма. Но, с

⁷ Прве три цифре из истог извора, стр. 131, четврта из S. of Current Business, мај 1949.

⁸ Banque des Règlements Internationaux, стр. 92.

друге стране, управо у тој чињеници лежи и корен дубоких противречности између интереса америчких монопола с једне, и националних интереса европских капиталистичких земаља с друге стране. Ове земље сваки даном све јасније осећају потпуну бесперспективност добијања нових кредита и зајмова из САД, које никад неће бити у стању да отплате средствима из свог редовног извоза, већ само путем потпуног губитка економског и политичког суверенитета, путем предаје сопствене индустрије и сировинских богатстава у руке америчких монопола.

Ова противречност објашњава огромну важност коју за капиталистичке земље Западне Европе имају данас привредни односи са Совјетским Савезом и земљама народне демократије. Ти односи претстављају једно од главних средстава за ове земље да ублаже притисак Америке и да крену путем који ће омогућити јачање њихових националних привреда и њихових међународних позиција у односу на САД. При томе треба стално имати у виду да се ради о индустријски високо развијеним земљама, које не располажу низом основних сировина неопходних за рад њихове индустрије, за потпуну обнову и даљи развитак њихове економије. Управо та чињеница што су оне по завршетку рата биле упућене скоро искључиво на САД за низ кључних сировина и намирница чинила их је специјално зависним од САД. Богатство у сировинама и пољопривредној производњи Совјетског Савеза и већине земаља народне демократије од огромног је значаја за ове капиталистичке земље у данашњим условима капитализма и отвара широке перспективе трговинској размени између ових двеју група европских држава. Привредни и технички развитак земаља народне демократије повлачи за собом пораст извозних могућности и пружа основу за даље проширење трговинске размене са тим земљама, утолико пре што је земљама народне демократије у периоду њихове изградње потребан низ индустријских производа, нарочито производа тешке индустрије, који су типични за високо развијену индустрију европског капиталистичког Запада.

Осећајући опасност која прети њиховим империјалистичким плановима, САД су упорно настојале да путем Маршаловог „плана“ и другим средствима спрече развитак трговине између капиталистичких држава Западне Европе и социјалистичких земаља, али ти покушаји нису постигли жељени циљ, а њихове даље шансе слабе упоредо са заоштравањем противречности између САД и капиталистичких држава Европе и са заоштравањем унутрашњих противречности самих ових држава. Притисак САД несумњиво знатно успорава развитак трговине између ове две групе држава, али њен развој од завршетка рата наопако показује тенденцију постепеног пораста, иако предратни ниво још није достигнут.

Трговина капиталистичких држава Западне Европе са социјалистичким државама⁹

(у милионима долара, у текућим ценама)

	Увоз		Извоз	
	1947	1948	1947	1948
Британија — — — — —	180	331	184	184
Француска — — — — —	53	92	47	51
Холандија — — — — —	78	120	49	79
Белгија — — — — —	68	94	64	94
Швајцарска — — — — —	90	71	65	67
Италија — — — — —	68	66	43	75
Данска — — — — —	69	91	90	78
Шведска — — — — —	119	149	85	109
Норвешка — — — — —	34	60	48	48
Аустрија — — — — —	41	75	17	42

Правилнија слика се добија ако се упореди кретање спољне трговине између социјалистичких држава и капиталистичких држава Западне Европе, изражено у сталним ценама:

(у милионима долара, фаб. цене 1938)¹⁰

Извоз из Зап. Европе:

	1938	1947	Индекс 1938 = 100	1948	Индекс 1938 = 100
у СССР — —	181	63	35	57	31
у земље народне демократије —	539	226	42	255	47
Укупно	720	289	40	312	43

Увоз у Западну Европу:

	1938	1947	Индекс 1938 = 100	1948	Индекс 1938 = 100
из СССР — —	284	48	17	107	38
из земаља народне демократије —	747	229	31	312	42
Укупно	1.031	277	27	419	41

Веома је карактеристично да све земље чланице тзв. Организације за европску економску сарадњу (земље Маршаловог „плана“) предвиђају у својим четворогодишњим програмима поднесеним овој организацији знатан пораст трговинске размене са социјалистичким земљама у наредним годинама:

	Извоз у СССР и земље народне демократије (у милионима долара)	
	1948	1952/53
Све земље О.Е.Е.К.		
Швајцарска — — — — —	67	80
Укупно	879	2.080

⁹ Economic Survey of Europe in 1948. Женева 1949, стр. 149

¹⁰ Исто, стр. 148.

		Увоз из СССР и земаља ¹¹ народне демократије (у милионима долара)	
		1948	1952/53
Две земље О.Е.Е.К.	— — — — —	1.155	2.200
Швајцарска	— — — — —	71	100
Укупно		1.226	2.300

На тај начин, опште противречности капиталистичког света и, посебно, дубоке противречности националних интереса капиталистичких држава Западне Европе и интереса америчких империјалиста у данашњим условима опште кризе капитализма, терају капиталистичке државе Западне Европе на развијање привредних односа са социјалистичким државама, упркос финансиској олигархији у служби америчког капитала, која се налази на челу ове групе капиталистичких држава.

Насупрот факторима који одређују данашњу привредну зависност капиталистичког света од социјалистичких држава и који се у првом реду, иако не и искључиво, јављају у виду проблема тржишта, потенцираног и компликованог неравномерним развитком капитализма, ова узајамна зависност се из основа друкчије поставља за социјалистичке земље.

Најопштије речено, зависност на страни социјалистичких земаља јавља се као неопходност увоза робе за капиталну изградњу и репродукцију, робе која мора да употпуни материјални баланс сваке поједине планске привреде. Уколико се пак код извесних земаља народне демократије јавља и непосредна зависност од извоза (Чехословачка), она претставља само још неликвидирано наслеђе капитализма а не облик зависности који је својствен једној социјалистичкој планској привреди.

Но различити нивои привредног и техничког развитка појединих социјалистичких земаља, разлике у степену снабдевености сировинским и енергетским богатствима, као и у темпу њихове изградње, дају посебно обележје трговинској размени појединих социјалистичких земаља са капиталистичким светом. Поред тога, потпуно отсуство социјалистичких односа у данашњој фази развитка социјалистичких држава интерпретира се у све ове моменте и слаби положај социјализма у целини, као и положај сваке поједине социјалистичке земље у односу на капиталистички свет.

Код привредно заосталих држава народне демократије, значај трговине са капиталистичким земљама проистиче у првом реду из неопходности ликвидирања опште економске заосталости, а

¹¹ Европска економска комисија, Извештај извршног секретара ЕЕР пред друго заседање Комитета за развитак спољне трговине. Женева, 19 април 1949.

пре свега из неопходности изградње социјалистичке индустрије као основне материјалне базе у изградњи социјалистичког друштва.

Потпуно је разумљиво што Совјетски Савез, пошто је током стаљинских пјатиљетки изградио моћну и свестрано развијену индустрију, располажући при том неизмерним сировинским богатствима, има данас релативно малу размену са капиталистичким светом, ако се обим те размене упоређи са висином народног дохотка Совјетског Савеза. Међутим, у периоду изградње социјализма, Совјетски Савез је управо ради остварења и убрзања те изградње био упућен на масовни увоз из капиталистичких земаља, па самим тим и на извоз властитих производа у те земље.

Већ 1920 године, у смислу основне директиве, поставио је Лењин главни задатак совјетске спољне трговине са капиталистичким земаљама следећим речима:

„... обнова трговинских односа значи за нас могућност да приступимо непосредној широкој куповини машина које су нам неопходне... да бисмо робну размену отпочели правилније, да бисмо добили могућност, што је могуће пре, да купимо неопходне машине за наш широки план обнове народне привреде. Уколико пре то будемо учинили, утолико ће бити већа наша основа за привредну независност од капиталистичких земаља”.¹²

У циљу извршења ове Лењинове директиве, приступио је Совјетски Савез успостављању широких трговинских и трговачких веза са капиталистичким државама, које су му омогућиле да до 1937 године увезе робе за 41 милијарду рубаља, од чега 14 милијарди само машина, док су сва средства за производњу изнела око 85% овог укупног увоза.¹³

Највећи обим совјетског увоза пада у годинама прве пјатиљетке, дакле у годинама кад су сви напори Совјетског Савеза били управљени на изградњу тешке индустрије која је претстављала основну карику у првом петогодишњем плану.

Светски увоз и удео СССР¹⁴
(у мил. старих златних долара)

	1925	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Цео свет	32.164	35.601	29.083	20.818	13.996	12.485	12.011	12.227	13.051
СССР	424	453	545	569	360	182	120	124	159
Удео СССР									
у %	1,3	1,3	1,9	2,7	2,6	1,5	1,0	1,0	1,2

¹² Лењин, Дела, т. XXVI, стр. 11—12 (на руском).

¹³ Спољна трговина Совјетског Савеза, Москва 1938, стр. 7 (на руском).

¹⁴ Исто, стр. 105.

Али значај Совјетског Савеза као светског увозника у периоду социјалистичке изградње постаје далеко већи ако се не посматрају укупне цифре, већ увоз појединих група производа. Као што се види из доњих података, тај удео је у појединим годинама, у појединим годинама, прешао 30%, па и више укупног светског увоза.

Удео СССР у светском увозу појединих роба¹⁵

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Чај — — — —	6,5	6,0	5,0	3,8	6,2	3,1
Каучук — — — —	1,1	1,6	2,8	3,5	3,4	3,0
Бакар — — — —	2,0	1,8	2,6	1,6	2,6	3,5
Никал — — — —	2,2	9,7	15,8	22,2	9,4	10,0
Алуминијум — — — —	6,6	13,5	31,4	27,2	0,0	0,0
Калај — — — —	—	—	—	—	5,3	6,0
Машине и уређаји						
осим електричних	4,4	11,4	31,9	30,1	4,4	9,6
Електричне машине	14,0	17,6	23,5	53,6	1,1	2,9

Разумљиво је да је овако велики увоз захтевао одговарајући извоз производа Совјетског Савеза, што је са своје стране условљавало на посредан начин развитак народне привреде СССР и темпо социјалистичке изградње од могућности пласмана робе на капиталистичка тржишта. При томе је Совјетски Савез увек настојао да добије трговинске и трговачке кредите од капиталистичких земаља који би му олакшали плаћање робе и омогућили проширење трговинске размене са капиталистичким светом.

У разговору са америчким новинаром Дурантијем, 1934 године, Стаљин се овако изразио о проблему совјетске трговине са капиталистичким земљама:

„Ми смо највеће тржиште у свету и спремни смо да наручујемо и плаћамо велику количину робе. Али нама су потребни повољни кредитни услови и, штавише, ми морамо бити сигурни да можемо да платимо. Ми не можемо да увозимо без извоза, због тога што не желимо да вршимо наруџбине ако нисмо сигурки да ћемо моћи о року платити“.¹⁶

Совјетски извоз у капиталистичке земље кретао се у предатном периоду на следећи начин:

¹⁵ Исто, стр. 109.

¹⁶ „Правда“, 4 јан. 1934, цитирано по књизи Трговински односи СССР с капиталистичким земљама, Москва 1938, стр. 20 (на руском).

(у милионима старих златних долара)¹⁷

	1925	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Цео свет	30.708	33.040	26.492	18.908	12.902	11.694	11.364	11.554	12.492
СССР	326	482	533	417	290	261	216	189	160
Удео СССР									
у %	1,1	1,5	2,0	2,2	2,2	2,2	1,9	1,6	1,3

При томе, као и код увоза, релативни удео Совјетског Савеза у извозу извесних група производа заузима необично велике размере у светском извозу.

Удео СССР у светском извозу појединих роба¹⁸

	1929	1930	1931	1935	1936
Пшеница	—	15,4	12,5	5,1	0,4
Раж	—	11,9	62,0	4,3	11,3
Рибље конзерве	7,4	15,5	13,3	2,6	2,8
Вутер	4,9	2,0	5,4	4,7	3,6
Петролеум	13,2	14,6	15,5	10,0	9,7
Бензин	8,9	10,3	13,4	5,9	3,8
Манганова руда	38,6	36,4	52,9	38,8	30,3
Памучне тканине	1,7	2,6	3,8	2,3	2,1
Крзна	15,6	15,9	15,7	9,0	нема података
Дрво	10,7	14,8	16,7	18,0	"
Угаљ	0,9	—	—	2,0	1,6
Лан	40,0	45,3	43,3	36,9	28,9

У целом овом периоду, структура спољне трговине Совјетског Савеза са капиталистичким земљама била је крајње неповољна по Совјетски Савез. Насупрот великом уделу готових индустријских производа, специјално машина и уређаја у совјетском увозу, совјетски извоз сачињавају скоро искључиво намирнице и сировине, дакле производи грана у којима је техничка снабдевеност и производност рада далеко нижа. Совјетски Савез је био експлоатисан таквом разменом од развијенијих капиталистичких земаља и то не само због њихове веће привредне развијености, већ и услед неповољног односа структуре увоза и извоза. Ова нееквивалентна размена била је нарочито појачана великим маказама цена које су у периоду кризе 1929—1933, као и доцније, у периоду депресије нарочите природе, постојале на штету пољопривредних производа и сировина.

Но то су биле неопходне жртве које су народи Совјетског Савеза морали поднети на путу ликвидирања вековне заосталости њихове земље, жртве које су они свесно подносили и које су

¹⁷ Спољна трговина Совјетског Савеза, Москва 1938, стр. 105 (за руском).

¹⁸ Исто, стр. 107.

омогућиле брзу изградњу социјализма и независност од капиталистичког света у кључним гранама привреде. Правилност совјетске линије у погледу трговинских односа са капиталистичким земљама непобитно је доказана огромним порастом привредних снага Совјетског Савеза, а нарочито огромним успесима на пољу индустријализације, који су претстављали један од одлучујућих фактора у непревазиђеним победама совјетских људи у Великом отаџбинском рату.

Исту улогу коју је спољна трговина са капиталистичким земљама одиграла у развоју производних снага Совјетског Савеза у периоду његове индустријализације, игра она данас и у процесу индустријализације и изградње социјализма привредно заосталих земаља народне демократије. Спољна трговина коју Југославија и друге привредно заостале земље народне демократије воде са капиталистичким земљама условљена је, наравно, и другим факторима, али у данашњем периоду њихове изградње баш питање индустријализације и развоја производних снага даје посебан значај и обележје овој спољној трговини, што се веома пластично одражава на структури њиховог увоза.

Трговински споразуми које је наша земља закључивала и закључује са развијеним капиталистичким државама имају у првом реду циљ да обезбеде увоз уређаја и машина, као и друге капиталне опреме, који ће омогућити брзи развој социјалистичке индустрије, а пре свега тешке индустрије, брзо освајање нових сировинских извора и енергетске базе, што ће све заједно омогућити ликвидирање привредне заосталости наше земље, и, у даљем развоју, омогућити скоковито дизање животног стандарда наших народа. Тиме ће истовремено бити постигнуто укидање оне врсте привредне зависности у којој се налазе неразвијене земље према развијенијим, и која је уз то, у условима капиталистичке трговине, нераздвојно везана са експлоатацијом привредно заосталих земаља.

Удео машина и уређаја у укупном увозу Југославије, који је у периоду 1935—1939 износио 7,2%, порастао је у 1947 на 8%, а у 1948 на 10,5%. Удео свих производа који служе капиталној изградњи порастао је у истом периоду од 21,8 на 26,4 и 29,6%, а удео ска директива о улози спољне трговине у процесу изградње свих средстава за производњу узетих заједно — од 73,5% на 92,7 и 92,0%. Теорија и пракса Совјетског Савеза, брзи успеси које је Југославија већ постигла на пољу индустријализације и отварања нових унутрашњих извора, непобитно доказују правилност линије наше Партије и Владе, линије у чијој основи лежи лењинизам.

Други фактор који условљава трговину социјалистичких земаља са капиталистичким земљама и који се делимично препли-

ће са првим — са фактором изградње материјалне базе социјализма — јесте отсуство, односно релативно отсуство извесних сировина неопходних за процес проширене, па чак и за процес просте репродукције. Иако је то општи проблем за све социјалистичке, као, уосталом, и за све капиталистичке земље, ипак треба подвући да код земаља народне демократије које овде посматрамо постоје знатне разлике у степену те зависности.

Од свих социјалистичких земаља Чехословачка је у том погледу највише зависна. Високо и свестрано развијена чешка индустрија има необично уску сировинску базу, што је последица стихиског развитака из доба капитализма и доказује да се капитализам приликом изградње индустрије не руководи усклађивањем распореда индустрије са природним размештајем сировинских извора. Осим угља и дрвета, Чехословачка располаже у довољној количини једино сировинама потребним за индустрију керамике и стакла, док је за све остале упућена, у већем или мањем степену, на увоз, и то највећим делом из капиталистичких земаља. Однос увоза из капиталистичких према увозу из социјалистичких држава за неке од најважнијих сировина у првих девет месеци 1948 године даје следећу слику:

	Из капиталистичких земаља	Из социјалистичких земаља
	(% укупног увоза)	
Алуминијум	98,3	1,7
Бакар	90,5	9,5
Олово	53,6	46,4
Цинк	75,0	25,0
Гвоздена руда	67,1	32,9
Памук	85,5	14,5
Вуна сирова	75,3	24,7
Сирова кожа	92,1	7,9
Калај	100,0	—
Природни каучук	100,0	—

Оваква врста зависности је веома неповољна за чехословачку привреду, јер је она условљена једним трајним фактором, који не може бити ликвидираан унутрашњим напорима чешког народа. Док је зависност Југославије од капиталистичког света зависност једне још недовољно развијене земље, али земље која ће са индустријализацијом и отварањем нових извора своје веома богате сировинске и енергетске базе ту зависност стално смањивати, пред Чехословачком не стоје такве перспективе. Могућност ублажења зависности Чехословачке од капиталистичких земаља лежи, према томе, искључиво у успостављању социјалистичких односа између социјалистичких држава, односа које не желе руководиоци земаља Информбироа, па, нажалост, ни сами чешки државни и партијски руководиоци.

Пољска је у знатно мањем степену зависна, јер располаже прилично широком сировинском базом, а нарочито веома богатим резервама у угљу, што јој обезбеђује не само потпуно независну енергетску основу већ и знатне извозне вишкове, који се данас лако пласирају баш на тржиштима капиталистичких земаља. Но Пољска мора да увози велике количине гвоздене руде за потребе своје развијене металургије. Тај увоз само делимично долази из Совјетског Савеза, а највећим делом из Шведске. Бакар такође највећим делом добија из капиталистичких држава, а исто тако и текстилне сировине, кожу, техничке масноће, делимично нафту и деривате, стопроцентно каучук и калај.

Бугарска спада у ред веома зависних земаља у погледу индустријских сировина, иако та зависност не долази још до пуног изражаја, услед велике привредне заосталости земље. За разлику од Југославије, код које ће процес индустријализације деловати у правцу привредног осамостаљивања, с обзиром на богате резерве у угљу, нафти, хидроенергији, гвозденој руди, обојеним металима, дрвету и низу других индустријских и пољопривредних сировина, процес индустријализације Бугарске деловаће у правцу повећавања њене привредне зависности од спољног света, што у данашњим условима отсуства социјалистичких односа између социјалистичких држава може лако да значи — од капиталистичког света.

Мађарска, пољопривредно богата и индустријски прилично развијена земља, оскудева у многим важним сировинама неопходним за рад њене индустрије. Ту долази на првом месту гвоздена руда, обојени метали, текстилне сировине и дрво — да споменемо само најважније; поред тога, Мађарска оскудева и у угљу бољег квалитета.

Румунија зависи од увоза сировог гвожђа, челика, феролегура, као и од увоза текстилних сировина, коже, хемикалија итд.

Разумљиво је да ова зависност од увоза, било да се ради о инвестиционом материјалу потребном за капиталну изградњу или о сировинама и помоћном материјалу за текућу производњу, повлачи за собом и одговарајућу зависност од извоза на капиталистичка тржишта. Међутим, поред ове зависности од капиталистичког тржишта, која је одређена обимом и вредносном структуром увоза, постоји и један посебан фактор који се данас јавља у осетној мери, углавном код Чехословачке.

Говорећи о три основна фактора који условљавају неопходност спољног тржишта за капитализам, Лењин на другом месту истиче неравномеран развитак појединих грана, услед чега долази до тога да претерано развијене гране морају да траже спољно тржиште.

„Различите гране индустрије, које служе као „тржиште“ једна за другу, развијају се неравномерно, прстижу једна другу, и развијенија индустрија тражи спољно тржиште”.¹⁹

Наслеђена хипертрофија појединих грана чехословачке индустрије, које раде највећим делом за спољно тржиште, убедљиво потврђује тачност ове Лењинове поставке. Производња електричних машина и апарата, машина алатљика, изолационог материјала, извесних текстилних грана итд., упућена је великим делом на спољно тржиште, да и не говоримо о индустрији стакла, керамике и порцелана, чија је зависност од спољног тржишта скоро потпуна, при чему треба подвући да се ради о зависности према капиталистичким тржиштима.

Део извоза неких од поменутих грана који је одлазио на капиталистичка тржишта у I полугођу 1948 године био је следећи:

(у %)									
шећер	—	—	—	—	—	—	—	—	93,3
вунено предиво	—	—	—	—	—	—	—	—	80,6
вунене тканине	—	—	—	—	—	—	—	—	78,2
картон и хартија	—	—	—	—	—	—	—	—	89,8
керамика и порцулан	—	—	—	—	—	—	—	—	89,1
електричне машине и апарати	—	—	—	—	—	—	—	—	45,7
машине алатљике	—	—	—	—	—	—	—	—	51,1

Остављена сама себи. Чехословачка ће имати много тешкоћа да ликвидира ове диспропорције наслеђене од капитализма и да рад важних грана своје индустрије ослободи од високог степена зависности према цикличним колебањима и анархичном развоју капиталистичког тржишта. С друге стране, када би између социјалистичких држава владали односи истинске социјалистичке сарадње, ове, по чешку економику штетне диспропорције, биле би веома брзо ликвидиране планским размештајем производних снага у међународним размерама и проширењем размене роба између социјалистичких држава, а у корист социјализма као целине.

Обим спољне трговине социјалистичких држава са капиталистичким државама различит је с обзиром на све напред изложене факторе. Далеко на првом месту налази се Чехословачка, а затим Пољска, СССР и остале социјалистичке земље. Не располажемо потпуним изворним подацима који би приказали тачан обим трговинске размене сваке поједине социјалистичке земље са целим капиталистичким светом. Уместо тога, навешћемо податке које је објавила Европска економска комисија о трговини социјалистичких земаља са капиталистичким државама Западне Европе. Ови подаци, уосталом, пружају прилично верну

¹⁹ Лењин, Дела, т. III, стр. 39—40 (на руском).

елику, пошто капиталистичке државе Западне Европе заузимају далеко највећи удео у трговини социјалистичких земаља са читавим капиталистичким светом.

(у милионима САД долара)²⁰

Увоз	1938	1947	1948
Чехословачка — — — — —	135	253	239
Пољска — — — — —	135	141	177
Румунија — — — — —	87	12	16
Мађарска — — — — —	71	31	49
Бугарска — — — — —	35	6	10
СССР — — — — —	175	104	107
ФНРЈ — — — — —	75	58	86
Укупно	713	605	684
Извоз			
Чехословачка — — — — —	194	346	301
Пољска — — — — —	167	133	294
Румунија — — — — —	106	4	27
Мађарска — — — — —	111	37	66
Бугарска — — — — —	52	12	14
СССР — — — — —	270	91	234
ФНРЈ — — — — —	100	45	87
Укупно	1.000	668	1.023

Изражен у текућим ценама, пораст обима је био огроман код Чехословачке, мањи код Пољске, док се код свих осталих социјалистичких држава показује осетно смањење у односу на стање пре II светског рата.

Према званичним подацима чехословачке статистике, учешће свих капиталистичких земаља у спољно-трговинској размени Чехословачке износило је у 1948 години — 62% у извозу а 64,2% у увозу. Према британским подацима, пољски извоз у истој години био је са 55,9% упућен на капиталистичке земље, а увоз са 51,3%.²¹ Према званичним мађарским подацима, 56,74% мађарског извоза и 51,36% увоза отпадало је на капиталистички свет.

Спољнотрговинска размена између социјалистичких и капиталистичких држава одвија се на бази широке мреже уговорних инструмената закључених између појединих држава. Основни трговинско-политички инструменат за регулисање овог робног промета претстављају трговински споразуми.

Ови трговински споразуми не разликују се по форми од оних које закључују капиталистичке државе између себе. То су

²⁰ Economic Survey of Europe in 1948, стр. 149. Женева 1949.

²¹ Economist од 22. I. 1949 и Board of Trade од 23. IV. 1949.

формално-правни инструменти којима се регулише низ основних питања у циљу обезбеђења нормалног функционисања робног промета између појединих држава. Ту спада утврђивање робних листа, регулисање размене изван оквира робних листа, регулисање размене компензационим путем, установљење мешовитих комисија и одређивање њихове надлежности, начини ликвидирања трговинских салда итд.

Поред редовних трговинских споразума, чији је рок трајања обично одређен на годину дана, социјалистичке земље закључују и дугорочне споразуме, који регулишу основна питања трговинског и платног промета за један дужи период. Такав је, на пример, споразум између Пољске и Енглеске, закључен на 5 година, са обимом од 130 милиона фунти стерлинга са сваке стране, петогодишњи споразум између Југославије и Швајцарске итд. Дугорочни споразуми имају за циљ да пруже већу стабилност међународном робном промету, и у том смислу они су несумњиво корисни за социјалистичке земље, јер им пружају могућност да за неколико година унапред одреде испоруке које ће примати, као и оне које ће имати да испоручују.

Од свих социјалистичких земаља, највећи број споразума са капиталистичким земљама има Чехословачка, нарочито услед широко развијене трговинске размене са земљама Латинске Америке и другим прекоморским земљама, па затим Пољска.

Данас се као врло важан задатак поставља пред све одговорне руководиоце социјалистичких држава успостављање истинских социјалистичких односа између социјалистичких земаља, таквих односа који би обезбедили брз и хармоничан развитак сваке поједине земље на свим пољима друштвеног живота, најпотпуније и најцелисходније коришћење заједничких привредних извора, који би од изолованих социјалистичких држава, између којих данас владају капиталистички односи експлоатације и међусобне конкуренције, начинили повезану целину и обезбедили њено јединствено иступање у свим односима са капиталистичким светом.

Отсуство оваквих односа условљава данас далеко већу зависност социјалистичких држава од капиталистичког света него што би она, према постојећим објективним могућностима, морала бити. Сировински и енергетски извори социјалистичких земаља, узетих заједно, огромни су, али се они уопште не користе у интересу целине. Индустриски капацитети, с друге стране, нису довољни, и при томе су веома неравномерно распоређени између појединих земаља. Помоћ коју би индустриски развијене социјалистичке земље морале да пруже неразвијеним социјалистичким земљама, помоћ која би морала да претставља социјалистичку обавезу првих, значила би убрзање развитка производних снага.

социјализма у целини — и тиме огроман корак у осамостаљивању и јачању положаја према капиталистичком свету. Заједничко иступање социјалистичких држава на капиталистичка тржишта, како у извозу тако и у увозу, уместо данашњих односа капиталистичке конкуренције, претстављало би такође велики допринос јачању позиција социјалистичких држава у односима са капиталистичким државама.

Друштвено-економски системи су монолитни и та се монолитност нужно изражава у свим манифестацијама друштвених и међународних односа. Док су капитализму својствени односи експлоатације, који се на међународном плану изражавају као немилосрдна борба између капиталистичких држава, експлоатација и поробљавање слабијих од јачих, дотле социјализму као систему који почива на укидању свих форми експлоатације нужно одговарају односи равноправности и помоћи неразвијеним од стране јачих и развијених социјалистичких држава.

Међутим, данашњи руководиоци земаља Информбироа неће да увиде ову једноставну истину, која претставља једну од основних поставки историског материјализма. У свести тих људи још живи надградња старог система, заснованог на експлоатацији и на међусобној борби, надградња заснована на уским, кратковидим буржоаско-националистичким интересима.

Руководећи се чињеницом да развијеније земље у размени са неразвијеним, у условима капиталистичке трговине, нужно експлоатишу ове последње, полазећи од тренутних користи које извлаче на штету братских социјалистичких још недовољно развијених земаља, желећи да одрже своје монополистичке позиције, руководиоци привредно развијених социјалистичких држава упорно су одбијали сва настојања Југославије да се између социјалистичких држава укину капиталистички односи и да се успоставе односи који ће одговарати суштини и природи социјализма. Ту није помогао ни једини светли пример у оквиру социјалистичких земаља, пример који је пружила Југославија у својим односима са Албанијом, као пут којим би социјалистичке земље морале да иду.

На све то сручила се на Југославију бујица најсрамнијих клевета и лажи, пропраћена још тежим и још срамнијим делима. Запостављајући потпуно интересе социјализма, потпуно заборављајући борбу двају система, пренебрегавајући интересе својих трудбеника, кренули су руководиоци земаља Информбироа путем у историји невиђеног кршења трговинских уговора и споразума, путем привредне блокаде Југославије. Но ти исти људи ће имати прилично муке да убеди било кога, а пре свега своје сопствене народе, да ће прекид трговинске размене са Југославијом допринети јачању позиција Чехословачке или Мађарске, позиција

читавог социјализма према капиталистичком свету. Пре но што су се одлучили на такав корак, ови жалосни руководиоци социјалистичких држава доброс би учинили да су мало дубље размислили о следећим речима друга Тита:

„Но не само да посматрају пажљиво најнапредније снаге свијета што се догађа у социјалистичким земљама, већ исто тако пажљиво посматрају то и реакционарне силе свијета, које без сумње настоје искористити за себе све негативне појаве до којих долази у односима између социјалистичких земаља”. (Говор на Академији у Љубљани)

Радом СТАМЕНКОВИЋ

ОСВРТ НА IV ТАЧКУ ТРУМАНОВОГ ПРОГРАМА

У свом инаугуралном говору пред Конгресом, 20 јунуара ове године, Труман је изложио свој програм „економске стабилизације” америчког капитализма, или „смели нови програм на линији традиционалне политике »New Deal-а«, како је коментарисано у светској буржоаској штампи. У четвртој тачки тога програма говорио је о развијању неразвијених земаља, о приправности САД да тим земљама пружи техничку и другу помоћ, да им ставе на располагање своја техничка искуства, све у циљу њиховог економског развијања и подизања животног стандарда. Од свих делова Трумановог говора, четврта тачка је највише коментарисана. Тежиште „новог” програма, дакле лежи на њој. Иако формулисана прилично наивно и потпуно неодређено, као и, некада, говор Маршала на универзитету у Харварду, јула 1947 године, она је уствари одређивала платформу за нову офанзиву америчког империјализма. У њој је формулисан непосредни циљ америчких монопола у условима савремених односа и противречности у капиталистичком свету, који су резултат сталног заоштравања и продубљивања опште кризе капитализма.

У основи савременог стања капитализма лежи закон неравномерног развитка, са својим потенцираним дејством које је резултат Другог светског рата и заоштравања опште кризе капитализма. Дијалектичност закона неравномерног развитка у капитализму изражава се с једне стране у неравномерном развоју појединих земаља, а с друге стране у извесним тенденцијама ка нивелирању, стизању и престижању земаља које су избиле у први план. „Закон неравномерног развитка — како каже друг Стаљин — означава скоковити развој једних земаља у односу на друге, брзо потискивање са светског тржишта једних земаља другим, периодичну поновну поделу већ подељеног света путем ратних судара и ратних катастрофа, продубљивање и заоштравање конфликата у табору империјализма”. (Сочиненија 9, стр. 106) Ове тенденције су знатно појачане у садашњим условима империјализма. Послератна велика зависност европских капиталистичких земаља од САД како у погледу капитала тако и у погледу сред-

става производње утицала је да се процес нивелирања вршио уз ослонац на „помоћ” САД. Дакле, нивелирање у капиталистичком свету, као резултат Другог светског рата, вршило се под измењеним околностима, у знаку огромне пасиве платних биланса капиталистичког света према САД, зависности валута и спољне трговине ових земаља од САД, зајмова, кредита и разних видова „помоћи”, дакле у условима све дубљег падања у зависност од САД. Отуда и експанзионистичке тенденције америчких монопола нису више биле ограничене на земље западне хемисфере, као што је био случај до Првог светског рата, ни на земље Западне Европе, већ на сав капиталистички свет и његове колоније. САД, односно монополе, интересује нова подела света; они се боре за нову поделу колонија (италијанске колоније претстављају узгредан посао у ликвидацији ратног плена), али не више у ранијим смислу присвајања територија, већ у смислу обезбеђења господства у читавом капиталистичком свету заједно са прекоморским поседима капиталистичких земаља. Економску основу ове поделе света претставља извоз капитала.

Послератну привредну експанзију САД карактерише огроман пораст снага монопола који је последица ванредно високог степена концентрације и централизације капитала, до чега је дошло током Другог светског рата. Огромни профити за време рата довели су до велике акумулације новчаних капитала који — због сужавања унутрашњег тржишта услед пораста експлоатације радничке класе и пада реалне најамнине у вези са инфлацијом цена и високим степеном монополизације — не налазе рентабилан пласман у САД. Отуда пораст зависности америчких монопола од извоза. Слабост осталих капиталистичких земаља, исцрпљеност њихових резерви девиза и злата, имала је за последицу да је још више порасла зависност извоза робе из САД од извоза капитала. Као једну од важних карактеристика империјализма Лењин је открио да „извоз капитала у иностранство претставља средство за потстицање извоза робе”. После Другог светског рата ову карактеристику је пракса још једном, и више него икад, потврдила. У самој структури извоза капитала наступиле су значајне промене тиме што је извоз капитала САД добио карактер државних зајмова. У условима огромног пораста револуционарних и демократских снага у свету, широког замаха народноослободилачке борбе у Кини и колонијама, приватни капитал, не желећи ништа да ризикује, излази ван границе у ограниченом обиму, док се гро извоза врши путем државног буџета и државних установа и тиме сав терет и ризик преваљује на широке масе пореских обвезника. Тако се ствара привилегисан положај америчком извозу робе. Монополи то користе за овладавање тржиштима продаје, изворима сировина, а образовањем стратешко — војних база, за угушивање напредних демократских по-

крета и подржавање (финансиско и војничко) реакционарних влада које треба да су обезбеђене сфере за улагање приватних капитала.

После Маршаловог плана, закона о стратешким резервама, гарантног фонда за трансфер профита капитала уложених у иностранству, финансиских операција Експорт-импорт банке и Међународне банке за обнову, потчињавања разних економских и других органа ОУН интересима америчких монопола, — и Четврта тачка о техничкој помоћи неразвијеним земљама претставља платформу за појачану експанзију америчких монопола у условима данашње — нарочито оштре фазе борбе за светско тржиште, за потискивање конкуренције, за господство над капиталистичким светом.

II

Конкретну ситуацију у којој је Труман објавио Четврту тачку програма нарочито карактеришу две околности:

1) међу водећим земљама капиталистичког света све више се заострава конкурентска борба на светском тржишту;

2) у САД огромни издаци за наоружање, за гомилање стратешких резерви, за извоз оружја и ратног материјала итд. губе све више од свог ефекта као средства за одлагање кризе хипер-продукције чије претпоставке стално нарастају због сужавања унутрашњег тржишта и ограничавања спољних тржишта, пораста незапослености у свим капиталистичким земљама при истовременом појачавању експлоатације радничке класе, итд.

Републикански сенатор Тафт је, приликом дискусије о Маршаловом плану, изјавио у америчком Сенату, да се Британија сувише брзо опоравља и да би то требало на неки начин успорити у интересу америчких индустријалаца (читај монопола). „Ја потпуно разумем, рекао је Тафт, стање у коме се налази Велика Британија, али ми изгледа да мало успоравање њене обнове неће нанети знатније штете британском народу... Ми омогућавамо да се индустрије у страним земљама развијају без прибегавања уштедама, што им дозвољава да производе без оптерећења многим фиксним трошковима које мора да сноси америчка индустрија”.¹

Ма да су се примедбе сенатора Тафта односиле и на друге земље, он је апострофирао Британију као најопаснијег конкурента америчким монополима, сматрајући да би требало „дати нешто више времена америчким индустријалцима да се припреме за британску конкуренцију”, јер да „не види потребе да сами Американци убрзавају изградњу те конкуренције”. Дакле, амерички монополи су ширили приче о својој земљи да помогну по-

¹ The Financial Times, 31-III-1949

рушеној Европи, да омогуће и убрзају развитак њених производних снага, само дотле док су њихови интереси у том погледу били потпуно осигурани. Са њиховим угрожавањем заоштравају се и продубљују противречности.

Стављање у дејство Маршаловог „плана” и закона о стратешким резервама, давање војних кредита Грчкој и Турској, затим новопроектирани ленд-лиз, Четврта тачка Трумановог програма итд. све су то елементи и форме империјалистичке политике САД у њиховом данашњем развитку. Амерички часопис »Barrons« од 4. X. 1948 године писао је: „Свака бојазан од пословног застоја треба да је сада уклоњена открићем да ће план војничке помоћи, по узору на програм Управе за економску сарадњу, бити један од првих проблема којим ће се јануара идуће године позабавити Конгрес”. »Giornal of commers« од 8. X. 1948 године писао је: „Доклегод пословни живот буде подупиран наоружањем... ми и даље тешко можемо веровати у непосредно претстојећи „слом” тражње”. А Натан Чедник, потпретседник National securitis and richers corporation, изјавио је у исто време да су САД „ставиле у дејство програм народне одбране који ће вероватно спречавати дефлацију, а у исто време претстављати фактор подржавања високе производње у одлучујућим гранама индустрије које производе наоружање и други материјал за наше растуће оружане снаге”. (Танјуг, 15 XI. 1948). Све ово јасно показује да мере које САД предузимају после рата, а нарочито од 1947 године на овамо, служе искључиво спасавању америчког капитализма, који више није у стању да, у условима садањег периода опште кризе капитализма, пређе на колосек мирнодопске привреде и обезбеди макар и привремену фазу релативне „стабилизације” капитализма. Ако се Четврта тачка Трумановог програма интерпретира у смислу задобијања извора важних стратешких сировина, стварања предуслова за улагање приватних капитала у виду образовања и подржавања „јаких” и „чврстих” влада, војно-стратешких база за заштиту „мирног” и „демократског” развитка у свету — онда је јасно да између ње и досадањих мера и форми експанзије америчких монопола нема никакве разлике. Она је израз све интензивнијег нарастања и продубљивања противречности унутар америчког капитализма, и с друге стране, у империјалистичком такору. Контракција спољних тржишта способних за потрошњу и плаћање у капиталистичком свету, као последица спољно-политичке и привредно-финансиске експанзије америчких монопола, постаје све већа и опаснија. У таквој ситуацији ни интензивно наоружање није више гаранција „спасавања” америчког капитализма, па је отуда теза да „наоружање има дејство стимуланса за пословну активност” засењена новим тврђењем да тек пружање техничке помоћи неразвијеним земљама отвара „сигурну” и „праву” перспективу америчком капитализму.

III

Труманова Четврта тачка претставља један од одлучујућих корака у борби САД за господство у целом свету; као таква, она је уперена против застареле колонијалне политике; не инсистирајући на новој територијалној подели света она, после потчињавања европских метропола, сада и формално објављује да пружа своје руке и на њихове колоније. „За концентрацију финансиског капитала, какву данас претстављају монополи САД, стари систем територијалне политичке поделе колонија преузак је. Њима је потребан свет, а не поједине колоније, њима су потребни слободни путеви преко свих граница — јер су свуда способни да потисну своје капиталистичке такмаце са тржишта, а постепено и са свих економских позиција. Зато САД данас смета енглески и француски колонијални систем и зато су оне данас пропагатор „независних“ колонијалних земаља.”² Према томе, четврта тачка Трумановог програма отвара нову фазу борбе монопола САД за светско господство у капиталистичком свету, отворене борбе на терену колонија.

Суштина Четврте тачке Трумановог програма о техничкој помоћи неразвијеним земљама претставља далекосежно проширење политичке основице за дириговање америчких приватних капитала у цео свет, за отварање нових подручја експанзије монопола, за обезбеђење реализације америчких индустријских и пољопривредних вишкова на спољним тржиштима, за јачање ратног потенцијала усмереног на борбу против народноослободилачких покрета у колонијама против јачања демократских снага у свету, спремања за нови рат против СССР и земаља народне демократије. Она иде за тим да спречи индустријализацију неразвијених земаља, да обезбеди пуну контролу америчким монополима над развитком производних снага у тим земљама, да тај развитак усмери искључиво у правцу потреба америчких монопола, њихове агресије против демократских земаља и демократских покрета у свету. Она циља на такав размештај и на форсирање оних производних снага које у првом реду и искључиво одговарају потетицијалним ратним потребама америчког империјализма.

Образлажући Четврту тачку, Труман је истакао да интереси САД захтевају концентрисање властитих напора у оним гранама производње у којима САД могу најефикасније да производе (дакле, где имају сигурне и највеће профите), да не треба неограничено исцрпљивати природна богатства која у САД нису неограничена и, поготово, у којима су потенцијално зависне (дакле, изразито ратни циљеви америчких монопола). Надовезујући на ово, он је

² Е. Кардељ, Комунист бр. 2, 1948 год.

истакао потребу да САД појачају увоз пре свега зато да би штеделе властите резерве (а сировине из колонија, благодарећи јевтиној радној снази, биће много јевтиније), да би повећале залихе стратешког и критичког материјала (што спада у програм припрема за рат), да би повећале куповну снагу тих земаља за куповину америчких производа. Том приликом Труман није заборавао да помене и извесно преостало законодавство из периода кризе, које пружа заштиту мање продуктивним индустријским гранама пошто је оно, по речима Трумана, у супротности са међународном економском политиком САД, тачније речено са интересима монопола. Концентришући се на најнефикаснијим гранама, САД истовремено предузимају мере да се ослобођени капацитети преселе у друге земље, које су у програму „унапређења неразвијених земаља”, тј. америчког империјализма. Друга мера треба да збрише и последње формалне препреке даљој и још већој концентрацији, јачању снаге монопола.

Следеће чињенице изнете у вези са Трумановим програмом осветљавају нову платформу продирања америчког империјализма.

Лондонски „Економист” од 5. II. 1949 године окарактерисао је Четврту тачку као настојање за масовно продирање америчког приватног капитала, што није могло да буде остварено у оквиру Маршаловог „плана”. Труман настоји да се америчке инвестиције приватног капитала рашире по целом капиталистичком свету као основа даљег пораста моћи америчког капитализма. Помоћник министра спољних послова Торп, образлажући Четврту тачку на осмом заседању Економско-социјалног савета ОУН, изјавио је да под „развитком заосталијих земаља” не треба разумети њихову индустријализацију. За обезбеђење прилива капитала, те земље треба да осигурају „радно способне” владе, такве владе које ће бити у стању да установе и чувају „унутрашњи поредак безбедности и правичности”. То је битни услов за проширење делатности монопола, за извоз приватног капитала. Један од Труманових економских саветника изјавио је да ће се помоћ на основу Четврте тачке тако усмерити да коначно апсорбује не само техничку и новчану помоћ, већ и све оно што САД производе изнад својих властитих потреба. Дакле, ради се о комбинацији извоза капитала, робе и техничких искустава. У вези с тим, »Wall Street Journal» од 29. I ове године дао је следећи карактеристичан коментар: „План ће бити доведен у склад са америчком иностраном стратегијом, то јест приоритет ће се дати земљама које су у првој одбранбеној линији против комунизма и пројектима који ће унапредити снабдевање САД виталним сировинама”. Национални трговачки савез за спољну трговину саоп-

штио је: „Америчка привредна и пословна делатност захтеваће такву спољно-трговачку политику која ће тежити слободнијим извозним тржиштима, повећавању обима увоза у САД и побољшању услова за инвестирање америчких капитала у иностранству”. Ачесон је Четврту тачку окарактерисао као дугорочни програм америчке администрације, који има за циљ стварање услова за извоз капитала. По њему фабрике треба да буду смештене тамо где постоје природни услови и да се не развијају искључиво на националној бази. Подвукао је да се у много случајева не схватају велике тешкоће за „развијање неразвијених земаља” све док се не створе повољне околности да инвеститори улажу капитале, дакле док се земље не поробе. У свом говору 17. I. рекао је: „Ја верујем да треба да буду стимулиране на све могуће начине америчке приватне инвестиције у иностранству и да се у том погледу не сме одуговлачити”. А 27. I. изјавио је да програм засада претставља само основну мисао и да га треба посматрати у светлости целокупне америчке спољне политике.

Из великог броја говора и написа у којима су Четврту тачку коментарисали вођећи капиталистички кругови изложили смо само мали број карактеристичних, који на јасан и недвосмислен начин откривају суштину ствари, програме и планове експанзије америчког империјализма под паролом „снажења светске одговорности”, а то значи осигурања америчког господства у читавом капиталистичком свету. Та акција се конкретно састоји у: сузбијању демократских снага у свету и народно-ослободилачких покрета у колонијама; довођењу и подржавању реакционарних влада, уз обилату помоћ и сарадњу десних социјалиста; потчињавању привредног развика тих земаља америчким монополима, тј. онемогућавању њихове индустријализације — основе националног развика у правцу економске и политичке независности, одржавању колонија у положају лифтераната јефтине сировине, аграрно-сировинских привесака и тржишта продаје за америчку робу; с друге стране, у сузбијању и онемогућавању конкурентске индустрије у осталим капиталистичким земљама, а све у циљу проширавања тржишта за америчку производњу; дакле, уместо нове поделе, потчињавање преосталог капиталистичког света економском политиком и војничком агресијом, док се, истовремено, ликвидацијом законодавства из доба кризе и рата припрема терен за још већу концентрацију и централизацију производње и капитала, за даље јачање снаге америчких монопола, државног монополистичког капитализма. У цитираном чланку друг Кардељ каже: „Велики амерички монополистички савези и међународне уније монополистичких организација разних земаља, при доминантној улози америчког финансиског капитала, освајају економске позиције по читавом свету и подвргавају финансиској и општој економској зависности мале и велике капиталистичке зе-

мље... Пред нашим очима одиграва се највећа економска експанзија у историји... Јасно је, таква економска експанзија слаби не само економске и политичке позиције других капиталистичких земаља, зависних од извоза робе и капитала, отимајући им тржишта, изворе сировина и могућности инвестиција, него као и сваки други колонијални систем кочи привредни развитак зависних земаља. Кочи га из политичких разлога — због општих империјалистичких тенденција да се спречи индустријализација аграрних земаља, како би се могле одржати у привредној и политичкој зависности”.

Амерички капитал, који у деоби колонија није узео веће учешће и који је све до Првог светског рата био ограничен скоро искључиво на амерички континент, од напуштања „изолационизма” почео је да води политику „отворених врата” у читавом капиталистичком свету настојећи да што пре и систематскије продере у европске колонијалне системе и обезбеди своју доминацију у њима. Међутим, у колонијама и заосталим земљама, као резултат Другог светског рата, дошло је до знатних промена у правцу развијања националних индустрија, домаће буржоазије и пролетеријата, заостравања борбе између буржоазије и пролетаријата у појединим колонијама и борбе против империјалистичких поробљивача. Широки размах народноослободилачких покрета у колонијама угрозио је важне и одлучујуће позиције господства капитализма. Отуда његово отворено иступање против индустријализације тих земаља. Садашње становиште водећих капиталистичких земаља против индустријализације колонија и неразвијених земаља не претставља ништа ново. У периоду монополистичког капитализма, а нарочито у условима опште кризе капитализма — труљења и све већег заостравања противречности — тај посао је нарочито агресиван. Данас, у условима борбе двају система и све веће преваге социјалистичког над капиталистичким, амерички монополи су покренули читав свој апарат и апарат међународних органа ОУН да по сваку цену спрече индустријализацију тих земаља, да спрече развитак националних буржоазија и пролетаријата, да у крви угуше народноослободилачке покрете.

IV

Формулација Четврте тачке Трумановог програма резултат је већ дужег спровођења разноврсних акција и припремања терена за налет америчких монопола. Она има своју историју у низу чињеница. Труман је Четвртом тачком оформио једну већ постојећу специфичну акцију и избацио је у први план америчког империјализма, наговештавајући концентрична настојања у одређеном правцу. Историја Четврте тачке почиње са монопо-

лима, јер монополи и експанзија — то су два нераздвојна елемента. Монополи теже ка господству над тржиштима, над изворима сировина, над производњом; теже ка политичком и економском господству над светом. Отуда мешање у унутрашње ствари других земаља, интервенције, куповање влада других земаља, стварање и учвршћивање диктатуре разних реакционарних клика, укидање демократских институција у земљама под утицајем монопола, припремање сукоба и ратова итд. (Е. Кардељ на истом месту). Четврта тачка је, према томе, нова, конкретна економско-политичка формулација и нов моменат агресије америчких монопола у условима садање, заоштрене и продубљене опште кризе капитализма, парола која циља на лакше и успешније савлађивање противника.

Још у време Рузвелта, у САД је уз активно учешће пословних људи био основан Институт за послове Пацифика и Африке. Године 1947 установе као *Planing department* и *National economic Council* добиле су налог да разрађују програме о продирању у територије које су економски недовољно експлоатисане, и то методама који би се разликовали од метода „европске колонизације”. Крајем 1947 године у капиталистичкој штампи света била је објављена вест према којој је бивши министар иностраних послова САД, Стетиниус, образовао већи број америчких трговачких компанија. О земљама и местима где ће ове компаније радити, шта ће и како ће радити, није се у то време ништа ближе чуло. Све до недавно о њима се није ништа говорило. Тек после објављивања Четврте тачке програма истиче се како су те Стетиниусове компаније већ дуже времена радиле на сасвим конкретним припремама за њено спровођење у дело. Том приликом нарочито је поменута делатност Стетиниусове компаније у Либерији. У исто време, велики број америчких пословних „мисија”, са мотивима стратешким, административним, економским и политичким, путовао је по колонијама и неразвијеним земљама, испитивао прилике и „давао” савете и упутства. »*New York Times*« од 14. XII. 1947 године писао је: „Премда су америчке компаније преко 10 година радиле на Средњем Истоку, оне су тек 16.II.1944 године добиле пуну подршку и потстицај америчке владе. Тога дана, Труман, као председник Сенатског одбора, предложио је да САД прошире своју делатност на Средњем Истоку како би надокнадиле залихе нафте потрошене у рату. Овај предео, са резервама нафте процењеним на 4 милијарде тона, један је од три највећа резервоара нафте. У разним мисијама, и, нарочито, специјалним агенцијама у оквиру ОУН, пословни људи америчких монопола, стручњаци и техничари, раде већ годинама

на припремању терена за широку експанзију монопола. У оквиру Организације за европску помоћ у Паризу израђивани су и „координирани“ програми европских земаља за унапређење производње у њиховим колонијама. Међународна банка за обнову и Експорт-импорт банка у својој политици давања кредита руководиле су се и руководе се од првог дана своје делатности: 1) кредитирањем само оних активности које су у интересу америчких монопола, првенствено с гледишта јачања ратног потенцијала америчког империјализма; 2) добијањем што свестранијег и детаљнијег увида у стање економике и технике појединих земаља, у њихове привредне потенцијале и у користи које би се могле извући за монополе, итд.

Целокупно досадање продирање америчких капитала у остале делове света, оснивање стратешких, поморских, ваздухопловних и континенталних база, наметање обавезе потчињеним капиталистичким земљама у погледу испорука стратешких сировина, наметање једностраних политичких и економских обавеза, искоришћавање читавог низа техничких органа ОУН за „помагање“ неразвијеним земљама — све је то предисторија Четврте тачке Трумановог програма, нове отскочне базе за офанзиву америчког приватног капитала у капиталистичком свету.

V

После објављивања Четврте тачке Трумановог програма све дотадање акције почеле су се споводити знатно бржим темпом; почело се убрзано радити на проширивању и употпуњавању, као и на „координацији“ нових програма офанзиве америчког монополског капитала. Једну од првих значајних мера у томе правцу претстављало је наименовање Паул Нице-а од стране Агенса да координира активност многобројних јавних и приватних америчких мисија и организација које раде у читавом капиталистичком свету, а нарочито у колонијама и заосталим областима. Другу меру претставља образовање посебног тела за питање техничке „помоћи“ неразвијеним земљама у оквиру Економско-социјалног савета ОУН.

Дакле, међу органима који раде на извођењу програма Четврте тачке на првом месту су целокупна државна администрација САД, нарочито Министарство спољних послова, Министарство унутрашњих послова, Народне одбране итд., затим органи ОУН, нарочито специјалне агенције, Економско-социјални савет, Међународна банка за обнову итд. и, најзад, пословни и професионални савези и организације америчких монопола. Четврта тачка, према томе, у садашњој фази империјализма значи: 1) нови потстицај у правцу јачања државног монополистичког капитализма у САД; 2) још јаче потчињавање и стављање у службу

америчких монопола органа ОУН, и, према томе, даље напуштање основних принципа међународне сарадње садржаних у Атлантској Повељи.

Активност државне администрације огледа се у политичком притиску, у обезбеђивању и ширењу стратешко-војних база, у порасту издатака за наоружање, у подржавању реакционарних влада и покрета у свету, у активном материјалном помагању борбе против народноослободилачких покрета и револуционарних снага у свету, једном речи у стварању политичких предуслова за потчињавање капиталистичких земаља и њихових колонија, за господарење над изворима сировина, тржиштима продаје, сферама за улагање капитала итд. Један од значајних корака у томе правцу били су билатерални уговори у оквиру Маршаловог „плана“, затим уговори о војним кредитима, као и дугорочни уговори о закупу стратешких сировина. Билатералним уговорима у оквиру Маршалове „помоћи“ амерички монополи добили су директан увид у економику потчињених земаља, у њихове програме производње и спољне трговине, у њихову валутну, финансиску и инвестициону политику; добили су могућност директног утицаја на политику и економику тих земаља, док су домаћи монополи и буржоазија у америчкој „помоћи“ нашли подршку за одржавање и спровођење најреакционарнијег курса како унутрашње тако и спољне политике. То привидно „јединство“ интереса остварено је у специфичним условима нарастања револуционарних снага у свету и у тим земљама, и ниуком случају не значи да су тиме решене противречности међу капиталистичким земљама; напротив, оно је само последица продубљености противречности насталих као резултат Другог светског рата у условима потенцијалног дејства закона неравномерног развитка, у условима све већег заостривања борбе двају система.

Нарочита организација у оквиру Економско-социјалног савета ОУН и Међународна банка за обнову треба да одиграју најважнију „пословну“ улогу у експанзији америчког приватног капитала; прва у форми испитивања и утврђивања потреба техничке „помоћи“, њене расподеле по приоритету и по врсти, а друга у форми финансирања и гаранције монополима за њихове капитале уложене у иностранству. Од фебруара ове године мисије банке раде у великом броју земаља: Турској, Хаитима, Перу, Колумбији, Индији, Бразилији, на Средњем Истоку, у Африци, итд. Банчин апарат се стално попуњава стручним техничким снагама запосленим на изради, разради, и проучавању предлога на основу којих поједине земље траже кредите. Непосредно претстоји и повећање банчаних средстава. Један од начина повећавања средстава биће и емисије у иностранству. Први корак у том погледу претстављала је безначајна емисија од 10 милиона долара банчаних обвезница на белгијском тржишту. Ова, иако скромна

операција, указује на могућност да банка тим путем изврши мобилизацију извесних доларских средстава која се налазе у рукама западних капиталиста и тако прошири своју контролу над тржиштима капитала у капиталистичком свету. У вези с тим наговештава се да ће банка од влада на чијим се територијама врше емисије тражити гаранције да се долари инвестирани у банчине обвезнице неће реквирирати. Тим путем тезаурисани долари западнo-европских капиталиста нашли би прибежиште у установи која „помаже“ светску обнову на штету настојања тих земаља да се ослободе зависности од долара. Претседник Међународне банке за обнову J. Mc Cloy (Schweizerische Handelszeitung од 7. IV. 1949) у вези са спровођењем Четврте тачке овако је формулисао улогу и задатке банке: „Међународна банка ће суделовати не само у финансирању, већ и у пружању техничких савета у вези с тим пројектима“. Она ће (читај: монополи ће) „знати казати где је техника помоћ најпотребнија“, она ће (читај: монополи ће) „моћи спречити да се изврши двоструко планирање једног пројекта у једном истом подручју“. Затим: „Циљ тих студијских мисија је не само израда чисто инжењерских студија, почевши од општих планова па до израде детаља, већ се мора испитати и то шта поједини пројекти претстављају за привреду једне земље ... морају се правити анализе о могућностима пласмана...“. Као што се види, утицај банке на усмеравање развитка производних снага у земљама које ће уживати „техничку помоћ“ и кредити, при чему ће она водити рачуна искључиво о интересима својих основних газда — америчких монопола, претставља једну од важних карика у извођењу Труманове Четврте тачке програма. Карактеристично је да се у последње време банка повукла од давања кредита земљама европског континента и пребацила се на Јужну и Средњу Америку (Бразилија је добила 75, Мексико 34, Чиле 16 милиона долара, итд.), спремајући се такође на кредитирање великих колонијалних програма. Претседник банке Mc Cloy разговарао је давно о великом зајму од 150—200 милиона долара за развитак производних снага у британским афричким колонијама. Потпретседник Роберт Гарнер је после обављених испитивања на Средњем Истоку и Истоку (давање зајмова Египту и Индији), разговарао о великом зајму намењеном француским колонијама.

План америчке „помоћи“ неразвијеним земљама поднет је Економско-социјалном савету ОУН, који је на свом осмом заседању, почетком ове године, усвојио резолуцију са препоруком генералном секретару да за девето заседање Савета спреми предлоге о методама економског развитка заосталих земаља, као и план финансирања, укључујући у њега и методе „стимулирања међународног прилива капитала“. У вези с тим дошло је до образовања специјалног органа у оквиру ЕСС, који ће се старати о

извршењу овог програма. У непосредној вези с овом акцијом стоји и препорука Економске комисије за Азију и Далеки Исток (орган ЕСС) о образовању посебне комисије за Средњи Исток. Почетком маја у Уругвају (Монтевидео) заседала је четврта регионална конференција земаља америчког континента чланица тзв. Међународног бироа рада, на којој је разматран проблем индустријализације земаља Латинске Америке. Конференција је јасно показала да и овај орган игра улогу помагача САД у њиховој експанзији у Латинској Америци.

Активност америчких монопола концентрисана је на две основне тачке. Прво, користећи читав државни апарат, они настоје да се сузбије и онемогући свака евентуална конкуренција на спољним тржиштима и да им се обезбеде што потпуније гаранције за извоз капитала. Одредбе програма Европске обнове (Е.Р.П.), поред осталог, ишле су и за тим да обезбеде што повољније и сигурније услове за извоз приватног капитала. Да би се дао потребан стимуланс овим инвестицијама, администрација Маршаловог „плана“ (Е.С.А.) образовала је била један фонд од 300 милиона долара са гаранцијом да ће профите које ти монополи буду остварили у земљама Маршаловог „плана“ моћи трансферирати у САД на бази конверзије у доларе по званичном курсу. Ове одредбе, међутим, нису заинтересовале америчке монополе; њима се није радило само о профитима, већ о читавим инвестицијама. Услед тога, у првој години Маршаловог „плана“ гаранције су искоришћене или тек одобрене за свега 40 милиона долара, а то је једна шестина. Од 23 пројектоване инвестиције отпада 5 на Британију, 4 на Француску, 3 на Холандију, 11 на Западну Немачку и Аустрију. Сада амерички монополи траже од Конгреса државне гаранције за милијарде долара за које би они плаћали известан проценат (чија би величина зависила од карактера осигурања; администрација Маршаловог „плана“ узима 1% годишње за валутну гаранцију коју даје за новоуложене капитале у маршализованим земљама). Те гаранције се не би више односиле само на профите, већ и на читаве инвестиране капитале. За подржавање и јачање економске експанзије влада САД пропагира и други облик „гаранције“ капитала који су уложила приватна лица. Ту другу форму претстављају специјалне мешовите техничке комисије за пројектовање, као што је, на пример, бразилијанско-америчка организација. Путем оваквих мешовитих комисија сједињују се капитали месне буржоазије и средства додељена тој држави од Експорт-импорт банке као базе за даљи прилив америчких приватних капитала.

У току је и друга акција која иде за продужењем Маршаловог „плана“. Тако је недавно професор Харвардског универзитета Харис пред Удружењем за спољну политику изјавио да САД треба да рачунају са продужењем Маршаловог „плана“ и после

1952 године, пошто ће европски доларски дефицит износити 2 до 3 милијарде долара. Све то указује на интензитет процеса труљења и гњилења америчког капитализма који, спутан противречностима у садањим условима опште кризе капитализма, има све мање способности за одупирање. Пошто се Маршалов „план“ показао као средство да се кроз механизам државног буџета опљачкана средства широких пореских маса преливају у касе монопола, да се тим путем могу да одржавају више цене и све већа експлоатација радничке класе, они траже његово продужење; не треба одбацити могућност да се и извршење Четврте тачке Трумановог програма повеже са неким сличним „планом“.

У погледу територијалног домаћаја, Четврта тачка циља на целокупни остатак капиталистичког света са његовим колонијама, доминионима и зависним областима. Наравно, у томе постоје и приоритети. Засад се у центру пажње америчких монопола налази Африка у којој су мање акутни народноослободилачки покрети, и која је интересантна ради злата и мангана; од не мањег интереса су и земље Далеког Истока, нарочито Индија, која у вези са развитком народно-ослободилачке борбе у околним земљама постаје центар пажње. Ове земље дају 70% светске производње калаја, 60% светске производње волфрама, затим знатне количине мангана и нафте. Земље Јужне Америке налазе се већ дубоко у процесу доларске пенетрације. Све форме у којима се изражава експанзија америчког империјализма, па и Четврта тачка, не иду за новом територијално-политичком поделом већ за светским господством, за потчињавањем остатака капиталистичког света интересима америчких монопола.

VI

Борба за светско господство, проистекла из дејства закона неравномерног развитка у капитализму, нарочито потенцираног после Другог светског рата, има за последицу све веће заостравање противречности унутар империјалистичког тabora. Та закономерност развитка капитализма, а поготову у периоду империјализма, у условима опште кризе капитализма, ниуком случају не искључује могућност споразумевања империјалиста у извесним моментима, што је нарочито карактеристично за период постојања и борбе двају система. То споразумевање, уколико до њега долази, условљено је конкретним политичким приликама, и изражава се као предах, али ниуком случају не значи слабљење унутрашњих противречности, односно развијања тенденција за новим империјалистичким ратовима. То се јасно види и на примеру Четврте тачке Трумановог програма, која долази у моменту када је претходни развитак довео до избијања нових и заоштравања старих противречности.

Све до недавно, до убрзаног нарастања симптома кризе хиперпродукције у САД, амерички монополи нису подизали свој глас против настојања појединих капиталистичких држава да у својим земљама и у својим колонијама развију производњу првенствено у циљу смањивања зависности од долара. Француска комисија за унапређење прекоморских територија је на основу закона од 13 априла 1946 израдила десетогодишњи програм (1947/56) и образовала фонд за инвестиције (Фидес) око 500 милијарди франака за привредни развитак својих колонија. У оквиру тог програма предузимају се опсежна рударска истраживања, основана је генерална компанија за тропске уљарице, као и мешовито друштво „Текстилна компанија Француске уније“. Учесће прекоморских територија у спољној трговини метрополе повећало се са 11,68% у 1913 години на 39,09% у 1948 години. Енглеска је у својих 12 афричких колонија инвестирала више капитала но све остале колонијалне силе у Африци, а у 1948 години је за 5 крунских колонија израдила десетогодишњи програм за инвестирање 28 милиона фунти стерлинга. Сличну акцију преузео је после рата и Бенелукс, у чијој спољној трговини Конго учествује са близу 50% итд. Од 1945 године између Француске, Енглеске и Белгије врши се стална измена информација у погледу експлоатације природних богатстава колонија. Током 1946/48 одржане су заједничке конференције у Лагосу, Нигерији и Паризу на којима се расправљало о заједничком фонду за подржавање цена колонијалних производа, о питањима транспорта, о координацији програма, о узајамној посети трговачких мисија у циљу унапређивања размене итд. Организација европске помоћи имала је такође увид у ове планове, а њени званични органи су „похвалили“ ову акцију европских држава која је била усмерена: 1) на повећавање производње хране и сировина у којима су ове земље зависне од доларског подручја; 2) на повећавање производње у циљу већег извоза у доларско подручје ради покрића доларских дефицита и 3) на повећавање свог извоза у ове области.

Иако су се ова настојања развијала у условима перманентних унутрашњих противречности међу империјалистичким земљама, она нису наилазила на отворен отпор америчких монопола све дотле док процес нивелирања у капиталистичким земљама с једне и нарастања симптома кризе хиперпродукције у САД с друге стране нису почели све више да угрожавају интересе монопола. Сада се ове тенденције супротстављају интересима америчких монопола који су усмерени на то: 1) да повећају у тим земљама производњу искључиво оних сировина од којих су фактички или потенцијално зависни (наравно с гледишта рата), које су им, дакле, потребне за јачање ратног потенцијала као услова за наметање светског господства; даље, за појевтињавање производње и још веће јачање њихове конкурентске снаге; 2) да на

основу тога створе куповну снагу у тим земљама за вишкове својих производа, 3) да тако угуше конкуренцију других земаља и загосподаре још више тржиштима продаје у свету; 4) да улогу бивших газда колонија срозају на улогу жандарма за заштиту и одбрану реакционарних влада, које би биле у стању да гарантују, капитале и профите америчких монопола, односно да угушују и спречавају демократске и народноослободилачке покрете, борбу народа за националну и политичку независност.

Када је на осмом заседању Економско социјалног савета ОУН изложен програм „техничке помоћи неразвијеним земљама“, британски делегат Мејхју изразио је готовост Британије да сарађује на извршењу плана, али, исто тако, и неспокојство, забринутост за судбину империје, нарочито подвлачи да енглеска влада сноси одговорност за развитак својих колонија. Француски делегат био је отворенији изјавивши да су метрополе у стању да пруже својим колонијама не само техничку помоћ већ и највећи део опреме, да су у питању само капитали које би требало да даду САД. Неки делегати неразвијених и заосталих земаља отворено су изјавили да је начин на који је замишљено давање техничке помоћи у супротности са сувереним правима држава. О питањима као што су контрола америчких монопола над изворима сировина и тржиштима продаје, у вези са суверенитетом држава итд., расправљало се и на конференцији петорице (Енглеска, Француска, Бенелукс) у јануару 1949 године. Сви империјалисти сагласни су у једном, — да индустријализација заосталих земаља не претставља „првостепену ствар“. Само се по себи разуме да су, потпуно сагласни и у угушивању народноослободилачких покрета и демократских снага у тим земљама. Док прво питање, које је у вези са суверенитетом дотичних земаља, наилази на отпор њихових националних буржоазија, дотле су оне у другом питању сагласне. На тај начин настају и заоштравају се противречности с једне стране између САД и осталих капиталистичких земаља, а с друге стране између свих њих и „неразвијених“ земаља. Капиталистичке земље, власнице колонија, сматрају да су једине позване да првенствено задовољавају потребе својих колонија како у потрошним добрима тако и у инвестицијама, да колонијална производња треба да им служи двоструко: попуњавању дефицита хране и сировина и попуњавању дефицита платног биланса, а то могу постићи само под условом ако досадањи правци трговине не буду измењени, то јест ако се трговина колонијалним производима са доларским подручјем и даље буде развијала посредством метропола. Супротно томе, амерички монополи желе да завладају потенцијалним изворима сировина и потенцијалним тржиштима продаје; на то је срачуната и техничка „помоћ“ неразвијеним земљама. Европске капиталистичке земље свакако нису вољне да напуштају своје позиције у колонијама које —

како каже L'economie од 2. III — претстављају живе реалности, а не уделе о којима се може преговарати на тржиштима Европе и САД. Водећа међу њима — Енглеска — чини све покушаје не само да очува већ и да прошири своје позиције. »Economist« од 2 априла ове године примећује: „Ако би се амерички капитал могао ставити на располагање владама бескаматно или са ниском каматом и под условима да га оне употребљавају онако како желе, дужници не би стављали велике запрете америчким инвестицијама. Али у томе случају не би било ни америчког капитала који би се ставио на располагање. Први задатак Труманове Четврте тачке јесте у томе да нађе средства која би америчком капиталу давала потстрека да сваке године излази напоље, под условима који би давали довољно стимуланса америчком кредитору“. Четврта тачка Трумановог програма, ангажујући за своје извођење целокупни политички, војнички, економски и финансијски апарат државног монополистичког капитализма, срачуната је, дакле, на то да обезбеди сфере улагања америчког приватног капитала (политички и војнички да осигура терен), да му обезбеди високе профите, да створи услове за извоз капитала, да оствари политичку и економску основу нове поделе света.

Супротно Повељи ОУН, техничка „помоћ“ заосталим земљама није намењена њиховом националном развоју. Уместо да се тај развој упућује у правцу њихове независности, врши се њихово поробљавање; јасно и гласно је речено да ова помоћ неће служити унапређењу индустријске и пољопривредне производње са гледишта што свестранијег и потпунијег развијања унутрашњих извора, већ да има за циљ даље одржавање једностраног — сировинског карактера њихових привреда, и то, овог пута, бацањем тежишта искључиво на одређене врсте, на стратешке сировине. Услед тога, „помоћ“ је условљена задобијањем разних политичких, економских и стратешких привилегија. Под фирмом „техничке помоћи“ крије се нова подела света у знаку спровођења поробљивачких планова америчког империјализма.

В. МИЛЕНКОВИЋ

СМИСАО И ДОМАШАЈ ЧЛ. 36/I СТАТУТА МЕЂУНАРОДНОГ СУДА

Садашњи Статут Међународног суда у Хагу заснива се на Статуту бившег Сталног суда међународне правде. Пригодом израде новог Статута, који — за разлику од ранијег — чини саставни дио Повеље Уједињених нација, нарочито се пазило да буде што мање одступања од старог текста. Тако нови текст задржава не само исти редослијед чланова старог Статута него, гдје год је то могуће, и исти редослијед појединих ставки и исту њихову стилизацију. Било је, наравно, потребно извршити незнатне измјене у вези са чињеницом да је садашњи Међународни суд у Хагу један од основних органа Уједињених нација (чл. 7/I Повеље), док ранији суд није имао тога својства у односу на Лигу народа. Исто тако, с обзиром на околност да Лига народа више не постоји и да је створена нова међународна организација за очување мира и сигурности, требало је на неколико мјеста само замијенити ријечи „Лига народа” и мјесто њих ставити „Уједињене нације”. Статуту Међународног суда придодана је и једна нова глава (чл. 69—70), која се односи на измјене Статута, а коју није садржавао Статут Сталног суда међународне правде. Поред тога, искориштена је пригода па су спроведена нека техничка усавршења и извршени су мањи језички и стилистички исправци.

На тај је начин текст новог Статута готово једнак Статуту бившег суда. То омогућава да се при тумачењу појединих одредаба садашњег Статута Међународног суда искористи до највеће могуће мјере — уз дужну опрезност, дакако — не само цјелокупна пракса бившег Сталног суда, него и обимна теоретска литература.

I

Од свих новости које доноси нови Статут, чини се да је најзанимљивија у чл. 36. ст. I. Тај се члан, као што је познато, односи на надлежност Суда и већ због тога његове одредбе имају прворазредан значај. Нови чл. 36. Статута задржао је старо правило

да се надлежност Суда утврђује споразумом заинтересованих држава које имају страначку способност.¹

Тај споразум заинтересованих странака може се односити у првом реду на неки конкретни већ настали спор или на више таквих већ насталих спорова. У том се случају говори о факултативној надлежности Суда. Споразум, којим се надлежност утврђује, назива се компромисом, а он може садржавати и више спорних предмета. У свакоме случају у компромису морају бити точно назначене странке и одређен предмет или предмети спора, да би Суду биле дане јасне границе његове компетенције и да би точно знао о чему има да суди. Такви се спорови подносе Суду нотификацијом компромиса (чл. 40/I Статута) Факултативна надлежност Суда обухваћена је овим дијелом текста чл. 36/I Статута: „Надлежност Суда протеже се на све предмете, које му странке поднесу“. Тај дио текста не доноси ништа ново. Он је у цијелости једнак истоме дијелу чл. 36. старог Статута. Због тога он не изискује никаквог посебног тумачења, јер све оно што су пракса и теорија утврдиле за стари текст вриједи и за нови.

Поред факултативне надлежности Међународног суда, нови Статут предвиђа и тзв. обавезну надлежност. Споразум странака о надлежности Међународног суда може се, наиме, односити и на неке спорове или на извјесне категорије спорова, или, што више, на све спорове који још нису настали, али који би могли настати у будућности. Такви споразуми, којима заинтересоване странке своје будуће евентуалне спорове подвргавају надлежности Међународног суда, могу бити садржани у двостраним или у вишестраним уговорима, а исто тако у опћим међународним уговорима. У свим тим случајевима, као и у случају усвајања факултативне клаузуле из чл. 36/II. Статута, односно у извјесним случајевима точно предвиђеним у самој Статути (на пр. надлежност за пресуђивање о властитој надлежности Суда, привремене мјере, тумачење пресуда и др.) говори се о обавезној надлежности Међународног суда.² Разумљиво је да се ту никако не ради о „обвезатности“ у томе смислу да би државе мимо своје воље или чак против ње могле бити приморане да иду пред Суд. Обвезатна надлежност — за разлику од факултативне — значи само то да су странке унапријед, прије него што је уопће настао неки спор, изричито пристале да тај спор, ако настане, ријешити

¹ Проф. J. Andrassy у недавно објављеном дјелу „Међународно правосуђе, Загреб, 1948, на стр. 78. и сл. сматра страначку способност надлежношћу *rationae personae*. Мислимо да је боље правити јасну разлику између страначке способности и надлежности у строгом смислу ријечи. О томе поближе: Иво Лапена, О јурисдикцији и компетенцији Међународног суда, Годишњак Правног факултета, Загреб, 1949.

² Поближе о томе види нарочито: J. Andrassy, Међународно правосуђе, Загреб, 1948., стр. 93 и сл.

Међународни суд. Тај се пристанак (компромисна клаузула) може налазити у било којем ваљаном међународном уговору. Посљедица обавезатне надлежности састоји се нарочито у томе, да се спор износи пред Суд једностраном тужбом повређене странке (чл. 40 Статута), што ипак не искључује могућност да обје странке споразумно одустану од пута тужбе, да саставе *ad hoc* посебан компромис и да изнесу свој спор пред Суд нотификацијом компромиса.

Опћи пропис о обавезатној надлежности, ако се искључе случајеви који проистичу из усвајања факултативне клаузуле чл. 36/II и случајеви предвиђени у самој Статути, садржан је такођер у чл. 36/I. Та ставка одређује да се надлежност Суда распростире и „на све случајеве, који су посебно предвиђени, ... у уговорима и конвенцијама на снази”. Ни ту нема никаквих промјена у успоребди с ранијим Статутом. И стари и нови чл. 36, формулирани су у томе дијелу дословно истим ријечима. Стога се не треба ни на тој одредби дуже задржавати.

Међутим нови чл. 36/I. садржи кратак уметак, који на први поглед привлачи пажњу. Он предвиђа да се надлежност Суда распростире и „на све случајеве, који су посебно предвиђени у Повељи Уједињених Нација”. Такве одредбе није садржавао Статут Сталног суда међународне правде у односу на Пакт бивше Лиге народа. Према томе би изгледало, као да је новим чланом 36. проширена обавезатна надлежност Суда и на низ случајева, изричито наведених у Повељи. Из такве одредбе чл. 36/I. Статута, који је, као саставни дио Повеље, најуже повезан с њом, морало би нужно слиједити да је у Повељи свакако предвиђен, ако не читав низ случајева, а оно барем један такав случај, који непосредно, без икаквог даљег споразума странака, заснива обавезатну надлежност Међународног суда за све чланице Уједињених нација. Ипак, ни уз најпажљивије читање Повеље од увода до краја, никако није могуће пронаћи неки такав „посебно предвиђен случај”. Њега напросто нема. Повеља нигдје „посебно” не истиче, да би неке спорове или неке категорије спорова државе-чланице морале поднијети на рјешење Међународном суду. Како, са друге стране, Статут успркос томе упућује баш и на такве случајеве посебно предвиђене у Повељи, то настаје питање који смисао и који домаћај може да има споменута нова одредба чл. 36/I, коју раније Статут није садржавао.

Чини нам се, да би принципијелно могле постојати само три могућности одговора на то питање и да се правилно рјешење мора пронаћи у једној од њих.

II

Прва би могућност била, да се ријеч „посебно” (у француском тексту „*specialement*“, у енглеском тексту „*specially*“;

тумачи веома широко. Њој се не би смјело дати уобичајено значење, које се приближава појму „изричито”, него би јој се морао дати неки далеко неодређенији смисао. Такав би широки смисао онда омогућио постављање тезе, да се под „случајеви предвиђени у Повели” тобоже не мисли на такве случајеве, који би јасним и недвојбеним изразима упућивали на парничну надлежност Суда, него да се имала у виду било која комбинација различитих чланова Повеље, из које би се могло закључити да је за неки конкретни спор заснована обвезатна надлежност Суда.

Мислимо да ријечи „посебно предвиђени” не могу да значе ништа друго него да је такав случај заиста несумњивим ријечима изричито наведен у Повели. Таквога случаја, као што је већ казано, нема. Стога држимо, да је већ због тога искључена свака спекулативна комбинација јер Статут на томе мјесту јасно упућује на посебно предвиђене случајеве, дакле на случајеве који би недвојбено и изричито требали бити предвиђени у Повели. Међутим, кад би се и узело да нову одредбу чл. 36. не треба схватити онако како је написана, дакле да је допуштено вјештим интелектуалним маневрирањем и повезивањем различитих чланова Повеље открити нов случај обвезатне надлежности, иако он није „посебно”, тј. изричито, предвиђен, ипак се ни у томе случају не може доћи као што ће се одмах видјети, до тога резултата.

Иако прилично невјеројатно, у досадашњој веома скромној пракси Међународног суда заиста је већ покушано на такав начин интерпретирати чл. 36/I. Статута.

У спору између Народне Републике Албаније и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Сјеверне Ирске због тзв. инцидента у Крфском тјеснацу, Уједињено краљевство је 22 маја 1947 било поднијело једнострану тужбу против Албаније. У тој тужби су, поред осталог, у смислу чл. 32/II. Пословника Међународног суда, наведене диспозиције, на основу којих је странка тужитељица сматрала да је утемељена надлежност Суда.

Да би се разумјела конструкција надлежности у британској тужби треба истаћи да између двије државе није постојао никакав уговор којим би била заснована обвезатна надлежност Суда. Исто тако није било никаквога компромиса којим би за тај конкретни спор била углављена надлежност. Поред тога Албанија није била и није чланица Уједињених нација нити странка Статута, па према томе није ни могла потписати факултативну клаузулу из чл. 36/II Статута. Укратко, између Народне Републике Албаније и Уједињеног Краљевства није у часу подношења тужбе ни у којем облику била углављена надлежност Међународног суда, а тужена странка, к томе, није ни имала страначке способности. Постојала је, међутим, резолуција Сав-

јета сигурности од 9 априла 1947, у којој тај Орган Уједињених нација „препоручује владама Уједињеног Краљевства и Албаније да смјеста поднесу тај спор Међународном суду, у сугласности с одредбама Статута”. Постојала је исто тако изјава коју је у смислу чл. 32. Повеље била дала албанска влада прије него што јој је било допуштено да учествује у расправљању спора пред Савјетом сигурности. Том изјавом је албанска влада за конкретан случај била прихватила све обвезе које би у сличном случају имао било који члан организације Уједињених нација.

Такво чињенично стање послужило је британској влади за основ тезе о обвезатној надлежности Суда. У тужби се дословно тврдило: „Суд је надлежан у смислу чл. 36/I свога Статута, јер се ради о случају посебно предвиђеном у Повељи Уједињених нација...”³ Затим се у тужби образлагала та поставка, и тврдило се:

а) да је Савјет сигурности својом препоруком од 9 априла 1947 упутио странке на Суд у смислу чл. 36. Повеље;

б) да је Народна Република Албанија у смислу чл. 32. Повеље прихватила за конкретни случај све обвезе које би имао било који члан Уједињених нација у сличном случају;

в) да су чланови Уједињених нација према чл. 25 Повеље дужни извршити све одлуке Савјета сигурности, дакле и препоруке из чл. 36. Повеље.

Према томе би „посебно предвиђени случај” из чл. 36/I. Статута требало наћи у комбинацији чл. 36/III. и чл. 25 Повеље, а за државе које нису чланице Уједињених нација, још и у вези са чл. 32 Повеље, уколико је, дакако, за неки конкретни спор заиста удовољено условима које тражи тај члан. Како за теоретски покушај правне конструкције таквог новог тобожњег случаја обвезатне надлежности нема никаквога значења чл. 32. Повеље, јер се он указује тек као спојница преко које могу и нечланице бити укључене у систем обавеза нормираних у Повељи, то преостају само чланови 36 и 25 Повеље.

Члан 36 Повеље налази се у глави VI, која се односи на свака спекулативна комбинација јер Статут на томе мјесту јасно мирно рјешавање међународних спорова. Овлашћења која су главом VI дане Савјету сигурности, свде се на препоруке. Посебно ставка III чл. 36 предвиђа да Савјет сигурности, дајући препоруке, мора водити рачуна о томе да би странке у правилу требало да своје спорове правне природе подносе на рјешење Међународном суду у смислу одредаба његовог Статута. То значи да ће Савјет сигурности, ако би преда њ био изнјет неки спор, за

³ Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances, Affaire duetroit de Corfou, Arrêts du 25. III. 1948., стр. 17.

који он држи да има претежно правни карактер, бити и овлаштен и дужан да препоруком упуту странке на Суд.

Ради се сада о томе да се утврди какав смисао има таква препорука, што она заправо значи. Да ли је, у првом реду, она обвезатна за странке или није? Затим, ако би и била обвезатна, да ли би она могла да претставља онај „посебно предвиђени случај“ из чл. 36/1а Статута и да ли би самим тим била утврђена обвезатна надлежност Суда, која би омогућила пут директне цитације, или би чак и у том случају требало још нешто подузети да би предмет био прописно изнијет пред Суд?

Препоруке би у систему Повеље Уједињених нација могле имати обвезатан карактер једино у случају кад би се супсумира-ле под појам одлука из чл. 25. Повеље. Тај члан, заиста, каже да се чланови Организације обвезују да ће прихватити и извршити одлуке Савјета сигурности у складу с Повељом. С друге стране, неколико чланова обухваћа под појам Одлуке такођер и препоруке. Тако, нарочито, чл. 27/III. Повеље говори о свим одлукама Савјета сигурности — осим о онима које се односе на процедуру — а посебно и о „одлукама“ које Савјет сигурности доноси у смислу главе VI Повеље, иако се у тој глави уопће не спомињу „одлуке“ у техничком смислу ријечи, него само „препоруке“. Из такве прилично неспретне формулације могло би се површно закључити да и одлуке из чл. 25. Повеље обухваћају не само одлуке у строгом смислу ријечи (на примјер оне из главе VII. Повеље), него и препоруке и све друге изразе воље тога органа, без обзира на облик којим је та воља манифестирана (приједлог, позив итд.). На тај би се начин могла поставити оваква конструкција:

1) Препоруке из главе VI., дакле и оне из чл. 36/III. Повеље, којима су странке упућене на Суд, спадају у одлуке из чл. 27/III. Повеље.

2) Одлуке су према чл. 25. Повеље обвезатне.

3) Према томе су и препоруке из чл. 36/III. обвезатне.

4) Обвезатне препоруке (одлуке) Савјета сигурности, којима су странке упућене на Суд, јесу „случајеви посебно предвиђени у Повељи“ из чл. 36/I. Статута и на њих се, стога, протеже обвезатна надлежност Међународног суда.

5) Због тога је дозвољен пут директне цитације, а тужена странка је дужна да се одазове тужби и да приступи Суду.

Читава та вјештачка конструкција, која на први поглед даје утисак формалне логичности, болује ипак од крупне мане. Ријеч „одлука“ (у фр. тексту „*décision*“, у енгл. тексту „*decision*“) у горњим премисама формално је точно репродуцирана из цитираних чланова Повеље, али она није у истој смислу и с истим садржајем стварно употребљена у свакоме од њих. Повеља, с јед-

не стране, назива одлукама у најширем смислу ријечи све изразе воље појединих органа, дакле и оне који се у другим члановима Повеље називају препорукама, приједлозима, позивима итд., а с друге стране она подразумијева под одлукама само одлуке у строгом смислу ријечи, т.ј. такве изразе воље који су обвезатни за чланице. Употребљавање истог изрази (одлука) за двије битно различите ствари (т.ј., прво, за одлуку у ширем смислу ријечи, дакле за било који закључак, и, друго, за одлуку у ужем смислу, дакле за обвезатан израз воље) провлачи се кроз цијелу Повељу и не односи се само на Савјет сигурности. Тако, на примјер, чл. 18. Повеље говори да ће „одлуке о важним питањима“, међу које спадају и „препоруке које се односе на одржање мира и сигурности“ Генерална скупштина доносити двотрећинском већином. Ту је, без сумње, ријеч „одлука“ употребљена у ширем смислу. Напротив, у неким другим члановима она је употребљена у ужем смислу ријечи и строго је диференцирана од „препоруке“. Тако члан 94. Повеље даје Савјету сигурности овласт да „чини препоруке“, или да „одлучи мјере“, које би требало подузети да пресуда Суда буде извршена. Јасно је да у том случају постоји битна разлика између препоруке и одлуке, јер се иначе не би уопће алтернативно давало овлаштење. Ту је ријеч одлука употребљена у строгом смислу који никако не обухваћа појам препоруке.⁴

На исти начин у чл. 27. Повеље, који говори о доношењу закључака Савјета сигурности — дакле свих закључака без обзира на то, како се они технички називају у другим члановима, и без обзира на околност да ли се они односе на питања процедуре или на суштину предмета — ријеч одлука (*décision*) је употребљена у ширем смислу, па стварно обухваћа и препоруке. Напротив, у чл. 25. Повеље ради се искључиво о одлукама у строгом смислу, које су као такве предвиђене у другим дијеловима Повеље, а нарочито у глави VII.

Да се једино на такав начин може правилно интерпретирати чл. 27 Повеље, слиједи у првом реду из цијелога његова текста. Не смије се заборавити да одлуке Савјета сигурности, о којима говори чл. 25, морају бити донијете „у складу с Повељом“. То значи да Савјет сигурности не може било који свој закључак назвати одлуком и учинити га на тај начин обвезатним и извршним у смислу чл. 25. Савјет сигурности ће моћи ријешити пред-

⁴ Можда би у нашем језику било правилније, ради избјегавања сваке забуне, називати одлуке у ширем смислу закључцима, задржавајући израз „одлука“ само за одлуке у строгом, ужем смислу ријечи. Тако би онда, на примјер, „одлуке“ у чл. 27. или у чл. 18/1. Повеље биле „Закључци“ док би израз „одлука“ требало задржати, на примјер, у чл. 25., у глави VII. у чл. 94/II. итд.

мет пуноважном, обвезатном одлуком само онда када га неки изричити пропис на то овлашћује. У нашем случају чл. 36/III Повеље не даје Савјету сигурности моћ одлучивања, него само овлашћење за доношење препорука. Према томе, све кад би Савјет сигурности намјерно или омашком неку такву препоруку и назвао одлуком, та „одлука“ не би била „у складу с Повељом“, па стога не би ни у коме случају могла имати већу правну снагу од препоруке.

До истог се резултата долази ако се испита хисторијат чл. 25. На конференцији Уједињених нација у Сан Франциску било је у комитету, који је расправљао о организацији и поступку Савјета сигурности (Први комитет Треће комисије), потакнуто питање што заправо значе ријечи „одлуке Савјета сигурности“ у чл. 25. Из проведене дискусије, у којој су нарочито били узели учешћа претставници Белгије, Канаде и Сједињених Држава Америке, јасно произлази да се, по мишљењу учесника, Повеља може тумачити само у својој цјелини, да ниједан члан не смије бити при томе одвојен од осталих, те да Савјет сигурности има право одлучивања само у границама које су му дане појединим члановима Повеље. Белгијска делегација је, што више, била предложила један амандман, да би обвезе чланова биле још јасније и точније прецизиране, али је већина у Комитету сматрала да је то сасвим сувишно.⁵ Исто тако је у Другом комитету Треће комисије у више наврата изричито наглашено да препоруке Савјета сигурности, дане у смислу главе VIII. секција А приједлога у Dumbarton Оахи (сада глава VI Повеље), никако не обвезују странке у спору.⁶

Из свега што је речено произлази да чл. 25. Повеље има у виду само одлуке у ужем, строгом смислу ријечи. Једино су оне обвезатне за државе-чланице Уједињених нација, односно и за нечланице под условима чл. 32. Повеље. Међутим, под те одлуке никако не спадају препоруке уопће, па тако ни препоруке по чл. 36/III. Повеље, којима Савјет сигурности упућује странке да свој спор правне природе поднесу на рјешавање Међународном суду. Препоруке, као посебна категорија закључака појединих органа Уједињених нација, имају своју властиту правну нарав. Оне, да-како, нису без свакога значења. Препоруке, додуше, имају карактер жеље, сугестије, па, што више, у неким конкретним случајевима могу садржавати и извјесну примјесу притиска, али оне нису и не могу бити обвезатне за странке. По томе се препоруке

⁵ Документи са Конференције Уједињених нација у Сан Франциску, св. XI., стр. 388. и сл.

⁶ Документи са Конференције УН у Сан Франциску, св. XII., стр. 69. и св. XI, стр. 95.

у систему Повеље Уједињених нација и разликују од одлука у строгом смислу ријечи.⁷

Што се тиче става Међународног суда према том питању, он није дошао до сасвим јаснога изражаја у цитираној пресуди од 25 марта 1948. У албанско-британском спору Суд је установио своју надлежност на темељу једног писма албанске владе од 2 јула 1947, а странке су, уосталом, прије изрицања пресуде закључиле компромис, тако да се даљњи поступак водио и води на бази тога документа. Суд се у својој пресуди није уопће упуштао у разматрање питања да ли комбинација чл. 25 и 36/III Повеље претставља нов случај обвезатне надлежности у смислу нове одредбе чл. 36/I. Статута. Међутим седам судца, од петнаест колико их има, дало је одвојено мишљење, у којем се изричито истиче да аргументи тужитељице у прилог неког посебног, новог случаја обвезатне надлежности, нису увјерљиви. У одвојеном мишљењу се наглашава уобичајени смисао израза „препорука“, смисао који се већ утврдио у дипломатском језику, како то показује пракса Лиге народа, Панамеричких конференција, Међународне организације рада итд. Посебно се подцртава чињеница да Повеља и Статут оснивају надлежност Суда на престанку држава, па се закључује да по мишљењу тих судца не постоји никакав оправдан разлог на основу којег би се могло усвојити гледиште да је чл. 36/III Повеље увео нов случај обавезатне надлежности. Том схваћању седморице редовних судца придружио се у томе дијелу и тадашњи судца *ad hoc* Народне Републике Албаније, тако да је у свему осам судца дало своје мишљење о том важном питању.⁸ Како се остали суци засада још нису изјаснили, али је вјероватно да би се међу њима нашао барем један који би у сличном случају дијелио мишљење споменуте седморице, то се с правом може држати, да се и став Међународног суда, барем углавном, поклапа са гледиштем које смо изложили.

На концу, кад би чл. 37/III Повеље, у вези с новим чл. 36/I Статута, био заиста увео нов случај обвезатне надлежности, та би чињеница значила такав прворазредан догађај у међународном судству и у међународним односима уопће да би о њему не само стручна литература обилно писала, него би врло вјероватно и многе државе биле одбиле да ратифицирају Повељу. Обратно од свега тога, може се констатирати да — уз изнимку британске владе у односу према Албанији — нигдје, колико нам је познато, није постављена слична теза. Још и више, у различитим извјештајима појединих делегација својим владама, и у дискусијама које су се тим поводом водиле пред различитим надлежним орга-

⁷ О томе приближе: д-р Иво Лапена, Правна нарав препорука.

⁸ Види већ цитирану пресуду Међународног суда од 25. III. 1948., стр. 31. и сл.

нима односних земаља, увијек се истицало да Савјет сигурности нема право да приморава чланице Организације да иду пред Суд, нити да су оне уопће обвезане да усвоје препоручене методе изравнања спора.⁹

Ни у самој енглеској стручној литератури, нити било када у Доњем дому или у Дому лордова или на ма којем другом мјесту није се никада постављала таква извјештачена теза. Стога се британска поставка у тужби против Албаније мора сматрати као нов израз настојања једне велике империјалистичке силе да и на тај начин покуша кршити начела Повеље о сувереној једнакости држава. Британска теза била је исконструирана за потребе *ad hoc* против једне мале државе са циљем да би та земља, чак и против своје воље, била принуђена да иде пред Суд. То се свакако противи основном начелу међународнога суђења, начелу да се надлежност Суда увијек темељи на вољи интересираних странака, било да је њихова воља очитована прије него што је настао спор или након тога. Сваки покушај да се оно отворено или скривено мимоиђе, претставља грубо кршење међународнога права. У ери покушаја англо-америчкога блока да се на разне начине изигравају прописи међународнога права, а посебно и одредбе Повеље и Статута, Међународни суд би морао уложити озбиљне напоре да не подлегне империјалистичким насртајима и да на тај начин очува свој углед, а можда и свој опстанак. Да би његове одлуке имале потребан ауторитет, он мора нарочито пазити да не прекорачи границе своје надлежности. Једино она рјешења Суда која су донијета у складу са правом и у оквиру надлежности, утемељене вољом странака, могу се сматрати обвезатним. То нарочито истиче А. Ј. Вишински кад каже: „Рјешења Међународнога суда,

⁹ Види, на примјер: Report to the President of the results of the San Francisco Conference by the Chariman of the United Nations Delegation, the Secretary of State, Department of State Publication 2349, Conference Serie 71, стр. 79; Department of External Affairs, Conference Series 1945, No. 2, Ottawa; стр. 33 и сл.; Hearing before the Committee on Foreign Relations United States Senate, seventy-ninth Congress, first session on the charter of the United Nations for the maintenance of international peace and security submitted by the President of United States on July 2, 1945 (Unrevised) July 10, 1945, Washington, 1945, стр. 103. и сл.; Republica de Chile. Ministerie de la Externe: Chile y la Conferencia de San Francisco, Santiago, MCD XLV., стр. 45.

у случају добровољног пристања заинтересираних странака на његову надлежност, обавезатна су једино за те странке".¹⁰

Ни Повеља ни нови чл. 36/I Статута нису, дакле, у погледу надлежности Суда донијели ништа ново. Не само да у Повељи није нигдје посебно предвиђен случај обавезатне надлежности, него се такав случај, уколико би и био можда негдје „скривен“ у комбинацији више чланова Повеље, не може открити.

Друга је ствар, коју можда није сувишно изнијети на овоме мјесту, да ли нека препорука прихватам странака постаје обавезатна и да ли у случају чл. 36/III Повеље таква прихваћена препорука може да буде база обавезатне надлежности Суда.

Нема, држимо, никакве сумње да нека препорука може да бити обавезатан карактер ако је све интересиране странке прихвате. Међународни уговор настаје сугласном изјавом воље странака. Према томе и садржај неке препоруке може да постане обавезатан, ако све странке, којима је препорука упућена, на несумњив начин изјаве да га усвајају. Таквим прихватањем стварно је склопљен нов међународни уговор. Препорука, оригинално не обавезатна, почиње од тога часа да веже странке, али њезина обавезатност не проистиче из појма препоруке као такве, него из појма међународнога уговора, који је склопљен прихватањем препоруке.

То вриједи за препоруке уопће, па тако, посебно, и за препоруке по чл. 36/III Повеље. У смислу тога члана, кад Савјет сигурности даје неку конкретну препоруку, он мора свакако водити рачуна о томе да се правни спорови у правилу имају упућивати Суду од странака у спору. Ријечи „од странака“ нису се налазиле у првобитном пројекту. Оне су унијете у Повељу на приједлог норвешке делегације, „да би се јасно схватило да Савјет сигурности нема ни право ни дужност да подноси правне спорове Међународном суду“.¹¹ Смисао уношења тих ријечи састоји се, дакле, у томе да баш странке треба да поднесу спор Суду. Ако, сада, нека конкретна препорука, у потпуном складу с прописом чл. 36/III Повеље, позива странке да изнесу свој спор пред Суд, па

¹⁰ А. Ј. Вишински: международное право и международная организация, Советское государство и право, бр. 1/43 стр. 11.— С. Борисов у чланку Албано-британский спор о компетенции международного суда ООН, објављеном у бр. 11 часописа Советское государство и право, за мјесец новембар 1948, такођер истиче слободан пристајак заинтересираних странака као предуслов за оснивање надлежности Међународног суда. Аутор критикује пресуду Суда нарочито због тога, што у њој није „недвосмислено потврђена једна од основних поставки Статута Суда — о факултативности његове надлежности“ (стр. 15). Међутим ни у томе чланку, ни иначе у совјетској литератури, колико је нама познато, није расправљано питање што заправо значи нова одредба чл. 36/I Статута.

¹¹ Документи са Конференције УН у Сан Франциску, св. XII, стр. 138.

ако странке само изјаве да такву препоруку усвајају, али стварно не поднесу акт о томе Суду, не може се сматрати нити да је спор већ поднијет на рјешење Суду, нити да би Суд, можда, могао на властиту иницијативу започети поступак. Поступак ће почети тек онда када странке, иако су прихватиле препоруку, изврше још један корак, т.ј. кад неким формалним поднеском упуте свој спор Суду. Какав ће бити тај поднесак, то — држимо — овиси од садржаја усвојене препоруке.

Ако је у препоруци точно дефиниран предмет спора и ако су јасно наведене странке, чини нам се да се и само једноставно усвајање препоруке — иако можда није извршено истовремено нити јединственим актом од стране свих интересираних држава — може оправдано сматрати компромисом. У томе случају довољно је да једна од странака или све заједно нотифицирају Суду тај компромис, који може бити састављен и од различитих аката (препорукa и акти о усвајању препоруке), па да Суд започне поступак.

Ако, напротив, у препоруци није точно и јасно одређен предмет спора, него су странке само опћим изразима само позване да се обрате Суду, онда се усвајање једне такве препоруке не може сматрати ни ваљаним компромисом ни основом за једнострану тужбу.

Усвајање такве недовољно одређене препоруке може да буде сврстано само под појам неке врсти „*actum de contrahendo*“, који обвезује странке, да у примјереном року закључе компромис ради подношења Суду свога спора или својих спорова, као и међусобних захтјева и протузакхтјева. Пут тужбе ни у овоме случају не би био дозвољен. У првом стадију, т.ј. док још није склопљен компромис, тужба није умјесна, јер не предлежи случај обвезатне надлежности услијед недовољне одређености обвезе. У другој стадију, т.ј. након закључења компромиса, потреба тужбе не само да отпада него је и пут тужбе недопуштен баш зато, што постоји компромис.

Према томе, у случају обвезатнога прихватања неке препоруке, донијете по чл. 36/III. Повеље, никада не ће бити умјестан пут тужбе, него увијек само поступак на бази компромиса, било да је тај компромис садржан у више различитих и временски одвојених аката, или у једном јединственом акту, састављеном баш ради извршења већ усвојене препоруке, која не дефинира спор довољно одређено и јасно.

Од тога практично може да постоји само једна изнимка. Интересирана странка може, наимае, покушати да поднесе тужбу, иако не предлежи обвезатна надлежност. Тужена странка може, ако то жели, да се упусти у расправљање спора дефинираног у тужби, а да не приговори надлежности. То је тзв. *forum prorogatum*.

gatum, који је уведен у праксу бившега Сталнога суда, а усвојио га је и Међународни суд.¹² Тиме што се тужена странка упушта у расправљања, она прећутно усваја надлежност Суда. То, заправо, и опет представља споразум о надлежности, који — како каже позната пресуда бр. 12 од 26. априла 1928. на страни 23. — „није подвргнут одржању одређених форми”.

Разумљиво је, да све што је речено о подношењу Суду спорова на темељу усвојених препорука, не може да твори никакав „случај предвиђен у Повељи”. Према томе отпада прва од три могућности, које су уводно начелно постављене за тумачење новог уметка у чл. 36/1. Статута.

III

Друго могуће рјешење би било, да се ту ради о обичној редакционој гријешци. За њ прилично говори хисторијат тих неколико ријечи.

Како је заправо дошло до тога, да су оне унијете у чл. 36/1. Статута?

Прије него што је започела Конференција у Сан Франциску, одржана је у Вашингтону посебна Конференција правника, којој је предсједао садашњи члан Међународнога суда Хакворт. На тој су правничкој конференцији неки делегати претпостављали, да ће будућа Повеља можда садржавати неку одредбу о обвезатној надлежности Суда за све чланице Организације у одређеним случајевима. Тако је дошло до тога, да су у чл. 36/1. пројекту новог Статута — иза ријечи „... на све случајеве, који су посебно предвиђени у ...”, а прије ријечи „... уговорима и конвенцијама на снази” — уметнуте ријечи „Повеље Уједињених нација или”. Члан Комитета правника, а садашњи потпредсједник суда, Жил Басдевант, изразио се у извјештају од 26. априла 1945. о томе питању овако: „Тај текст репродуцира чл. 36. Статута уз један додатак за случај, да би Повеља Уједињених нација давала мјеста обвезатној надлежности”.¹³

У Сан Франциску су се два Комитета бавила тим питањем: Први комитет Четврте комисије, која је имала задаћу да изradi Статут суда, и Други комитет Треће комисије, којему је била повјерена брига око VI. главе Повеље о мирном рјешавању међународних спорова. Према томе је у надлежност Комитета 1/IV спадао чл. 36. Статута. Напротив је чл. 36. Повеље био предмет расправљања у Комитету 2/III. Овај посљедњи Комитет, дакле Комитет који се бавио главом VI. Повеље, завршио је свој рад почетком јуна 1945. године. Већ у то доба је, дакле, члан тога Ко-

¹² Види о томе цитирану пресуду Међународног суда од 25. III 1948, стр. 28 и сл

¹³ Документи са Конференције УН у Сан Франциску, св. XIV., стр. 872

митета Ж. Бадеван знао, да у глави VI. Неће бити предвиђен никакав случај обвезатне надлежности Међународнога суда, као што се то жељело с извјесне стране на Конференцији правника у Вашингтону још пред пар мјесеци. У таквој ситуацији појавио се 6. јуна 1945. Ж. Бадеван у Четвртој комисији, којој је предсједао члан америчке делегације Хакворт. У тој комисији Ж. Бадеван је предложио, да се бришу ријечи „Повељи Уједињених нација или“, јер се чини — рекао је — „да Повеља не даје Суду никакве надлежности ни у којем случају“. Ипак те ријечи нису брисане. У записнику је само наведено, да је „изражено и противно мишљење, према којему се ставка VI. главе VIII. А Повеље (мисли се стварно на пројекат Dumbarton Оаха, а не на Повељу, оп. И. Л.) односи на обвезатно упућивање неких предмета Суду од стране Савјета сигурности. Стога је закључено — да се ништа не брише”.¹⁴ Тако дословно гласи записник. Тко је изразио „противно мишљење“ и како га је образложио, из докумената се не види. Исто тако се не види, није ли се под „неки предмети“ можда мислило на правна питања, о којима Савјет сигурности може да тражи од Међународнога суда савјетодавно мишљење у смислу чл. 96/I. Повеље. Према томе остаје тајном, који су разлози руководили Четврту комисију, да остави те ријечи.

Једно је свакако изван сумње: између Комитета 1/IV и Комитета 2/III није постојала потребна уска сурадња. Четврта комисија је, чини се, држала, да ипак постоје неки случајеви надлежности посебно предвиђени у Повељи, иако су поједини чланови Комитета 2/III били другог мишљења. С обзиром на журбу, која је посљедњих дана владала на Конференцији у Сан Франциску, лако је могуће, да при коначном редигирању Повеље и Статута није обраћена довољна пажња ријечима, које су биле уметнуте у чл. 36/I. Статута. Можда би, заиста, те ријечи биле избрисане, да су биле запажене и под условом, да се том новом одредбом уистину имао у виду нов случај обвезатне надлежности Суда у споровима међу државама-чланицама. Радило би се, дакле, о обичној редакционој гријешци.

Међутим, из докумената са Конференције у Сан Франциску не може се с несумњивом сигурношћу утврдити нити да је тај мали пасус остао потпуно незапажен и да је зато погрешно остављен у тексту, нити да се под „случајеви предвиђени у Повељи“ мислило баш на неке случајеве надлежности Суда у спорним предметима међу чланицама. Против схваћања да се ту ради о редакционој гријешци говори и опће познато правило, да се свака одредба, па чак и свака ријеч анализираног документа мора тумачити тако, да она ипак има неки смисао. Зато држимо, да би се доста тешко могла одржати поставка о гријешци редигирања.

¹⁴ Документи са Конференције у Сан Франциску, св. XIII, стр. 290.

IV

Коначно, постоји још једна могућност интерпретирања новог члана 36/I. Статута. Као што је истакнуто, он говори уопће о надлежности Међународног суда, а Суд није надлежан само за рјешавање спорова између држава, него и за давање савјетодавних мишљења. Глава IV. о савјетодавним мишљењима није се налазила у Статуту бившега Сталног суда међународне правде од године 1920. Тек приликом ревизије, извршене год. 1929., она је била унијета у Статут. Та је глава задржана, уз извјесне измјене, и у новоме Статуту садашњег Суда.

У чл. 65/I. новог Статута каже се, додуше, да Суд може дати савјетодавно мишљење о свакоме правном питању у складу са прописима Повеље, али се нигдје у томе члану, нити уопће у глави IV., а нити на било којем другом мјесту Статута не говори изричито о савјетодавној надлежности Суда као таквој.

Кад, дакле, савјетодавна надлежност не би никако, ни изричито ни на други начин, била предвиђена у Статуту, то би свакако представљало извјестан недостатак, барем с формалне стране. Истина, такав је недостатак постојао и у бившем Статуту, али то још не значи, да се он мора налазити и у новом. У стилизацији од године 1920. Статут није чак ни имао посебне главе о савјетодавним мишљењима, а нити је садржавао посебне одредбе о савјетодавној надлежности, иако је у чл. 14. Пакта Лиге народа било одређено, поред осталог, да ће Суд давати савјетодавна мишљења. Баш зато је приликом ревизије од године 1929. и била придодана посебна глава о савјетодавним мишљењима. Међутим ни тада није била унијета у Статут никаква посебна одредба о консултативној надлежности Суда, па тај формално-технички недостатак није никада био уклоњен.

Услијед таквога стања ствари, чини се да је најправилније схватити нову одредбу чл. 36/I. у томе смислу да се она односи на савјетодавну функцију Међународног суда. Тиме се, у првом реду, остаје у складу с оним признатим начелом интерпретације, да свака ријеч има своје значење и свој правни смисао, а да не треба позивати у помоћ припремне радове. Тиме се, надаље, на допуњује једна формална мањкавост бившега Статута. Тиме се, коначно, недвојбено повезује „посебно предвиђен случај” из чл. 36/I. Статута с ефективно и заиста посебно предвиђеним случајем у Повељи. Мислимо на чл. 96. Повеље, који гласи:

„Генерална скупштина или Савјет сигурности могу тражити од Међународног суда савјетодавна мишљења о сваком правном питању.

Други органи Уједињених нација и специјализиране установе које може Генерална скупштина у свако доба на то овластити, могу такођер тражити савјетодавно мишљење Суда о правним питањима, која се појаве у оквиру њихове дјелатности.“

Ту се заиста ради о посебно предвиђеним случајевима, који су једини као такви споменути у Повељи. У тим случајевима не ради се, додуше, о спорној, парничној надлежности, али ни члан 36/I. Статута се ничим не ограничава искључиво на ту надлежност, него говори о надлежности Међународног суда уопће. А надлежност за давање савјетодавних мишљења без сумње је такођер надлежност — и то не безначајна!

Тако интерпретирани члан 36/I. Статута није, с друге стране, ни у чему у супротности с било којим другим дијелом Повеље или Статута, а поготово не са чл. 36/III. Повеље или са главом IV. Статута. То је истакнуто — да се поново позовемо на рад Конференције у Сан Франциску, премда то на овоме мјесту није нарочито потребно — и на сједници Комитета 2/III одржаној 14. јуна 1945., дакле само неколико дана прије завршетка Конференције, овим ријечима: „Ова одредба (мисли се на чл. 36/III. Повеље, оп. И. Л.) је у свему у складу са чл. 36. Статута, усвојеним у I. Комитету III. Комисије”.¹⁵ Разумљиво, једино ако се под „посебно предвиђеним случајем” не мисли на неке тобожње нове случајеве обвезатне надлежности, који би се морали наћи у чл. 36. Повеље, а којих уопће у Повељи нема. може се доћи до закључка, да је пропис чл. 36/III. Повеље „у свему у складу” са чл. 36/I. Статута. У противном случају ти чланови заиста не би били у складу, јер или би баш чл. 36/III. Повеље, који би једини за то дошао у обзир, морао предвидјети неки посебан случај обвезатне надлежности, или би у чл. 36/I. Статута требало поново избрисати уметнуте ријечи. Како је, по нашем мишљењу, нова одредба чл. 36/I. Статута у вези једино са чл. 96. Повеље, то уистину чл. 36/I. Статута као цјелина не само што није у супротности са чл. 36/III. Повеље, него је напротив, с њим и с Повељом као цјелином у пуноме складу.

Тако интерпретирани чл. 36/I. Статута кратко и језгровито одређује цјелокупну надлежност Суда, т.ј. како парничну (факултативну и обвезатну), тако и савјетодавну. Што се тиче посљедње, она у самој чл. 36/I. није разрађена, него само начелно призната, а да при томе нису фиксиране њезине границе ни у погледу предмета, ни у погледу субјеката, који могу покренути поступак. Прописи о томе налазе се у чл. 96 Повеље, који одређује о чему се могу тражити савјетодавна мишљења (свако правно питање) и тко је овлаштен да их тражи (Генерална скупштина и Савјет сигурности, односно и други органи Уједињених нација и специјализиране установе уз овласт Генералне скупштине). Ти се прописи, исто тако, налазе у чл. 65/I. Статута. Он одговара чл. 96.

¹⁵ Документи са Конференције УН у Сан Франциску, св. XII., стр. 116. и 117.

Повеље, само што су овдје улоге окренуте, па се одређује о чему Суд може да даје савјетодавно мишљење и коме га може дати. Укратко, док нова одредба чл. 36/I. Статута принципијелно признаје консултативну надлежност Суда предметне границе те надлежности прописане су у чл. 96. Повеље и у чл. 65. Статута. На тај начин сви прописи из споменутих чланова творе јединствену цјелину.

На основу свега изложенога, држимо да је домашај новог чл. 36/I. Статута у цијелости једнак чл. 36/I. старог Статута. Ако би се узело, да се ради о редакционој грјешци, онда се за нову одредбу има сматрати као да не постоји. Ако се усвоји гледиште, по нашем мишљењу исправно, да се она односи на савјетодавну надлежност Суда, онда је само извршен потребан технички исправак, који, ипак, ништа не мијења на ствари, јер би Суд и без њега давао своја савјетодавна мишљења на темељу чл. 96. Повеље и главе IV Статута. Нов члан 36/I. Статута не доноси, дакле, ништа ново

Д-р Иво ЛАПЕНА

ПРИКАЗИ И КРИТИКА

РАСМАТРАЊА У ВЕЗИ СА ПРОБЛЕМОМ ДЕВАЛВАЦИЈЕ И КОНВЕРТИБИЛНОСТИ ВАЛУТА ЕВРОПСКИХ КАПИТАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА

Већ неколико пута од завршетка рата САД врше јак притисак на европске капиталистичке земље у циљу успостављања конвертибилности њихових валута, што се разумљиво не би могло остварити без измене постојећих законских паритета. Наиме, као што ће се из доцнијег излагања видети, капиталистичке земље су одредиле законске паритете својих валута једнострано и њихов интервалутарни курс не одговара ни приближно стварној куповној моћи, не само у односу на злато, већ истовремено постоје и знатни диспаритети између њих самих. Разумљиво је, да уколико се жели доћи до интерконвертибилности валута, потребно је претходно ускладити њихов међусобни однос, па тек онда приступити покушају увођења конвертибилности према чврстим валутама и злату. Американци тврде да су све валуте (изузев швајцарског франка) прецењене, тј. да званични паритети не одговарају њиховој стварној унутарњој и спољној куповној моћи, што се најбоље илуструје приликама на „слободним тржиштима” где курсеви у огромној мери отстају од званичних паритета. Тако на пример, курс новчанице фунте стерлинга у односу на долар износи око 3 долара за 1 фунту, док званични курс одређен споразумом влада САД и Велике Британије износи 4.03 долара. Француски франак има званични паритет према долару у износу од 214 франака а стварно на црном тржишту долар котира у Паризу приближно 347 франака; ~~исти~~ је случај са италијанском ли-

ром и са скоро свим осталим валутама Западне Европе.

Познато је да покушаји владе САД у циљу девалвације и конвертибилности европских валута нису нови и да су се пресије вршиле на најразличитије начине, било посредством извесних установа (Међународни монетарни фонд, Организације за европску економску сарадњу, Међународна трговинска комора итд.), било путем изјава појединих званичних личности, претставника финансиских кругова, штампе итд. Међутим, циљ је био увек исти: ревизија паритета европских валута и успостављање што шире конвертибилности између њих. Влада САД наметнула је ову обавезу конвертибилности фунте влади Велике Британије већ децембра 1945, приликом потписивања познатог споразума о зајму, када је ова последња преузела на себе да годину дана по ступању на снагу споразума заведе конвертибилност фунте.

Члан 8 поменутог споразума гласи: „Влада САД и Уједињеног Краљевства сагласиле су се да најдоцније годину дана по ступању на снагу овог споразума, осем ако се у изузетним случајевима после консултације одреди доцнији датум, неће заводити никаква ограничења у погледу плаћања и трансфера који се односи на текуће трансакције”.¹

¹ Према Bretton wood-ском споразуму под изразом „Текуће трансакције” подразумевају се плаћања која нису намењена за трансфер капитала.

Ступање на снагу ове обавезе значило је да ће свака земља, која својим извозом робе или услуга у В. Британију дође до фунти стерлинга, моћи да захтева од ове претварање фунти у САД доларе или у коју било другу чврсту валуту. Тиме би свакој земљи било омогућено да долази до долара не само путем извоза у САД већ исто тако путем извоза у В. Британију. И заиста, В. Британија извршила је ову обавезу 15 јула 1947 године, обезбедивши се претходно целим низом посебних билатералних споразума са својим најважнијим трговинским партнерима, на основу којих су била постављена ограничења у погледу могућности коришћења конвертибилности фунте у чврсте валуте. Иако овај начин приступања решавању проблема није одговарао духу склопљеног споразума о зајму нити је могао задовољити америчке интересе, ипак влада САД није подигла никакве приговоре, вероватно из разлога што се надала да ће чак и ова делимична и крња конвертибилност моћи послужити као полазна тачка за будуће операције Woll street-a.

Одмах након потписивања споразума у децембру 1945 године, па све до увођења конвертибилности у јулу месецу 1947 године, подигла се у Енглеској управо поводом наметања ове обавезе од стране САД бесомучна кампања против споразума о зајму. Књига коју је том приликом објавио конзервативац и бивши министар енглеске владе Л. С. Емери најбоље илуструје како је велики део енглеске јавности схватао овај амерички диктат и клаузуле Breton-wood-ских споразума уопште:

„Њихов је циљ да наметну нашој земљи и британској заједници народа већ застарелу шему америчке владе и кратковидних америчких извозних и финансиских интереса као и да принуди нашу владу да приступи као сателит задатку натуривања оваквог система и

другим нацијама. Циљ америчке политике је врло прост. Наметнути свету, а напосе В. Британији, застарели економски систем прошлог века... Уосталом, то није први пут да се покушава оживети интернационалистичка економија XIX века са својим крутим златним стандардом и клаузулом највећег повлашћења... Ради тога ми треба да жртвујемо нашу фунту стерлинга, тај најподеснији монетарни систем који је до сада био замишљен, и да предамо пуну контролу наше монетарне политике једном међународном одбору који заседава у Америци... Ову политику воде у главном велики индустријски интереси, захтевајући неограничену могућност за свој огромни вишак капацитета. С њима су се удружили претставници „big business-a“, који желе да финансирају извоз и на тај начин да обезбеде себи светску контролу... Уствари, ми треба да денационализирамо контролу нашег економског живота. Капитализам, моћ новца, профит, треба од сада да су ван наше контроле... Само то су страни капиталисти, страни произвођачи, страни профитери, ван домаћаја нашег социјалног законодавства, ван домаћаја нашег фискалног система који треба да стекну власт над нама”¹.

Међутим, конвертибилност фунте је била кратког века; трајала је тачно 6 недеља и стајала је Велику Британију око 300 милиона фунти стерлинга у злату и доларима. Према писању Financial Times-a од 21. IV. 1949, ова мера, наметнута од стране владе САД, одложила је привредну обнову Велике Британије најмање за годину дана. Енглески министар финансија, а и многе водеће личности Енглеске банке, који су пре покушаја са увођењем конвертибилности давали врло оптимистичке изјаве, увидели су одмах по укидању

¹ L. S. A m e r y: The Washington Loan Agreements. Лондон, стр. V-XIII.

конвертибилности колико отстојање још дели Велику Британију од стварне могућности изравнавања њеног платног биланса и у вези с тим — неопходност да се инструмент девизне контроле одржи на снази. Сем тога, за време кратког трајања конвертибилности фунте, дошла је до јаког изражаја и шпекулативна делатност извесних земаља (Белгија, Шпанија, Аргентина и Јужна Африка), које су великим маневрисањем успеле да претворе знатне износе својих фунти стерлинга у доларе или злато, упркос „центлменским“ споразумима које су раније закључиле са Британијом.

Тако је неславно пропао први покушај владе САД да наметне своју политику „санирања“ и „стабилизације“ валута капиталистичких држава. Амерички министар финансија једноставно је „примио на знање“ ноту свог енглеског колеге о немогућности даљег спровођења конвертибилности. Иако је она, како се каже у ноти, „један од крајњих циљева лабуристичке владе“. Но ипак, САД су упорно наставиле започету офанзиву и чекале повољну прилику да поново покрену питање усклађивања европских валута, спроводећи у том циљу током целе 1948 године па све до данас, добро организовану кампању о неопходности успостављања конвертибилности европских валута. Штавише, америчка влада је неколико пута запретила укидањем Маршалове „помоћи“ оним земљама које се не повинују овој вашигтонској жељи.

Потребно је сада детаљније разгледати постојеће паритете појединих валута, нарочито у светлу одлука Међународног монетарног фонда, који доследно спроводи политику америчке владе према осталом капиталистичком свету.

Међународни монетарни фонд основан је у Бретон-Вудсу 1944 године, а започео је стварно да функционише тек 1 марта 1947, пошто је претходно у појединачним

преговорима са земљама чланицама одредио њихове „почетне паритете“. Главни циљ ове међународне монетарне организације требало је да буде, према речима њених творца, да обезбеди координирајућу акцију на пољу међународне валутне политике, како би се избегле све оне неповољне послератне последице, које су наступиле по завршетку I светског рата. Као што је познато, за време и непосредно после рата 1914—1918, већина европских валута нису више биле везане за злато, а како су девизна ограничења била убрзо укинута, валутни курсеви појединих земаља били су подложни врло jakim флукутацијама. При томе, у европским капиталистичким државама, инфлација је била један од најлакших извора за финансирање ратних издатака. С тим у вези, ниво цена порастао је у свим земљама, али не свуда у истом степену. Након поновног увођења слободних валутних курсева, дошло је неизбежно до дубоких поремећаја у платним билансима скоро свих земаља, а то стање је било још више погоршано jakim бегством капитала.

После међународних конференција посвећених валутним проблемима у Брислу и Ђенови 1920 и 1922 године, важније капиталистичке земље вратиле су се на делимични златни стандард, увек индивидуалним акцијама, не водећи много рачуна о паритетима других валута који су већ били утврђени. Последице ових на брзу руку спроведених стабилизација, испољиле су се одмах, јер — између осталог, нису били узети у обзир моменти у вези са различитим степенима инфлације у појединим земљама, па следствено — ни ниво цена, ни остали економски поремећаји које је рат собом донео. Тако је Велика Британија, на пример, успоставила стари паритет фунте према злату и њен однос према долару поново се кретао на висини од 4,90 долара за 1 фунту.

Али, пошто су цене у Британији много јаче порасле него у САД, и пошто је иначе у капиталистичком свету дошло до корених промена и САД у сваком погледу учврстиле своју економску и финансијску премоћ (не улазећи у све остале промене које су наступиле у току овог периода), Британија је наишла на непремостиве тешкоће, како у сопственој економији, тако и у извозној трговини. С друге стране, Француска је нешто доцније, у току 1926 године, стабилновала франак на нивоу који је, уопште узев, био сматран као пренизак с обзиром на његову унутрашњу куповну снагу. Стога Француска постаје знатно јевтиније тржиште у поређењу са Великом Британијом, па чак и Сједињеним Државама. И остале земље извршиле су стабилизацију својих валута, вођене увек тренутним интересима и верујући да ће једноставним монетарним мерама моћи да стабилизују своју привреду, не водећи при томе рачуна о дубоким противречностима капиталистичког поретка и неравномерном развоју капиталистичких држава.

Пошто су извршене формалне стабилизације валута, капиталистичке земље су ушле у период краткотрајне и релативне равнотеже, док криза 1929 године није до темеља потресла привреду свих капиталистичких земаља. Од тог времена ступа у примену цео низ мера валутне природе, којима су капиталистичке земље покушавале да ублаже дејство кризе и да ојачају свој положај у конкурентској борби на међународним тржиштима. Као једну од најмаркантнијих карактеристика овог периода напоменућемо неколико чињеница које обележавају методе Велике Британије у овој борби.

Године 1931, Британија напушта златно важење и дефинитивно укида сваку везу своје валуте са златом. Међутим, злато је још увек једно од основних оруђа валутне политике Велике Британије, о-

руђе којим се она врло вешто служила, нарочито путем тада основаног егализационог фонда. Британско Министарство финансија куповало је и продавало фунте за злато, и тако на вештачки начин регулисало паритет фунте према свим осталих валутама. Да би што успешније конкурисала на светском тржишту, она је често намерно рушила вредност фунте стерлинга, бацајући на тржиште велике количине своје валуте. Ова мера, позната у спољно-трговинској политици под именом валутног демпинга, добро је послужила Британији, нарочито у конкуренцији са САД, тако да је америчка влада 1934 године и сама била приморана да девалвира долар и да званично запрети влади Велике Британије, да ће и она ставити у дејство своје огромне залихе злата, како би присилила Британију да прекине са валутним махинацијама на светским тржиштима. При томе су САД биле у још јачем положају од Енглеске да сличним мерама и по свом нахођењу руше или подижу вредност долара на појединим пијацама. Као резултат ове борбе на пољу интервалутарних курсева у овом периоду, ипак долази до споразума између главних капиталистичких земаља у месецу октобру 1936 године, т. ј. до споразума између САД, Британије и Француске којим су се земље потписнице обавезале да одрже интервалутарни паритет који се тада био искристалисао. Од тада долази до извесне стабилизације валута главних капиталистичких земаља, што је највећим делом било последица ратне коњунктуре која је у то време већ била почела да се оцртава.

Не улазећи у појединости развоја валутних односа у току II светског рата, треба напоменути да су капиталистичке државе, а у првом реду САД и Британија, врло рано почеле разговоре о томе, како да се приступи решавању послератног проблема стабилизације валута и

међусобних валутних односа, надајући се да ће заједничком акцијом лакше пребродити све тешкоће које су се појавиле по завршетку I светског рата. По налогу појединих влада, били су израђени разни планови (Кејнз, Уајт, Моргентау) чији се задатак састојао у томе да скицирају међународне конвенције за успостављање међународног валутног система који би најбоље одговарао послератним приликама. Међутим, сви ови пројекти, који су споља могли изгледати привлачни, били су уствари брижљиво срачунати да послуже као оруђе првостепене важности у циљу постизања хегемоније на тржиштима по завршетку непријатељстава САД или Велике Британије, већ према коме чији су пројекти били у питању. Ниједан од тих пројеката није био у целости прихваћен, већ је дошло до компромиса углавном на основу америчких предлога. У таквим је условима образован Међународни монетарни фонд, који је требало да обезбеди принцип споразумевања код одређивања паритета валута појединих земаља, на основу „опште признате“ чињенице да су интервалутарни курсеви — златни паритети — предмет међународног значаја и да стога не могу бити одређивани једностраним одлукама. И заиста, септембра месеца 1946, извршни директор Међународног монетарног фонда позвао је земље чланице да му до децембра месеца исте године пријаве своје паритете на основу којих би фонд могао да започне са предвиђеним операцијама. Коначно, фонд је био присиљен да без изузетка прихвати све пријављене паритете. Другим речима, остали су на снази они курсеви који су важили у време када је Монетарни фонд затражио од чланица да му их доставе, тј. курсеви одређени једнострано од стране самих земаља чланица.

Да би се добила слика о односима између валута појединих земаља после одлуке Фонда да привремено прихвати пријављене паритете,

доносимо табелу објављену у Exchange Rates and the International Monetary Fund од Л. А. Метцлера, из које се виде нови курсеви, као и они који су били на снази у релативно стабилном периоду између октобра 1936 и јуна 1937 године. Цифре су дате у америчким центима за јединицу стране валуте.

Земље чланице	Паритет прихваћен од стране Фонда	Курс базног базног периода 1936—37
Белгија	2.28	3.37
Канада	100.00	100.04
Чиле	3.23	5.17
Колумбија	57.14	57.06
Костарика	17.81	16.26
Куба	100.00	99.92
Чехословачка	2.00	3.51
Данска	20.84	21.91
Египат	413.30	503.23
Француска	0.84	2.88
Индија	30.23	37.07
Ирак	3.10	6.07
Мексико	20.60	27.75
Холандија	37.70	54.55
Норвешка	20.15	24.66
Перу	15.38	25.07
Турска	35.71	80.00
Јужноафричка Унија	403.00	485.70

Приликом објављивања почетних паритета, Фонд је истовремено дао следећу изјаву: „Фонд је свестан да по важећим паритетима постоје битне разлике у нивоу цена и надница између земаља чланица. Међутим, у данашњим условима, овакви диспаритети немају исти значај као у нормалним временима. Ово тим пре, што практично све земље могу да извозе само ограничене количине роба услед тешкоћа у производњи и транспорту. Сем тога, променом важећих паритета не би се могла смањити разлика која постоји у извесним земаљама у погледу издатака за о-

безбеђење неопходног увоза и средстава која стоје на расположењу из извршеног извоза. Исто тако за многе земље које се данас боре против инфлације, постоји опасност да променом паритета још више повећају унутрашње тенденције према инфлацији”.

Међутим и поред тога што нови паритети, са малим изузецима, показују знатно нижи ниво од оних у периоду 1936/37, они ни приближно не одговарају ни огромном паду куповне снаге појединих националних валута, ни великим дефицитима у платним билансима већине капиталистичких држава. Све земље су настојале да одреде што више курсеве својих валута, а разлози који су их у томе руководили могли би се углавном свести на следеће:

1) Скоро све капиталистичке земље су желеле да избегну даљи пораст цена и да одрже, уколико је то могуће, онај ниво до кога је дошло после веома јаких потреса, тим пре што се смањењем вредности сопствене валуте не би могло доћи до повећања извоза. Непосредно после рата, у условима привремене послератне коњунктуре и смањења производње низа капиталистичких земаља, извоз је углавном био одређен продукционим могућностима, тако да се прибегавало валутном демпингу није још постављало на дневни ред. Преовладала је дакле привремено тенденција обратна од оне тридесетих година, када су скоро све земље снижавањем вредности домаћих валута тежиле да појачају своју конкурентску способност на иностраним тржиштима, и да на тај начин ублаже кризу и њене последице.

2) Већина капиталистичких земаља се плашила, да би рушењем међународне вредности своје валуте само појачала инфлационистички развој и још више нарушила већ постојећу неравнотежу између цена и надница,

3) Само снижење већ поколебаних вредности домаћих валута могло би имати врло тешких последица и изазвати неповерење у новац и даље бегство капитала.

4) Низ капиталистичких земаља, у првом реду европских, рачунао је са зајмовима и кредитима — скоро искључиво из САД — као средством за уравнотежавање платног биланса.

5) Како већина капиталистичких земаља не би могла повећати свој извоз због немогућности проширења производње, снижење курсева имало би само за последицу смањени прилив иностраних девиза, а истовремено поскупљивање извозног увоза.

6) Владе већег броја земаља сматрале су постојеће интервалутарне курсеве само као привремено решење и стога су желеле да са чекају „нормализовање” прилика, па тек онда да приступе далекосежним изменама.

7) Најзад, извесне земље нису хтеле да снизе вредност својих валута чисто из разлога политичког престижа.

Као што се види, одређивање нових паритета европских валута претставља необично сложено питање, и до данас америчка влада и Међународни монетарни фонд нису објавили ни начин на који замишљају да спроведу ову меру, а ни степен девалвације који би се захтевао од појединих земаља. Све изјаве биле су дате у веома неодређеној форми, па, штавише, нису биле поменуте ни земље о којима се ради, али је при томе било јасно да ни девалвација, ни у доцнијем развоју догађаја конвертибилност, не могу да се замисле без девалвације енглеске фунте.

Према одредбама Међународног монетарног фонда, све земље чланице су се обавезале да у току две, три до пет година уведу конвертибилност својих валута, јер је прихватање „почетних паритета”

уследило само са изричитом резервом да се ради о привременим курсевима. Маршалов „план“ требало је, између осталог, да има за циљ и припремање терена за успостављање „нормалнијих“ валутних односа и да створи претпоставке за конвертибилност валута европских капиталистичких држава, о чему се врло опширно говори у Харимановом извештају Труману од 7. новембра 1947. године. Међутим, Маршалова „помоћ“ поред многих негативних дејстава на економику европских земаља, није могла и не може да реши чак ни проблем дефицита платног биланса земаља Западне Европе, који је у 1948. години износио 5,6 милијарди долара, од чега 3,6 милијарди само према САД. Програм „међуевропски“ плаћања, усвојен октобра 1948. у оквиру маршализованих земаља, не може да олакша валутне односе у оквиру самих ових држава, а не може ни да осетније прошири спољну трговину између њих. Прва година постојања овог механизма показала је пре негативне него позитивне резултате, јер је читав механизам имао тенденцију да успостави вештачке односе између држава чланица и не потстиче дужничке земље да чине напоре у правцу смањивања њиховог дефицита према поверилачким земљама.

Сада се много дискутује о новом пројекту који треба да ступи на снагу 1. јула о. г., и на званичним преговорима, који се сада воде, дошло је до врло оштрих несугласица између Британије с једне стране и осталих корисница Маршаловог „плана“ с друге стране. Према америчком пројекту, требало би да се земљама, за које се предвиђа да ће и убудуће имати пасиван платни биланс, ставе на расположење средства која би се могла користити за покривање насталих дефицита. Половина овог износа могла би да се користи само у одређеним земљама, док би друга половина послужила као нека врста доларског

пула, и она би се могла користити за плаћање у ма којој европској капиталистичкој земљи, па чак и изван тога у земљама доларског подручја. Британија се, из разумљивих разлога, одупире овом плану, јер би земље кориснице на крају периода врло вероватно употребиле ова средства за плаћање у оним земљама где робу могу најјевтиније набавити, а то практично значи у САД. То би са своје стране имало за последицу да би се смањила тзв. „условна помоћ“ Америке оним поверилачким европским државама које су ставиле на расположење дужничким европским државама одређене количине своје валуте, али које нису искоришћене у потпуности од стране дужничких држава за куповине у поверилачким земљама. Стога је енглеска делегација на последњем заседању Организације за европску економску сарадњу, предложила да се образложи нека врста мултилатералног клиринга за све земље чланице Маршаловог „плана“ али с тим, да САД буду искључене из овог круга. Валуте земаља Маршаловог „плана“, на тај начин, постале би делимично интерконвертибилне, али не би биле конвертибилне у доларе односно у злато. Као што се види, Британија не жели да остане пасивна у односу на коначно регулисање питања „међуевропских“ плаћања и стога почиње офанзиву са своје стране, како би доцније могла да постигне што повољнији компромис.

Према информацијама којима до сада располажемо, америчка политика изгледа да се развија у следећем правцу: влада САД покушава да наметне конвертибилност, остваривши за доцније да је употребити другим далекосежним мерама. Прва фаза би била делимична конвертибилност валута маршализованих земаља; затим би уследила потпуна интерконвертибилност поменутих валута, и као трећа и последња фаза, конвертибилност свих ових валута у доларе

и злато. Коментари земаља Западне Европе, који несумњиво одражавају мишљење званичних кругова, истичу да је овај план привлачан, али да прилике још нису сазреле за његово остварење. Нарочито се указује на то да поједине земље нису успеле ни да уравнотеже свој буџет, а да су при том још веома далеко од могућности да уравнотеже платни биланс, те да је стога потребно још низ година примати америчку „помоћ“, пре но што би се могло мислити на неку стварну стабилизацију и потпуну конвертибилност њихових валута. Међутим, са извесним изузецима, сматра се у тим земљама, да је дошао моме-нат да се приступи усклађивању курсева појединих валута капита-

листичких држава Европе, а првенствено да се измени валутарни однос између долара и фунте. Ово другим речима значи да би било неопходно девалвирати фунту стерлинга.

Усклађивање паритета валута европских капиталистичких земаља претставља крајње тежак проблем, услед веома различите структуре и нивоа цена и производних трошкова, што је још јаче потенцирано неједнаким степеном инфлације у појединим земљама. Из доње табеле, која је састављена на основу званичних података, може се видети колики је диспаритет између пораста цена и индекса вредности појединих валута према америчком долару.

	1937	1939	1945	1946	1947	1948
Француска¹						
индекс цена на велико (база 1938)	100	105	375	648	989	1.712
индекс валутног курса према долару ¹	100	108	142	342	342	615
Белгија						
индекс цена на велико	100	95	240	277	337	405
Индекс валутног курса према долару	100	100	148	148	148	148
Италија						
Индекс цена на велико	100	112	2.200	3.080	5.520	5.820
индекс курса долара према лири	100	101	525	1.183	1.183	3.025
Велика Британија						
индекс цена на велико	100	94	156	161	177	202
индекс курса долара према фунти	100	106	123	123	123	123

Док су непосредно по завршетку рата европске капиталистичке земље још зависиле потпуно од увоза ради обнављања својих производних капацитета, и док су се потребна средства набављала највећим делом путем зајмова, кредита и по-

моћи, прецењене валуте нису играле ону улогу коју добијају у случају заоштравања борбе за тржишта. За време периода скоро свеопште инфлације, који је владао у капиталистичком свету све до половине 1948 године, питање

¹ Индекси валутних курсева за све земље односе се на званичне курсеве.

девалвације се није дакле тако актуелно постављало, али данас када све цене на тржиштима константно и знатно попуштају — нарочито у САД — прецењене валуте се не могу дуго одржати без тежих последица за платни биланс капиталистичких земаља. Сем тога, све јача конкурентска борба, појава Немачке и Јапана на светском тржишту, нагони капиталистичке земље да предузму мере које би требало да ојачају пласман робе и да — према њиховом схватању — одрже постојећи ниво запослености. Како дефлационистичка политика захтева дужи период времена да би се постигли резултати који се у капитализму од такве политике очекују (углавном снижење производних трошкова путем смањења реалне најамнине), велики број капиталистичких земаља тражи излаз у девалвацији сматрајући је „универзалним леком“. Што се пак тиче конвертибилности, као што смо већ нагласили, влада раширено уверење да за то „услови“ још нису сазрели. Покушаћемо у наставку да резимирано изнесемо девизно-валутну ситуацију у неколико репрезентативних земаља европско-капиталистичког Запада.

Иако је Велика Британија, у току последње године, успела да снизи дефицит свог платног биланса, ипак један од централних проблема британске економике остаје нестација долара, проблем који се последњих недеља све више заоштрава. Како трговински биланс достиже још увек врло велики пасивни салдо, нарочито у чврстим валутама, енглеска влада је приморана да настави са режимом девизне контроле, који је сигурно један од најразрађенијих у капиталистичком свету. Основ досадашње енглеске девизно-валутне политике може да се сведе на две тачке: одржати одређени паритет фунте стерлинга према долару и проширити што је више могуће употребу фунте као опште признатог средства плаћања у међународној

трговини. Разуме се, да из овог другог принципа произилази и једна мера одбране, наиме мера која тежи да стриктно контролише употребу фунте само за текуће трансакције, како би се спречило бегство капитала, одлив злата и чврстих валута. Област фунте стерлинга, у чији се механизам не можемо упустити у оквиру овог чланка, служи и даље као темељни камен изложеним двама принципима британске политике.

Одмах након избијања Другог светског рата, Велика Британија је знатно девалвирала своју валуту, снизивши званични паритет према долару од око 4,90 на 4,03 долара за 1 фунту. Отада он остаје непромењен благодарећи споразуму са САД, према којем америчке Федералне резервне банке откупљују све понуђене фунте из дозвољених текућих трансакција по поменутом утврђеном курсу. Са своје стране, Велика Британија се обавезала да федералним резервним банкама плати по истом курсу све количине фунте које јој ове буду поднеле, што значи да Велика Британија званично подржава курс своје валуте према долару. Када су у Италији и Француској заведени званични курсеви за фунту који су отступали од овог паритета фунте према долару, енглеска их је влада у почетку толерирала извесно време, али када се установило да ове две земље на тај начин успевају не само да путем спекулације крпе паритет фунте и на осталим тржиштима, већ и да истовремено извлаче велике профите на штету британског извоза у доларско подручје, Стафорд Крипс одлази у Париз и Рим и успева да издејствује пристанак двеју влада да поново заведу интервалутарни курс на основу званичног паритета између долара и фунте. Карактеристично је да су италијанске девизне власти у кратком времену након увођења новог вишег курса за фунту, нагомилале преко 50 мил. фунти са којима Италија сада не

зна шта би започела. Поменућемо, између осталих, још један карактеристичан пример из којег се види са којом упорношћу Велика Британија спроводи политику одржања по сваку цену постојећег паритета. Споразумом са Швајцарском од маја месеца о. г., којим се регулишу извесни платни односи између ових земаља, решено је и питање тзв. „Б“ фунти стерлинга, наиме, оних фунти које Швајцарска није исплаћивала по званичном курсу имаоцима енглеских хартија од вредности за које се не може доказати да имају стално боравиште у Швајцарској. Те су се фунте с тога продавале по нижем курсу. Велика Британија, која је желела да затвори и овај канал котирања фунте испод паритета, затражила је од Швајцарске да и ове фунте исплаћује по званичном курсу, што ће енглеску банку, сходно новосклопљеном споразуму, стајати годишње неколико милиона фунти у злату.

Да би спровела у живот и други циљ своје валутно-девизне политике, т. ј. што више проширити употребу фунте у међународним плаћањима, енглеска влада склапа разне монетарне, платне и финансијске споразуме, који обезбеђују одвијање заграничних плаћања у фунтама, а тек у изузетним случајевима, и то изнад једног одређеног плафона, у злату или чврстим валутама. Посредством трансферних рачуна у фунтама дата је могућност енглеским трговинским партнерима да преносе средства са својих рачуна у Лондону на оне земље које поседују исте такве рачуне. Средства на тим рачунима могу се стварати само из текућих трансакција. На овај начин Велика Британија успева да прошири подручје фунте а и да у извесној мери приволи поверилачке земље да своја потраживања држе на рачунима у Лондону. Велика Британија је до сада склопила са 16 земаља споразуме који предвиђају отварање таквих трансферних ра-

чуна, али треба нагласити, да стартус свакога од њих има своје специфично обележје, тако да уствари, према степену контроле од стране енглеске банке, постоји онолико врсти фунти колико има трансферних рачуна. Из овога се види да се Велика Британија данас служи праксом нацистичког министра финансија д-р Шахта (што је енглеска штампа у неколико махова јасно истакла), стварајући разне категорије фунти које стварно претстављају различите вредности — т. ј. котације — на разним слободним иностраним тржиштима. Та разлика долази углавном услед тога што је контрола над коришћењем ових рачуна више или мање еластична, те се с тога постојећа средства могу, са мање или више формалности, трансферирати са рачуна једне земље на рачун друге. Тако су у мају о. г. у Њујорку, незванично котирали фунте са холандског трансферног рачуна по 3,28 долара, египатског 3,20, италијанског 3,45, француског 3,35 а са рачуна земаља стерлиншког подручја 2,65 долара.

Поред тога, фунта има још и друге курсеве ако се ради о новчаници или о продаји британских хартија од вредности чији се сервис не може трансферирати. На тај начин добија се цела скала котација, која, у Њујорку на пример, иде од 1,85 долара за фунту до 4,03 долара, т. ј. котација коју енглеска банка званично подржава у САД за текуће трансакције.

У оваквим условима јасно произилази, да фунта стерлинга, са гледишта њене међународне вредности, не може бити сматрана као јединствена валута, те с тога не изненађује, да се на разним тржиштима и за разне категорије фунте, котирају врло различити курсеви. Из тога даље произилази, да се разним триангуларним арбитражним операцијама могу постићи знатне спекулативне зараде и да су се тим операцијама бавили не само многи појединци већ и цела

тралне банке појединих капиталистичких земаља.

Поставља се питање, да ли је Велика Британија данас у могућности да се одрекне своје досадашње валутно-девизне политике. Оваква промена би свакако повлачила за собом извршење једне драстичне девалвације и успостављање конвертибилности, тј. једне врло тешке и опасне операције. И поред категоричких демантија енглеског министра финансија, да Велика Британија неће девалвирати фунту, ипак се о томе константно дискутује (и у Парламенту), а економска штампа углавном заступа мишљење да је девалвација неизбежна. Опадање енглеског извоза последњих месеци, слабост терминских званичних котација фунте у Њујорку, повећана конкуренција, диспаратитет између енглеских и америчких цена, све су то фактори који врше притисак на економику Велике Британије. Сем тога, притисак долази и од стране владе САД, Међународног монетарног фонда и Администрације „Маршалове помоћи“, јер се сматра да енглески отпор у том погледу значи кочење европске економске обнове. Разумљиво је, да маршализоване земље нарочито траже од Велике Британије да изврши девалвацију, јер се оне скоро све налазе пред истом алтернативом. Како су с друге стране ове земље принуђене да одржавају званични паритет између долара и фунте и у односу на своје курсеве (тзв. cross-rate), значи да је истовремено са девалвацијом њихових валута неопходна и девалвација енглеске фунте. Енглеска влада засада још не може да се реши на овај корак, јер сматра да из тога не би произашла никаква корист за енглеску привреду, док би штетне последице биле врло знатне. Овај став енглеске владе према девалвацији мало изненађује, када се има у виду да је прва брига енглеске владе да што више повећа извоз у подручја чврсте валуте и да смањи спољ-

ну трговину са земљама слабих валута. Енглески извозници, који су заинтересовани да извозе по високим ценама у земље слабе валуте (пошто они на сваки начин примају противвредност у фунтама) све више заузимају став у корист девалвације. Засада је још неизвесно који ће интереси победити, али има вероватноће да ће опште прилике у свету и америчко инсистирање приморати енглеску владу, у даљој перспективи, да се одлучи на девалвацију своје валуте. Присталици девалвације тврде да би Велика Британија од ове имала следеће користи: побољшање њене конкурентске способности на светским тржиштима, стварно смањење њеног иностраног дуговања у фунтама, које износи огромну цифру од преко 2,5 мрд., смањење терета унутрашњих дугова, који су се попели од 8 на 26 милијарди фунти, одржање постојећег степена запослености итд. Противници девалвације износе њене штетне последице које би биле следеће: поскупљење увоза (а Велика Британија је највећи увозник у свету), повећање њеног задужења у страним валутама изражено у фунтама, вероватно скок цена на унутрашњем тржишту, захтеви за повишење надница итд.

Валутно-девизни положај Француске носи печат константне нестабилности, што произлази из њене веома несређене опште привредне и политичке ситуације. Платни биланс земље толико је дефицитаран, да је његово изравнавање било омогућено једино повременим инјекцијама америчке „помоћи“, било у виду зајмова и кредита, било у виду „поклона“. Тако је 1948 године од 2,7 милијарди долара увоза и осталих обавеза извоз покривао свега 33%, а „средства добивена од иностранства у виду кредита и „помоћи“ — 49%. Сем тога, треба подвући да је дефицит платног биланса подручја француског франка износио у истој години 1,8 милијарди долара, што значи по-

већање од 13% у поређењу са дефицитом претходне године. Сем тога, неки други фактори, као буџетски дефицит, бегство капитала и тезауризација неповољно утичу на стање француских финансија. Буџетски дефицит је проузроковао огроман пораст оптицаја који данас достиже цифру од 1.047 милијарди франака (април 1949), док је 1939 износио свега 151 милијарду. Бегство капитала, које је и у периоду између два светска рата карактерисало неповерење француских капиталиста према сопственој валути, наставља се и данас. Рачуна се да је само у току 1943. разним илегалним каналима одбегло преко 500 милиона долара. Што се тиче тезауризације злата, цифре које се износе иду од 2,5 до 4 милијарде долара и показују колико је неповерење самих француских капиталиста у данашњу капиталистичку Француску. Ове цифре добијају још већи значај ако се упореде са укупном златном резервом Француске банке која износи неких 550 милиона долара.

У таквим условима, разне владе које су се изређале на власти од завршетка II светског рата, примењивале су само палијативне мере, које нису успеле да реше ни један од виталних проблема земље. До сада су већ извршене три девалвације, од којих су две последње смањиле вредност француског франка према долару свака за око 50% према претходној вредности. Франак, који је за време окупације одговарао паритету од 43,90 франака за 1 долар, срзав се у резултату сукцесивних девалвација на паритет од око 214 франака. Међутим, како је француска влада од јануара ове године завела диференцијалне курсеве, долар је поскупио за даљих 23% тако да данас његов курс за транспорт извоза и увоза износи око 272 франка. Тиме још није исцрпена скала курсева долара у Француској, јер постоје поред тога још и слободни курсеве, који су још за 50% виши, и коначно — црни курсеве, по којима се

долар плаћао и за преко 140% више од званичног паритета.

Као што се види, ни француска валута нема јединствени паритет јер постоје разне категорије франка према врстама трансакција и према земљи на коју се курс односи. Како се цео валутно-девизни систем развијао анархијом, формирао се један хетероген режим, врло компликован и недовољно ефикасан да би био у стању да контролише сва постојећа легална и илегална — али толерирана тржишта у Француској. Уствари, постоје следећи курсеве: званични, слободни, извозно-увозни, (средњи између прва два), и паралелни (прноберзијански). Сем тога, на основу споразума са појединим земљама, долазе до примене још и друге комбинације израчунавања валутних курсева. Укратко — у Француској не постоји јединствен начин одређивања курсева, иако постоји званични паритет који служи само као база израчунавања диференцираних девизно-валутних односа према иностранству.

Ово стање у Француској сматра се само као привремено и стога се чека на „нормализовање“ прилика, како у самој земљи, тако и у иностранству, да би се тек тада приступило коначном одређивању паритета франка на основу неке реалније базе. Изгледа да је Француска углавном прихватила сугестије Међународног монетарног фонда и америчке владе у погледу стабилизације и конвертибилности европских валута, тим пре што се у последње време стање њених финансија нешто мало побољшало. Знајући да не би могла још дуго времена одржати постојећи валутно-девизни систем, француска влада се енергично залаже за усклађивање маршализованих валута, тражећи првенствено девалвацију енглеске фунте. Одржавање високог званичног паритета енглеске валуте кочи увоз енглеске робе услед високих цена, што доводи до

тога да Француска нерадо користи износе добијене од свог извоза у Британију, као и износе у фунтама који јој стоје на расположењу на основу „међуевропске“ шеме плаћања. Како, с друге стране, Француска нема долара да покрије своје увозне потребе из Америке, она би се радо снабдевала у Британији, али под условом да јевтиније плаћа фунте. Из тог разлога, Француска је већ више пута намеравала да и фунту стерлинга пусти на слободно тржиште (као долар, швајцарски франак, португалски ескудо и, од недавна, белгијски франак), знајући да би фунта у том случају одмах почела да се котира знатно испод њеног данас вештачки одржаваног званичног курса. Енглеска влада пак, одлучно се супротставља овој намери, али Французи изјављују да ће ипак прибећи овој мери, уколико Британија не пристане на заједничку акцију Организације за европску економску сарадњу.

Стање у Италији веома је слично оном у Француској, бар што се тиче валутно-девизног режима (који је Француска уосталом донекле и изградила по узору на Италију) и спремности да се приступи заједничкој акцији сређивања курсева европских валута.

И остале земље Западне Европе наклонене су у начелу да изврше коректуру својих паритета у односу на долар, што практично значи да прихватају девалвацију, али наравно под условом да се ово изведе симултано у свим земљама, укључујући на првом месту Велику Британију.

Који је интерес САД у овој кампањи за девалвацију и конвертибилност? У први мах, могла би изгледати нелогична тежња која има за циљ смањење вредности појединих валута, што би у крајњој линији довело до појачане конкуренције тих земаља, како на тржишту САД, тако и на свим осталим тржиштима на којима су САД већ заузеле доминирајуће позиције. Ко-

ји су ти разлози који диктирају ову политику на око супротну интересима америчких империјалиста?

1) Билатерализам, који данас преовлађује у међународној трговини, не може да одговара експанзионистичким тежњама САД, јер он иде за тим да изравнава платне билансе само између земаља везаних двостраним споразумима, што се углавном постиже унапред одређеном висином робне размене између два партнера. Совјетски економист Л. И. Фреј каже: „Анализа правца светске трговине показује да се тридесетих година појавила тенденција ка уравниотежавању платног биланса у границама једног економског блока или чак између појединих земаља, док се пре светске кризе опажала тенденција ка уравниотежавању платног биланса једне земље са целокупним осталим светом. Ово је знатним делом последица измене спољне трговине капиталистичких земаља: увођење система контингентна, лиценци, валутних ограничења, клиринга, преференцијалних система и других препрека“¹. Управо из разлога да би се избегло плаћање дефицита платног биланса у злату, већина држава је приступила изравнању платних односа билатералним путем. Исто тако, земља која у односу са неком другом има активни биланс, не жели да акумулира потраживања у неконвертибилној валути, те се стога размена робе и услуга своди на онај обим који одговара потенцијалним могућностима извоза дужничких земаља. Услед неконвертибилности већине валута у свету, скоро је потпуно онемогућено мултилатерално изравнавање платних биланса, што свакако неповољно делује на земље које имају активан платни биланс. Сем тога, земља која рачуна са отплатом својих капитала инвестираних у иностранству, жели да њени дужници

¹ Мировое хозяйство, јануар 1945

што више повећају свој извоз у друге земље, како би били у стању да индиректним путем отплате своја дуговања. Пошто већина европских земаља није у стању да извози веће количине роба у САД, то им је такође немогуће и да набављају робу на том тржишту, јер немају довољно долара. На тај начин и извоз Сједињених Држава мора да трпи услед платежне неспособности европских земаља. Услед тога САД теже што широј интерконвертибилности валута, јер очекују да би на тај начин дошло до повећања волумена светске трговине у којој оне данас учествују са највећим процентом. Борба САД за конвертибилност валута претставља према томе саставни део борбе за успостављање мултилатералне трговине.

2) Намера САД још у току између два светска рата била је да онемогући стварање економских или монетарних блокова, уколико оне у њима не би имале руководећу улогу. Исто тако оне се свим средствима залажу да већ постојеће блокове дефинитивно униште. Како су велике капиталистичке земље, нарочито од времена кризе 1929—1933 почеле да стварају разне заједнице, било са земљама директно зависним, било пак и са независним независним државама (блок фунте стерлинга, златни блок), у циљу обезбеђивања најразличитијих економских преимућстава, САД, које нису биле позване да учествују у њима, нису могле ни спречити да се трговинска размена унутар таквих заједница развија у правцу проширивања међусобне трговине, али ограђена од осталог света. На тај начин, стварају се зоне (било на бази царинских преференцијала, било на бази монетарних мера или комбиновано) у којима преовлађује интерес најјаче силе, искључујући у што већој могућој мери економско инфилтрирање других држава. Британија, Француска, Италија на пр., успеле су у периоду после велике кризе

да у знатним размерама повећају своју трговинску размену у области својих валутних подручја, у области фунте, франка или лире. После рата та тенденција затворених подручја још се више испољила нарочито у области фунте, тим пре, што су земље чланице у току рата створиле замашна потраживања у Лондону (око 3,5 милијарди фунти) која су могла користити једино куповањем британске робе, наравно уз претходну дозволу британске владе. Сем тога, постојањем доларског пула у Лондону, Британија је била у стању да контролише правце кретања спољне трговине земаља фунте стерлинга. Другим речима, Британија располаже оружјем којим присиљава земље чланице да скоро искључиво набављају потребну робу у Великој Британији по високим ценама и уз дуже рокове испорука.

Овакво стање које је САД, и поред далеко јаче конкурентске способности, довело у положај да не располажу могућностима да продрну на ова тржишта, одлучило је америчку владу да се бори против ових „вештачких“ творевина и да захтева враћање пуне слободе појединим земљама, како би ове могле слободно располагати средствима створеним сопственим извозом, тј. како би могле куповати робу у Америци.

3) Владу САД руководи још један интерес у кампањи за конвертибилност, којој треба да претходи девалвација валута европских капиталистичких држава. Смањењем паритета појединих валута, САД би са истом количином долара дошле до већих номиналних износа у странијој валути. Ова средства би омогућила америчким империјалистима да што јевтиније покупују индустријска предузећа и друге инвестиције у појединим земљама, а према одредбама закона о Маршаловом „плану“ загарантован им је трансфер високих профита у доларима.

4) Исто тако, девалвација иностраних валута, а у првом реду фунте стерлинга, значи за САД појевтињење увоза из тих земаља што нарочито важи за извесне основне сировине које САД увозе из подручја фунте стерлинга.

У вези с овим треба рећи и неколико речи о данашњем односу између злата и долара и америчкој политици злата уопште. Од 1934 године САД су одредиле „целу“ злату у висини од 35 долара за једну фину унцу, а истовремено је закон предвидео да се укида конвертибилност банкнота за злато као и свака трговина, па чак и посед злата. Овом мером је била извршена девалвација долара од 20% према претходном паритету. Међутим, ако је паритет утврђен 1934 године тада одговарао стварном односу злата и долара, он данас више није у складу ни са куповном снагом долара у САД, ни са производним трошковима злата у свету, па ни у самим Сједињеним Државама. Многобројни покушаји појединих земаља и самих америчких произвођача злата у правцу снижења паритета долара према злату остали су безуспешни. САД не желе да изврше девалвацију долара, већ обратно настоје свим средствима да од долара створе неприкосновену валуту, која би у неку руку претстављала „светски новац“. Поред тога, одржавањем високог курса долара према злату оне желе да контролишу светске произвођаче злата и да им онемогуће сваки покушај осамостаљења према Волстриту.

У данашњим условима односа између капиталистичких земаља, а нарочито у условима огромне неравномерности развитка и огромне

активе платног биланса САД према осталом капиталистичком свету, поставља се питање да ли би капиталистичке земље, чак и под условом да успоставе неку валутну стабилизацију и конвертибилност, успеле да их одрже за дуже време. Јасно је да одговор мора бити негативан. Валутни односи у крајњој линији само одражавају односе производних снага, а лечењем последица не уклањају се узроци. Институције образоване Бреттон-Вудским споразумима нису ниуколико олакшале положај земаља капиталистичке Европе. Критике упућене на рад Међународне банке за обнову и развитак, као и Међународног монетарног фонда су веома оштре и оправдане. Н. Еленко¹ износи да је Међународна банка од свог постанка доделила кредита у износу од свега 642 милиона долара, иако њен капитал износи преко 8 милијарди долара. Кредити су подељени — Француској 250 милиона долара, Холандији — 199 милиона, Бразилији — 75 милиона, Данској 40 милиона, Мексику — 34 милиона, Чилеу — 16 милиона, Белгији — 16 милиона и Луксембургу — 12 милиона.

Што се тиче Међународног монетарног фонда, он је потпуно подбацио у својој функцији да земљама чланицама омогући да дођу до чврстих валута потребних за уравнотежавање њихових платних биланса. Из табеле коју ниже доносимо, види се колико је долара Фонд доделио земљама чланицама у замену за њихове националне валуте²

¹ „Внеишняя торговля“, бр 5, 1945

² International Trade Reporter, The Bureau of National Affairs, t. II

Девизне трансакције	Март 1947 — Март 1949	
	износ у валутама	Противвредност у америчким доларима
Валута продатих		
америчких долара	682,530.000	682.530.000
белгијских франака	500,000.000	11,408.380
енглеских фунти	1,500.000	6,045.000
		<u>699,983.380</u>
Валута купљених		
белгиских франака	1,446.308.913	33,000.000
чилеанских пезоса	272,800.000	8,800.000
колона Костарике	7,018.750	1,250.000
чехословачких круна	300,000.000	6,000.000
данских круна	48,949.799	10,200.000
абисинских долара	745.341	300.000
француских франака	18,888.375.000	125,000.000
индискких рупија	305,971.877	92,480.000
мексичких пезоса	109,237.500	22,500.000
холоадских флорина	109,998.470	75,390.000
кордобаса Никарагве	2,500.000	500.000
норвешких круна	47,369.810	9,563.352
јужноафричких фунти	12,481.389	10,000.000
турских лира	14,000.000	5,000.000
фунти стерлинга	74,441.687	300,000.000
		<u>699,983.380</u>

Све ово претставља безначајне износе у поређењу са огромним дефицитима у платним билансима горњих земаља.

Даћемо неколико података који јасно илуструју данашњи неравномерни развитака капиталистичких земаља који се изражава у огромном порасту производних снага САД. Док је 1937 године на САД отпадало нешто више од 48% укупне светске производње, дотле је после II светског рата њихов удео у укупној производњи капиталистичког света порастао на око 66%. Та несразмера се још очигледније манифестује ако посматрамо продуктивност рада. Према извештају једне енглеске индустријске делегације излази, да је један радник пре рата у САД производио по часу 25% више од радника у Великој Британији, а тај се однос за најважније индустријске гране данас толико померио, да је у извесним случајевима производност рада у САД чак за 2.5 пута већа. Према прорачуну познатог енглеског економисте Колин Кларка, производ-

ност рада у Америци повећала се за 20% по раднику — часу у 1947 у поређењу са 1939 годином, док је у Великој Британији 1947 једва достигнут предратни просек.¹

Неравномерност постоји такође у расподели стокова злата: у 1914 САД држе 22% светског монетарног стока, а данас преко 66%. Док је активни трговински биланс САД износио просечно у годинама 1936 и 1938 око 480 милиона долара, он се у 1948 години пење на 3,5 милијарди.

Девалвација би требало, тврди се, да омогући европским капиталистичким земљама боље позиције у конкурентској борби са САД. Но тешко је замислити да би у условима огромних преимућстава америчке продукције, нарочито у погледу производности рада, европска конкуренција могла да постигне знатније успехе, сем сталним рушењем реалних најамнина и снижењем животног стандарда радничких маса. Сем тога, не треба

¹ The Economic Journal, junj 1949

изгубити из вида да су САД заштићене врло високим зидом царинских тарифа и да је америчка трговинска политика нераздвојно и тесно везана за интересе крупних монопола. Поред свих званичних изјава америчких политичких руководиоца о жељи за повећањем увоза из европских земаља, стварно стање ствари показује супротан развитак. У априлу ове године увоз САД из маршализованих земаља износио је свега 57,6 милиона долара према 78,4 милиона у марту исте године. Са продужењем слабљења конјунктуре у САД вероватно је да ће се овај увоз још више ограничити.

Но питање девалвације и увосења опште конвертибилности валута капиталистичких држава не представља академско питање о томе како да се реши валутни хаос у капиталистичком свету. То је данас једно од главних тежишта бор-

бе између двеју водећих капиталистичких земаља, САД и Велике Британије. Док САД у увођењу конвертибилности виде основни предуслов за увођење мултилатералне трговине која би значила могућност проширења њиховог извоза и дефинитивне доминације на светским тржиштима, дотле Британија настоји да разним ограничењима, билателарним споразумима и проширењем подручја фунте постигне извесна предности која данашње стање њених производних снага не може да јој обезбеди. Са своје стране, питање конвертибилности тесно је повезано са проблемом девалвације. Са заоштравањем конкурентске борбе између капиталистичких држава, заоштравање се природно и сукоб између САД и Британије, а капиталистички свет ће бити још даље него данас од неког трајнијег решења овог валутног проблема

Оскар Алев

ПОВОДОМ ИЗДАЊА II КЊИГЕ „ИСТОРИЈЕ ДИПЛОМАТИЈЕ“ У ПРЕВОДУ СА РУСКОГ

После прве свеске „Историје дипломатије“, која обухвата период од најстаријих времена до Француско-пруског рата и Франкфуртског мира закључно, пре кратког времена изашла је на нашем језику и друга свеска „Историје дипломатије“, која обухвата период од 1872 до 1919 године, од Франкфуртског мира до Версаљског уговора. Овој књизи треба да следи трећа свеска (период после I до II светског рата, од 1919 до 1939 године). Све три свеске је редиговао совјетски академик В. П. Потемкин, а на њима су радили познати совјетски академици и историчари. Другу свеску су саставили професори В. М. Хвостов и И. И. Минц.

Друга књига „Историје дипломатије“ углавном обрађује период империјализма до Првог светског рата и Октобарске социјалистичке револуције закључно, укупно XVII глава. У њој пратимо спољну политику и делатност дипломатије најважнијих капиталистичких држава поменутог периода и спољну политику државе после Октобра, до интервенције и грађанског рата. Историја југословенских народа, њихов положај и улога у међународним односима до Првог светског рата, посебно улога Србије и Црне Горе, додирнути су у неколико глава.

Историјски период од 1872 до 1919 године је период када Париска комунa задаје први озбиљан ударац капитализму, период прерастања „слободног“ капитализма у импе-

ријализам, којему, опет, Октобарска револуција задаје пресудан ударац. Пред ауторима књиге био је задатак да прикажу историју дипломатије епохе империјализма од Париске комуне до Октобарске револуције, да разоткрију унутрашње покретаче дипломатске борбе тога времена, као и методе и особене форме дипломатије најважнијих држава.

После Франкфуртског мира (1871) десиле су се корените промене у међународној ситуацији у Европи. У центру Европе се створила нова моћна држава, бизмарковска Немачка, као опасан сусед Француске и Русије. На европском Југу, у суседству Француске, нашла се тек уједињена Италија. Сличне промене доживела је и Аустро-Угарска. Долази до новог распореда снага у Европи. Политичка атмосфера Европе била је наелектрисана припремом новог рата. Иницијатор и носилац агресивне политике била је империјалистичка Немачка, а центар стварања нове војно-политичке коалиције постао је Берлин. Тако је 1879 године створен немачко-аустријски савез, а 1882 године Тројни савез, коалиција Немачке, Аустро-Угарске и Италије.

Делатности немачке дипломатије посвећена је у књизи нарочита пажња. То је потпуно разумљиво кад се зна да је уочи Првог светског рата Немачка била најагресивнија империјалистичка држава. Овај изузетно агресиван и реакционаран карактер немачког империјализма

објашњава се чињеницом да је Немачка пришла „трпези капиталистичких гозби кад су места била заузета“, и зато је 90-их година прошлог века немачки империјализам (који Лењин карактерише као јункерско - буржоаски империјализам због његове везе са јункерством и пруским милитаризмом), свом оштрином поставио питање поновне поделе света. Млади и агресивни немачки империјализам, који се брзим темпом подигао, неизбежно се морао сударити са тада најјачом колонијалном силом — Енглеском. Већ крајем XIX и почетком XX века у међународним односима се све више истиче немачко-енглески антагонизам. Основне супротности у империјалистичком свету између два већ створена супарничка блока — Тројног савеза и Антанте — биле су енглеско-немачке супротности, и оне су у крајњој линији довеле до Првог империјалистичког рата. Централно питање енглеско-немачког антагонизма биле су колоније.

Немачки империјалисти су сматрали да имају права да захтевају од Енглеске колоније и сфере утицаја. Када је Пангерманизам, оличен у Пангерманском савезу од 1890 године (чији програм је историски претходник разбојничког Хитлеровог програма) постао звезда водиља немачке империјалистичке буржоазије, онда је немачка дипломатија постала главни режисер новог рата. За време Визмарка немачка дипломатија се трудила да спречи француско-руско зближење ради локализовања евентуалног француско-немачког рата који је по други пут припремао Визмарк. Он је вешто користио и енглеско-руске супротности на Блиском и Средњем Истоку да омете енглеско-руско зближење и њему је у своје време одговарала енглеска политика тзв. сјајне изолације, чији је протагонист био Солсбери. Визмарк је неуморно радио на ометању зближења између Русије и Француске, Русије и Енглеске и Енглеске и Француске. Он се плашио енглеско-француско-руске коалиције и сматрао ју је смртном опасношћу за

Немачку, што се види из његовог писма кајзеру Вилхелму од 1885 године. У књизи се прецизно анализира тактика Визмаркове дипломатије и његових скоро авантуристичких наследника као што су Каприви, Билор, Холштајн итд., и резимирају се основне грешке немачке дипломатије (на пример, непријатељство према Русији, непомирљивост према Француској и антагонизам и непријатељство према Енглеској). Период после Визмаркове оставке био је преломна тачка у историји европске дипломатије. У времену од 1890—1893 у Европи се завршава прва етапа распореда сила. По речима Маркса и Енгелса, „највеће војничке државе континента поделиле су се на два велика табора који су угрожавали један другог: Русија и Француска с једне стране, Немачка и Аустрија с друге стране“. Већ при крају XIX века, 1882 године имамо Тројни савез Немачке, Аустро-Угарске и Италије и Двојни француско-руски савез формиран у времену од 1891—1893 године. Услед енглеско-немачког антагонизма, који се заоштрава почетком XX века, Енглеска се приближава Француској и Русији и улази у блок са француско-руском групом. Тако се 1904—1907 ствара Антанта.

Ипак, главна одговорност за доцније погоршање међународне ситуације у Европи пада на немачку дипломатију која се често служила методом провокација и уцена и то је у књизи добро подвучено. Политичка криза у Европи траје од Мароканске кризе 1905 године до Првог светског рата. У том међувремену десиле су се три мароканске кризе (1905-6, 1908-9, 1911) и три балканске кризе (1908-9, 1912-13 и 1914), то јест анексија Босне и Херцеговине, затим два балканска рата, 1912-13, и сарајевски атентат 1914 године. Те политичке кризе у Европи резултат су међуимперијалистичких противречности, а главни потпаливач међународних сукоба и ратни хушак била је немачка империјалистичка дипломатија. Поменуте кризе биле су предигра Првог светског рата.

Политика „Drang nach Osten”, коју је водила дипломатија II Немачког Рајха, претстављала је највећу опасност за словенске, а нарочито јужно-словенске народе. Хоенцолернска Немачка била је потпуно непријатељски оријентисана према Словенству. Тај антисловенски курс немачка дипломатија је спроводила и преко својих савезника и сателита, Аустро-Угарске и Турске, које су својевремено биле носиоци националног угњетавања словенских народа.

За судбину словенских народа, за националне покрете нарочито Јужних Словена, за судбину Србије и Црне Горе, много се интересовала царска Русија. Руска дипломатија, иако руковођена интересима руског царизма, указивала је дипломатску и другу подршку Јужним Словенима у њиховој борби против Турске и Аустро-Угарске.

Тај однос царске Русије и њене дипломатије према Јужним Словенима истакнут је и обрађен на неколико места у књизи, али није увек правилно протумачен. Углавном се говори о прогресивној улози Русије у односу на јужнословенске народе. Међутим, испуштени су из вида следећи моменти: да су сукоби између Русије и Аустрије на Балкану били решавани и путем сукоба између Србије и Бугарске. Заборавља се, на пример, Рајхштатски споразум од 1876 и Будимпештањска конвенција од 1877, када је руска царска дипломатија делила интересне зоне са аустриским дипломатијом и трговала на рачун југословенских територија, у првом реду Босне и Херцеговине, које је препуштала Аустрији дајући пристанак на акупацију Босне и Херцеговине. Такође није довољно истакнута руска политика подвајања јужнословенских народа, нарочито Бугара и Срба, пошто је Русија узела под своју заштиту најпре Бугарску (Сан Стефанским миром), затим Србију, као главни ослонац у политици експанзије на Балкан и Блиски Исток (у вези са тзв. Источним питањем и проблемом мореуза). Борба Русије и Аустрије, које су умичале на курс

спољне политике мањих држава, као Бугарске и Србије, и тако их увлачиле у вртлог своје империјалистичке политике, спречавала је стварање савеза малих балканских народа. Једино федеративна балканска република, коју су захтевале социјалистичке партије балканских земаља, значила би демократско решење националног питања на Балкану и обезбеђење стварне националне независности балканских народа. Борба Аустрије против Србије значила је и борбу против позиција Русије на Балкану, којој је опет било у интересу да се пружа отпор акцији Аустрије. Међутим, стварно ослобођење југословенских народа није било у интересу Русије, јер би истинска независност јужнословенских и балканских народа значила уклањање Русије са Балкана. И управо присуство царске Русије на Балкану, упркос галами руске буржоазије о националном ослобођењу балканских Словена, значило је остављање тих народа у политичком и економском ропству. С обзиром на зависност Србије од царске Русије борба Срба није била искључиво ослободилачка. Ослободилачке тежње српског и уопште југословенских народа нису се поклапале са политичким циљевима великосрпске буржоазије. Борба српског народа била је ослободилачка утолико уколико је била употребљена на слабљење једне империјалистичке државе (на пример Аустрије и Турске). Зато је Лењин у својој анализи Првог светског рата, говорећи о рату Србије против Аустрије (започетом 1914 године), истицао, прво, да би социјалисти били обавезни да желе успеха српској буржоазији када би тај рат био изолован, тј. без везе са општеевропским ратом и користољубивим, пљачкашким циљевима Енглеске, Русије итд. и, друго, да национални моменат српско-аустријског рата нема и не може имати никаквог озбиљног значаја у општеевропском рату. „За Србију, тј. за неки стоти део учесника садашњег рата, овај рат је „продужење политике” буржоаско-ослободилачког покрета. За 99% рат је продужење политике

империјалистичке, тј. оматореле буржоазије, способне да растрже, али не да ослобађа нације. Тројни споразум, „ослобађајући“ Србију, продаје интересе српске слободе италијанском империјализму за помоћ у пљачкању Аустрије.” (Лењин, књ. V, Москва, 1934, стр. 171—172). Ту је Лењин алудирао на Лондонски пакт од 26 априла 1915 године по коме је Антанта обећала Италији велики део југословенских територија, тј. Трст, Горицу, Градишку, Истру, Далмацију са оточима итд.

Положајем и улогом југословенских народа у међународним односима у периоду од 70-их година прошлог века до Првог светског рата, а посебно углавном Србије и Црне Горе, баве се главе II, III, VI, X, XI, XII, XIII и XVI.

У глави другој додирнут је Херцеговачки устанак од 1875, српско-турски рат од 1876 (али се не говори о рату Црне Горе). Рајхштатски споразум од 1876, по коме је руска царска дипломатија узела обавезе пред Аустро-Угарском да неће радити на стварању велике словенске државе на Балкану, Будимпештанска конвенција од 1877, по којој је дипломатија царске Русије давала право Аустрији на окупацију Босне и Херцеговине као цену за неутралност Аустро-Угарске у претстојећем рату Русије против Турске.

У глави трећој обрађен је руско-турски рат од 1877—1878 у коме је накнадно учествовала и Србија (од децембра 1877 на позив Русије), о чему у књизи нема ни речи. Ова глава је интересантна због Сан Стефанског мира од марта 1878 и Берлинског конгреса од јуна—јула 1878, јер је на њима решавана и судбина југословенских земаља. По Сан Стефанском миру створена је велика Бугарска која је царској Русији имала да служи као мостобран ка Цариграду и мореузима у акцији против Турске, и за рачун Бугарске Русија је хтела од Србије чак одузети Ниш, иако је признавала независност Србије и Црне Горе. Бугарској је дата и Македонија. По Берлинском уговору Србији и Црној

Гори је призната независност и оне су територијално увећане. Македонија је враћена Турској, а Аустро-Угарска је добила право да окупира Босну и Херцеговину.

У глави шестој говори се о спољној политици Србије после Берлинског конгреса, о аустрофилској политици Милана Обреновића, о жељезничком споразуму између Аустрије и Србије, о трговинском уговору и тајној конвенцији, тј. аустро-српском савезу од 1881, о српско-бугарском рату 1885, после уједињења Бугарске која је на Берлинском конгресу била подељена на два дела. Међутим, не говори се о Македонији, о коју се водила борба између Србије и Бугарске, нити се проблем Македоније, која је била на дневном реду спољне политике Србије све до балканских ратова, обрађује на овом месту поводом српско-бугарског рата.

У глави десетој говори се о борби империјалистичких сила за Балкан почетком XX века, о антируском и антисловенском курсу спољне политике Немачке и Аустро-Угарске. Спомиње се државни удар 1903 у Србији и промена спољно-политичке оријентације Србије према Русији и Антанти после 1903 године, затим царински рат између Аустро-Угарске и Србије од 1906 до 1911, планови Аустро-Угарске (Ерентала, Конрада фон Хецендорфа и Франца Фердинанда) против Србије и њеном евентуалном укључењу у састав Хабзбуршке монархије, питање Македоније, говори се о ставу империјалистичких сила према македонском питању, о реформној акцији великих сила 1903 године (али се не говори о македонском национално-револуционарном покрету и Илинденском устанку), затим о питању жељезничких пруга на Балкану, пројектованих од Аустро-Угарске и Русије, о анексији Босне и Херцеговине и њеној дипломатској припреми (Аустро-руски споразум у Бухлау 1908 између Ерентала и Извољског по коме је Русија дала Аустро-Угарској пристајанак на анексију Босне и Херцеговине под условом да Србија и Црна

Гора добију компензације и да Аустро-Угарска подупире захтев Русије за слободан пролаз руских ратних бродова кроз Босфор и Дарданеле). Даље се говори о току анексионе кризе од 1903—1909 и о агресивном ставу немачког блока према Русији и Србији, о претњи ратом и изнуђеном признању анексије од стране Русије и Србије. Међутим, није обрађено питање уједињења југословенских народа и став аустро-немачког империјализма према томе питању, на пример положај југословенских народа у Аустро-Угарској — Хрвата, Срба, Словенаца, велеиздајнички процеси против чланова хрватско-српске коалиције и Супила, такозвани Фридрихсбург процес, нема ни речи о раду националне револуционарне омладине у југословенским земљама, о покрету младе Босне, о Тиволској конференцији социјалистичких странака у Љубљани 1909 године, о аустро-угарским интригама у Црној Гори итд.

Цела XI глава посвећена је балканским ратовима и балканском питању уочи Првог светског рата. Међутим, овде није разрађено питање Македоније нити је дата Лењинаова оцена балканских ратова.

У глави XII додирнут је сарајевски атентат и третирано питање ратне одговорности за Први империјалистички рат. Није уопште споменута улога национално-револуционарне организације „Млада Босна“ и атентат је једнострано приказан као искључиво дело „Црне Руке“. У овој глави је правилно акцентована основна тема која се провлачи у шареном сплету историских догађаја, — дипломатска припрема Првог светског рата. Питање ратне одговорности научно је обрађено на темељу марксистичко-лењинистичке науке и наглашена је колективна одговорност свих империјалиста за Први светски рат и тиме побийене лажне верзије које су створили историчари земаља Антанте и немачког блока. Што се тиче питања ратне одговорности, подвучено је да су обе непријатељ-

ске коалиције — Тројни савез и Антанта — водећи империјалистичку политику, припремиле Први империјалистички рат. У књизи се каже на једном месту: „Рат 1914—1918 године био је изазван у првом реду борбом за поновну поделу колонија и сферу утицаја. Главну улогу је при томе играло — супарништво између Немачке и Енглеске. Енглеска је бранила од Немачке своју поморску и колонијалну превласт. Она није могла допустити ни немачку хегемонију у Европи. За Француску су немачке тежње за хегемонијом претстављале још већу опасност. Од великог значаја је била, разуме се, политика руског царизма; ипак је она играла релативно потчињену улогу, и не треба преувеличати њен утицај. Превиђање основних фактора рата води до најозбиљнијих грешака у његовој оцени“.

Према томе, за рат од 1914—1918 кривци су империјалисти свих земаља, али је рат непосредно започела немачка групација, под вођством Немачке која се прва одлучила на рат као најагресивнија држава. С тим у вези Лењин је писао да је немачка буржоазија изабрала са свог гледишта најповољнији моменат за рат, користећи преимућство у војној техници и спречавајући ново наоружање које су Француска и Русија наговестили. Неоспорно је утврђено да је после сарајевског атентата, јуна 1914 године, питање рата и мира стварно решавано у Берлину и немачка дипломатија је извршила све припреме и подржала агресију Аустро-Угарске на Србију. То је у књизи добро подвучено и тиме је оборена „теорија“ немачких и аустриских историчара о одговорности српске владе за Први светски рат.

У глави XIII, која се односи на делатност дипломатије за време Првог светског рата, изнесена је дипломатска борба аустро-немачког блока и Антанте око Италије, предратна политика Италије и де-

станак Лондонског пакта од 26 априла 1915 године, којим је Антанта платила на рачун југословенских територија цену за улазак Италије у рат на страни Антанте. Међутим, нису обрађене дипломатске акције Србије, Црне Горе и Југословенског одбора за време Првог светског рата, однос српске владе и Југословенског одбора према Лондонском пакту, односи српске и црногорске владе, односи између српске владе и Југословенског одбора, Крфска декларација од јула 1917 године итд.

У глави XVI, у којој се говори о победи Антанте над немачким блоком, није споменута улога Србије и борбе српске војске у завршној фази рата на Солунском фронту на Балкану, него се само износи да су трупе генерала Франше д'Еспереа пробиле бугарске линије на Солунском фронту. У вези са свршетком рата и капитулацијом Аустро-Угарске не говори се о стварању нове југословенске државе — државе СХС.

Позитивна страна друге књиге „Историје дипломатије“ састоји се у томе што она указује на специфична својства, методе и форме борбе појединих, нарочито великих држава. У бурној епоси империјализма пред дипломатијом су искрсавали најзамршенији проблеми и постављали се задаци борбе не само са дипломатијом противника, већ и унутар блока савезничких земаља. Један од основних задатака дипломатије епохе империјализма био је припрема светског рата и у томе погледу главни рад је пребачен на тајну дипломатију. Закључивани су тајни споразуми, а јавност је уљуљкивана пацифистичким фразама и „бригом“ о обезбеђењу мира. Та фарисејска црта карактерише целокупну делатност империјалистичке дипломатије.

Ако упоређујемо стил енглеске и немачке дипломатије, примећујемо извесне разлике које извиру и објашњавају се различитим међу-

народним положајем тих земаља и специфичношћу њиховог развика. Насупрот немачком империјализму који је тражио ново „место под сунцем“, енглески империјализам, који је имао колонијални карактер, поставио је себи као основни задатак очување стечених позиција. Енглеска дипломатија је учила опасност у Немачкој која је тежила за хегемонијом на европском континенту, али су њени главни супарници на колонијалној арени све до 90-тих година XIX века биле Француска и Русија, а тек од самог краја XIX и почетком XX века Немачка.

Што се тиче односа енглеске дипломатије према Русији, примећивале су се две тенденције: за и против споразума са Русијом, нарочито кроз цео XIX век. Као русофил важе Абердин, Дерби, Гледстон и Солсбери. Питање руско-енглеских односа добро је обрађено, као и питање руско-француских односа. Истакнут је француско-руски савез (који је био основ Антанте) као редак пример лојалног савеза, каквих се мало сусреће у историји дипломатије. У књизи је подвучена та русофилска линија француске дипломатије пре и за време Првог светског рата, која није продужена после Првог светског рата. Велика пажња посвећена је делатности руске царске дипломатије, а четири главе су посвећене делатности совјетске дипломатије и утицају Октобарске социјалистичке револуције на међународне односе. Последња глава у књизи бави се почетком интервенције и дипломатском изолацијом Совјетске Русије. Мање места у књизи дато је делатности дипломатије осталих земаља.

Може се рећи да друга књига, и поред извесних недостатака у политичким оценама, пружа прегледну слику дипломатске борбе епохе империјализма од Париске комуне до Октобарске револуције, иако се местимично губи унутрашњи кон-

тинуитет у хронолошком излагању догађаја по годинама. Може се приговорити да делатност дипломатије није увек приказана кроз призму јединства спољне и унутрашње политике дотичне земље.

Књига се одликује сажетошћу и концизношћу стила, на супрот епској опширности, неправилном и ненаучном коментарисању које сусрећемо у дипломатским историјама грађанских историчара (на пример код Дебидура, Гуча итд.) Што се тиче превода са руског, свакако је далеко бољи од превода прве књиге и нема оних нетачности у датумима и географским именима као у првој књизи, али се има утисак да је на преводу радило више људи и стил није уједначен нити

је језик дотеран. Поткрало се и неколико грешака, и изостављени су на неким местима делови реченице или завршне речи, што у неким случајевима квари смисао текста. На пример, на страни 14, у последњем реду, недостају делови реченице. Читава реченица треба да гласи: „Пред крај XIX века у међународним односима се истиче на првом месту енглеско-немачки антагонизам”. На страни 17 недостаје реч „граница”. На страни 48, при крају, стоји: „Сан Стефански уговор је исто тако предвиђао пуну сувереност Аустро-Угарске”, а треба да стоји: „Сан Стефанијски уговор је мало одговарао интересима Аустро-Угарске” итд.

В. Џорџе

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ПРВОМ ТОМУ „ДИПЛОМАТСКОГ РЕЧНИКА“

Јуна 1948 године издато је у Совјетском Савезу друго издање I свеске — од А до К — „Дипломатског речника“. Главна редакција А. Ј. Вишински и С. А. Лозовски.

Дело овакве врсте допринеће у великој мери изучавању дипломатске теорије и праксе. По свом садржају, обухватајући главна питања дипломатске историје и најважније институте међународног права, „Дипломатски речник“ је значајно оруђе и приручник свим оним радницима који се у теорији и пракси баве питањима обраде историје дипломатије или савременом дипломатском делатношћу. Сем тога он, у целини узевши, претставља по својој садржини и намени подршку прогресивним људима који са интересовањем и нераздвојно од свог свакодневног живота прате догађаје у свету и развој међународних односа.

Појава зборника овакве врсте значи истовремено солидну допуну празнина, које у погледу научно обрађене дипломатске историје и међународног права постоје код нас. Ова констатација се односи поглавито на чињеницу да још не располажемо удебеницима или сличним материјалом из области међународног права и дипломатске историје, који би питање дипломатске делатности и садржај установљава међународног права објашњавали са становишта историског материјализма, методом марксистичко-лењинистичке дијалектике. То најзад значи да ће дипломатска енцикло-

педија овакве врсте заједно са (код нас преведеном и издатом) I и II Свеском „Историје дипломатије“ од Потемкина, претстављати у извесном смислу уједначену и научну целину, и што ће допринети свестранијем проучавању ове области друштвених наука.

Према уводнику редакционог колегијума „Дипломатски речник“ „...да је основна знања о међународним конгресима и конференцијама, излаже садржину уговора, објашњава основне појмове из области међународног права који се непосредно односе на питања спољне политике и дипломатије, садржи кратке податке о најкрупнијим дипломатама и државницима разних земаља.“

У односу на нашу историју, од интереса су за наше дипломате, јавне раднике и студенте чланци који се односе на историју наших народа, почев од XVII века па до данас. У њима су обрађени на пр: Карловачки мир (1698), Београдски мир (1739) Једренски мир (1829), Акерманска конвенција (1826), Берлински конгрес (1878), Балкански савез (1912) итд.

Из садржине „Дипломатског речника“ види се да је колектив са радника који је радио на његовом издању имао тежњу да поред принципијелних и теоретских питања у односу на суштину дипломатске делатности, поред енциклопедиске обраде међународних односа и биографија значајних државника-дипломата, обради нарочито

оне моменте и људе који су од непосредног значаја за савремени ток међународних односа. Стога с нарочитом педантношћу „Дипломатски речник” третира моменте и дипломатске функционере који су долазили до изражаја поглавито у развоју односа између СССР и осталих капиталистичких великих сила и мањих земаља.

Ако се објективно оцене послератни догађаји и државни и дипломатски функционери који су били у њима главни актери, може се са жалошћу констатовати да је тај период, специјално што се тиче наше земље, испуњен фаталним духом информбировштине.

Изнад свега, службени спроводници информбироовских неистиности у науци и на страницама једног таквог дела као што је „Дипломатски речник” стављају нетачне и антимарксистичке констатације о Федеративној Народној Републици Југославији.

Наша социјалистичка, југословенска међународна политичка активност, наши државници, или се у „Дипломатском речнику” појављују окрњени, неистинито приказани, или пак о извесним (ма да се нису смели мимоићи) нема ни помена. У вези с тим, потребно је подвући следеће чињенице.

Ма да I том „Дипломатског речника”, по азбучном реду од А—К, обухвата све оно што је значајно по критеријуму редакционог колегијума, у њему недостају подаци о личности и делатности маршала Тита. Омашка овакве врсте не може се оправдати ни с гледишта задатака самог „Речника”, ни с гледишта његове чисто техничке конструкције. Од прве до задње стране I тома, државници-дипломати многобројних земаља распооређени су по почетном слову презимена. Међутим, у односу на друга Тита, чије презиме почиње словом Б (роз), није се поштовало ово правило. Не можемо ни помислити на ту могућност да редакциони колегијум није био у стању (уколи-

ко није знао) да дође до презимена друга Тита. Према томе, с обзиром на техничку конструкцију читавог I тома, отпада евентуална претпоставка да ће се можда подаци о другу Титу појавити у II тому истог „Речника”, који очекујемо да ће ускоро изаћи из штампе.

Заобилажење делатности друга Тита као изразитог вође, инспиратора и организатора наше народне револуције, занемаривање његове личности и крупних историских заслуга у борби за јачање социјалистичких снага и народноослободилачких покрета, заборављање његове активности као председника Министарског савета ФНРЈ и руководиоца социјалистичке изградње Југославије, не би смело бити допуштиво приликом писања једног оваквог дела.

Друг Тито је у својству нашег државног представника активно учествовао у конкретном решавању низа међународних питања и проблема који су тангирали ФНРЈ и били у органској вези са борбом демократских, антиимперијалистичких снага у свету. Нарочито је немогуће мимоићи његову иницијативу у постављању, учвршћењу и развијању везе ФНРЈ са СССР и осталим земљама народне демократије. Стога је сасвим на месту овде подвући да је друг Тито 11 априла 1945 године потписао у Москви уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између СССР и ФНРЈ, први уговор закључен после рата између СССР и једне од земаља народне демократије. Поред тога, маршал Тито је у својству државника и претставника нове Југославије потписао и уговор о пријатељству и узајамној помоћи са СССР и уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи са Чехословачком Републиком 9 маја 1946 године у Београду.

Ако додамо да је друг Тито истукао 8 августа 1944 као претставник Југославије на састанку са В. Черчилом, да су га, према томе, и капиталистичке земље сматрале за легитимног претставника Југославије, тим мање може онда да се оправда његово хотимично игнорисање од стране научника једне савезничке, социјалистичке земље.

Може ли се на основу свега тога извести закључак да се ради једино о „случајном“ изостављању биографије друга Тита, када се има на уму да „Речник“, према изјави редакције у предговору, „обухвата догађаје до 1 маја 1947 год.“

У супротно ћемо се уверити ако погледамо I издање „Дипломатског речника“. Видећемо да није у питању ни незнање ни омашка: у I издању под „Бјоз-Тито“ пише: „В. Тито“ — значи да је редакција хтела да биографију друга Тита „да у другој свесци „Дипломатског речника“ —, а како је друго издање изишло из штампе после Резолуције Информбироа, редакција је хотимично изоставила белешку о маршалу Титу у II издању.

Значи, до непоштовања елементарних истина и у овој области могло је доћи само под утицајем политике Информбироа, продирањем његовог духа на онај терен који мање од свих других може да трпи оповргавање опште познатих чињеница.

Од свих наших савремених државника добио је у „Дипломатском речнику“ место само друг Е. Кардељ, потпретседник Министарског савета и министар иностраних послова владе ФНРЈ. Међутим, и његова делатност је приказана потпуно у духу информбировске тенденције игнорисања Народноослободилачке борбе народа Југославије, и заиста доследно демократског и одлучног става друга Едварда Кардеља на конференцијама за ствар мира. То се најбоље може видети из упоређења цитата биографије Едварда Кардеља

у I и у II издању прве свеске „Дипломатског речника“.

Текст првог издања гласи:

„Едвард Кардељ (рођен 1910), југословенски државник и дипломата. За време Другог светског рата био је један од руководилаца Народноослободилачког покрета у Југославији. Од године 1943 Кардељ је заменик претседника Националног комитета ослобођења Југославије, а затим, после истеривања окупатора, Кардељ је...“ и онда наводи исцрпно све међународне форуме на којима је Кардељ иступао у својству претставника Југославије. да би затим дао унеколико и оцену и карактеристику његових иступања:

„Одлучна борба Кардеља на међународним конференцијама за ствар мира, безбедности и демократије, његови убедљиви, свестрано документовани говори и изјаве, створили су му заслужен ауторитет у демократским круговима. Нарочито широку популарност добила су иступања Кардеља на пленарним седницама и у комисијама Париске мировне конференције о питањима која су била у вези са склапањем мировног уговора с Италијом а посебно о питањима Јулијске Крајине и Трста“.

У другом издању прве свеске „Дипломатског речника“, редакција је у многоме изменила биографију Едварда Кардеља, тако да, поред података о рођењу, она гласи:... „Од године 1943 Кардељ је заменик Националног комитета ослобођења, а после ослобођења Југославије од стране Совјетске армије, он је заменик претседника Министарског савета, министар за конституанту и претседник уставне комисије Народне скупштине“.

Реченица о Народноослободилачкој борби народа Југославије из првог издања, „Дипломатског речника“ и о руководећој улози друга Кардеља у њој, потпуно је изостављена. Дакле, ради игнорисања његове руководеће улоге, иг-

норише се и ослободилачка борба народа Југославије. То је подвучено и заменом формулације из првог издања о Народноослободилачкој борби... „а затим, после истеривања окупатора...“ формулацијом... „после ослобођења Југославије од стране Совјетске армије.“

Исто тако, редактори који су у другом издању „Дипломатског речника“ изнели биографију Едварда Кардеља, могли су знати да је гола констатација да је Кардељ „од године 1943 заменик председника Националног комитета ослобођења“ непотпуна, ако се изостави претходна реченица о ослободилачкој борби народа Југославије, као што су то они урадили.

Редакција се постарала да у другом издању буде изостављена и она објективна карактеристика и оцена његових иступања пред међународним форумима, које су у првом издању биле подвучене.

Може ли се у вези са овим наводима оповргнути чињеница да се у погледу наше земље принцип истине претвара у „Дипломатском речнику“ у своју супротност. да се и од малобројних редака посвећених ФНРЈ жели створити баријера за лакше надирање неистина о нашој земљи? Редакциони колегијум био је у стању да изради нову варијанту о раду друга Кардеља и да је пласира у новом, другом издању I тома „Дипломатског речника“.

Како би, осим тога, могло да се протумачи и изостављање АВНОЈ-а у „Дипломатском речнику“. Претпоставка да редакција није ништа знала о АВНОЈ-у, на коме су ударени темељи новог државног уређења прве земље народне демократије, свакако да отпада. Ово тим пре, што је, својевремено, II заседању АВНОЈ-а и његовим историјским одлукама, преко свих савезничких, а нарочито совјетских радио станица, дат најшири публицитет, а и Совјетска врховна команда, када су се војне операције

против окупатора пренеле до граница Југославије, обратила се Националном комитету народног ослобођења Југославије као извршном органу АВНОЈ-а, за сагласност да се ратне операције Совјетске Армије могу наставити на југословенском тлу. Не можемо претпоставити да је та чињеница, позната Совјетској врховној команди, остала непозната совјетским историчарима, редакторима „Дипломатског речника“, и сматрамо за пропуст да АВНОЈ- није добио место у „Дипломатском речнику“.

Даље, изостављени су подаци о д-р Алешу Беблеру, помоћнику министра иностраних послова ФНРЈ. Нема сумње да је требало пронаћи место за личност д-р Беблера чија је активност као дипломатског претставника Југославије, по објективном мерилу, врло значајна. У „Дипломатском речнику“ би без сваке сумње требало регистровати његова важна дипломатска иступања на конференцији у Паризу 1946, на саветовањима министара иностраних послова великих сила поводом закључења мировних уговора с Аустријом, Бугарском, Италијом, по питању Трста, Јулијске Крајине и Корушке.

Поступак такве врсте протеже се и на остале претставнике Југославије у разним комисијама при ОУН када су давали активну подршку мирољубивим настојањима осталих земаља демократског, антиимперијалистичког фронта.

На крају, не би се смеле мимоићи чињенице да су наведени државници и дипломатски претставници ФНРЈ, пред свим међународним форумима, упоредо са претставницима СССР, Пољске и Чехословачке, били доследни тумачи интереса неких земаља народне демократије (Албаније, Бугарске, Мађарске, Румуније), због нарочитог положаја у коме су се оне налазиле непосредно у послератном периоду.

Редакција „Дипломатског речника“ је, насупротив оваквом ставу према претставницима савремене Југославије, много блажа у оцени двојице буржоаских југословенских државника, Јована Јовановића и Богољуба Јевтића. Њихове биографије су остале неизмењене и у другом издању I тома „Дипломатског речника“. Па и у односу на ове буржоаске политичаре промакле су извесне мање непотпуности. Тако се у вези са Јованом Јовановићем региструју углавном његове чисто дипломатске функције, ма да је, по нашем мишљењу, требало истаћи и његову политичку и научно-публицистичку делатност. Ову напомену подвлачимо стога што је Јовановић био шеф Земљорадничке странке и као такав активно учествовао у политичком животу бивше Југославије. што је написао „Дипломатску историју нове Европе од 1918 до 1938 год.“ и историски рад „Стварање заједничке државе СХС“. Ако ни-

зашто друго, ова дела требало је поменути бар по документацији која се у њима наводи. Истовремено сматрамо да је с обзиром на значај Богољуба Јевтића њему поклоњено исувише пажње, с нетачном констатацијом да је био министар транспорта у кабинету Цветковић—Мачек.

„Дипломатски речник“, по материјалима које обухвата, одговара очекивањима кругова заинтересованих за једно такво дело. Али ова констатација може се примити једино уз једно принципијелно ограничење. Наиме, уколико третира најновију историју наше земље, „Дипломатски речник“ на ненаучан начин приступа оним тогађајима и личностима који би требало да буду обрађени баш у овом делу, издатом у времену када се осећа прека потреба за правилним марксистичко-лењинистичким тумачењем наше савремене историје

М. Г.

IV ЗАСЕДАЊЕ ЕВРОПСКЕ ЕКОНОМСКЕ КОМИСИЈЕ

I

IV редовно заседање Европске економске комисије одржано је у Женеви од 9 до 21 маја 1949 г. ЕСЕ¹ је једна организација основана у оквиру Уједињених нација, која окупља све европске земље и, по своме статуту, има циљ да у границама Европе спроводи дух привредне сарадње онако како је дефинисана у Повељи Уједињених нација. Међутим, њен рад на обнови Европе и решавању њених битних привредних проблема био је од самог почетка паралисан оснивањем маршаловске организације ОЕЕС² у Паризу и деструктивном политиком коју преко ње спроводе САД у Европи. Упоредно постојање ових двеју организација, ЕСЕ и ОЕЕС, већ само по себи претставља једну аномалију — с обзиром да је правилно схваћен проблем економске обнове у Европи недељив. Али, с обзиром да ОЕЕС већ постоји као један факт и с обзиром да западно-европске земље учествују и у једној и у другој организацији, неизоставно долази до тога да се политика која се проводи у ОЕЕС одражава на раду ЕСЕ и то у негативном смислу, јер овој последњој не дозвољава да развије своју делатност у духу мандата који је добила од Генералне скупштине. Није онда никакво чудо, што је сваки пленум ЕСЕ претстављао форму за борбу против нездравих утицаја ко-

ји у европској привредној сарадњи долазе преко ОЕЕС, борбу коју воде земље народне демократије и СССР. То је био случај и са претходним заседањима пленума ЕСЕ, то је према томе била углавном и садржина рада и IV заседања.

II

Више него иједно раније заседање ЕСЕ-а, а поготову више него III-ће, које је пред собом имало свега 7 месеци рада комисије, IV пленум је био прва прилика да се једним ретроспективним погледом обухвати и оцени рад појединих комитета ЕСЕ у току не само протеклих 12 месеци већ и од времена њиховог оснивања. Тек на IV пленуму се могло по први пут видети јасније који су проблеми и тешкоће комисије, њена остварења и њене могућности. То је у свом уводном говору донекле скицирао и сам Извршни секретар ЕСЕ, Гунар Мирдал. Његова оцена није била сасвим повољна у погледу постигнутих успеха, јер је подвукао да, са изузетком дрвета (мислио је на т.зв. аранжман за дрво којим је Међународна банка преузела на себе финансирање опреме за повећање производње и извоза) радови на изради планова развитка производње, а нарочито решење проблема набавке опреме, нису у многоме напредовали. Његов закључак је, према томе, био да је потребно у наредној години остварити много већи напредак, ако се жели да комитети ЕСЕ-а одиграју заиста значајну улогу у повећању европске производње и јачању међуевропске размене. Врло је карактеристична о-

¹ Европска економска комисија — пр. ред.

² Општа европска економска комисија — пр. ред.

ва оцена досадашњег рада ЕСЕ, дата од лица које је најмеродавније да процени које и постигнуте успехе органа чије му је руковођење поверено. У овом својству Извршног секретара комисије. г. Мирдал није могао отићи даље, тј. наводити разлоге скромности рада ЕСЕ, разлоге неуспеха извесних покренутих акција, а још можда више разлоге непокретања других корисних акција. То је остало да дискусије покажу и оне су то довољно расветлиле.

III

Главније тачке дневног реда IV заседања ЕСЕ биле су:

1) Разматрање извештаја о раду појединих комитета, осврт на њихов досадашњи и смернице за њихов будући рад;

2) Разматрање и потврђивање мандата Комитета за трговину;

3) Разматрање и потврђивање мандата Комитета за пољопривреду;

4) Проблем пораста незапослености у Европи;

5) Дискусија о „Прегледу економске ситуације у Европи у 1948 г.“, који је издао Секретаријат ЕСЕ непосредно пред IV заседање.

Интересантно је овде споменути атмосферу у којој је започео рад IV пленума. Та атмосфера је у почетку била у знаку извесне помирљивости коју је створио споразум о укидању блокаде у Берлину. „Дух помирљивости“ је често помињан у изјавама појединих делегата и истицао као фактор који треба да доминира дискусијама, али и поред свега тога долазило је, као што ће се доцније видети, до врло оштрих сукоба и размимоилажења у извесним питањима.

РАД КОМИТЕТА — Дискусију о овом питању отворио је амерички делегат Хариман. Он је похвалио досадашњи рад Комитета, нарочито Комитета за транспорт. Комитета за челик и Комитета за угаљ. Био је мишљење да су комитети ЕСЕ извршили врло користан посао, али да је сада, услед промене ситуације у Европи, наиме услед побољ-

шања које је наступило — прелаз са seller's market на buyer's market, нестанак уских грла у производњи — потребно да комитети ревидирају свој начин и метод рада и да се посвете новим, углавном дугорочним проблемима. Према њему, ту реорганизацију свога рада комитети би имали да изврше сами у току наредне године и да на идућем заседању ЕСЕ поднесу извештај о томе. Делегати осталих западно-европских земаља су иступили углавном по тој линији, тј. хвалили су досадашњи рад комитета, а што је нарочито пало у очи, то је да је највеће похвале добио Комитет за транспорт.

Сасвим другачије су на рад комитета гледале земље народне демократије. У својој критици рада комитета нарочито је био активан совјетски делегат Арутинијан. Он се осврнуо на своју прошлогодишњу критику рада комитета и констатовао да комитети из ње нису извукли никакву поуку. Ма да су неки од њих вршили и корисне послове, ипак је, по њему, њихов рад углавном био на парче, кретао се око мање важних, често потпуно и неважних питања. Штавише, Комитети за транспорт и угаљ укинули су своје радне групе за опрему (транспортну и рударску) и на тај начин се дезинтересирали за најбитније проблеме из оквира свога рада, тј. за повећање производње у циљу смањења зависности Европе од америчког увоза.

Чешки и пољски делегати су, такође, одајући признање Секретаријату за напор учињен у раду извесних комитета, истакли њихову слабост чим дође на дневни ред питање опреме. Констатовали су да у погледу производње многе опреме постоје још уска грла, али се у комитетима ретко дешава да дође до констатације о њеној нестајини и да су земље произвођачи спремне да је излиферују. Ово с тога што се та опрема сматра потенцијално ратном — чак и онда кад лежи неупотребљена и рђа.

Поводом извештаја Комитета за угаљ, совјетски делегат Арутинијан је поменуо да САД намећу угаљ Европи да би подржавали њен доларски дефицит. Пољски делегат Лиховски је подвукао да извесни амерички трговачки интереси настоје да што дуже одржавају увоз угља у Европу. Жалио се још и на велики увоз течност горива из САД у Европу, што с једне стране чини конкуренцију угљу, а с друге отежава доларски дефицит Европе.

Укратко, дискусија о раду комитета кретала се, са стране западно-европских земаља, углавном у њиховом хваљењу без даљег улажења у разлоге због којих заслужују ту похвалу. С друге стране СССР и земље народне демократије су износили, на бази конкретних примера, све слабости у њиховом раду и тиме хтеле да истакну недовољност сарадње западно-европских земаља по извесним битним питањима за обнову Европе и њено осамостаљење од долара. Из свих иступа земаља народне демократије произилазила је оштра политичка дискриминација и настојање западно-европских земаља да се комитети искористе за рад који искључиво њима конвенира.

Међутим, и са једне и са друге стране било је слагања да комитети треба да промене свој рад у току наредне године. Али, како је долао Арутинијан, изјавивши да је Хариманова резолуција у начелу прихватљива, — „ми на ту ствар не гледамо истим очима“. По питању будућег рада комитета била су два супротна става: да ли ће комитети сами извршавати реорганизацију свог рада (САД и западно-европске земље) или ће им ЕСР дати инструкције у том правцу (СССР и земље народне демократије). По овом питању у резолуцију је ушла инструкција комитетима да конкретизују свој рад на битније проблеме, без прецизирања у

чему се они састоје, тако да с томе треба сами комитети да одлучују.

МАНДАТ КОМИТЕТА ЗА ТРГОВИНУ — Ово је била једна од најважнијих тачака с обзиром на предмет рада будућег Комитета за трговину — јачање међевропске размене.

О потреби стварања једног Комитета за трговину није било много речи. Све су се делегације изјасниле за постојање једног таквог комитета и за сарадњу на проширењу међевропске размене — специјално размене Исток—Запад. Спор је био само у томе какав ће бити мандат тога комитета: онакав какав је предложен у *Ad hoc* комитету септембра 1948 г. и на основу кога је Комитет већ одржао један састајак у фебруару 1949, — или пак проширен.

Земље народне демократије су иступиле са истим тезама са којима и у септембру 1948 г., наиме: да проширење међевропске размене зависи углавном од проширења и повичења производње из њене основе — односно развитка производње у недовољно развијеним европским земљама. Према томе, Комитет би требало да прошири свој рад и на проблеме индустриског развитка недовољно развијених земаља и у том смислу би требало проширити његов мандат. Совјетски делегат је био поднео и резолуцију којом се тражило проширење мандата Комитета за трговину на проблеме производње однамо индустријализације.

САД и западно-европске земље су пак остајале на линији мандата усвојеног у септембру 1948 г. Са њихове стране је истицано да „о позиција која је постојала у септембру није сада толика да се не би могло радити у оквиру предложеног мандата“ (енглески делегат Mayhew) или „да предложени мандат пружа могућност дискусије и о проблемима производње“ (амерички и француски делегати).

Међутим, до неке измене мандата није дошло. Остао је мандат Комитета израђен у септембру 1948 и то после гласања при чему су земље народне демократије остале у мањини.

Дискусије у вези са мандатом Комитета за трговину биле су врло живе и врло оштре. Пољски делегат Лиховски је иступио са већим говором у коме је анализирао досадашњу послератну међуевропску размену, планове западно-европских земаља за повећање те размене и перспективе будућег рада Комитета за трговину. За јачање међуевропске размене, баш у циљу решења доларске кризе, нешто се мора учинити, али перспективе рада Комитета за трговину, који треба да се бави тим питањем, неизвесне су с обзиром на постојање политике лиценције (дискриминације), коју спроводе не само САД већ сада и друге европске земље. Лиховски је, на бази података из „Прегледа економске ситуације у Европи у 1948 г.“ доказивао да код земаља Западне Европе не постоји искрена жеља за повећањем размене Исток—Запад.

На овај напад врло је оштро одговорио енглески делегат Maughew, нападајући СССР и Пољску да врше дискриминације према Југославији. Што се тиче дискриминација за које се осуђује Запад, рекао је да је тачно да у Енглеској постоји листа чисто војних артикала за које је извоз забрањен сходно Хаванској повељи, и да је то право сваке земље, па и СССР, да забрањује извоз таквих артикала.

Бранећи се од Maughew-а да врше дискриминацију према Југославији, совјетски и пољски делегати су углавном рекли да британски делегат скреће дискусију и да „волумен размене између једне и друге источне земље нема ничег заједничког са проблемом који се овде расправља, наиме с повећањем волумена трговине између Истока и Запада и решења платног билан-

са Европе“ (пољски делегат Лиховски) односно, да „не може бити дискриминације када две суверене земље споразумно утврде волумен своје размене“ (Арутинијан).

Делегати појединих западно-европских земаља, нарочито Холандије, стално су инсистирали на томе да се о дискриминацијама овде не расправља, јер је то крупно политичко питање које се не може решити у ЕСЕ. Уместо да се губи време у стерилним дискусијама, говорили су, треба настојати да се види шта се може реално учинити за побољшање међународне размене ван оквира тога питања.

IV пленум ЕСЕ је још једном очевидно показао са које стране долази главна препрека јачању међуевропске размене и уопште европске привредне сарадње. Међутим, за разлику од ранијих заседања, овог пута није било речи само о англо-америчким дискриминацијама, већ и политици коју СССР и земље народне демократије спроводе према ФНРЈ. Та чињеница је у многоме ослабила положај ових земаља у борби против дискриминација које произилазе из Маршаловог плана.

КОМИТЕТ ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ — Комисија је имала да одобри и мандат предложеног Комитета за пољопривреду ЕСЕ. Недостатак једног техничког комитета за пољопривреду чинио је празнину у ЕСЕ. Један Ad hoc комитет, који се био састао у октобру 1948 г., имао је да одлучи да ли је потребан такав орган у ЕСЕ и какав би био његов мандат. Ad hoc комитет је нашао да је један такав орган потребан у ЕСЕ. Према предложеном мандату Ad hoc комитета овај пољопривредни орган ЕСЕ имао би, водећи рачуна о постојању ФАО¹ као светске организације, да буде „форум за дискусију о проблемима обнове и развитака европске пољопривреде“.

¹ Организација за исхрану и пољопривреду — пр. ред.

Ма да је у октобру 1948 постигнут компромис у питању оснивања овог комитета и предложеног мандата, ипак је било доста дискусије о томе да ли њега треба оснивати у предложеној форми. Енглеска делегација је заступала линију умањена значаја овог комитета. Енглески делегат је изјавио да није још убеђен у потребу његовог постојања. Совјетски делегат је, напротив, истицао потребу не само његовог оснивања већ и проширења његовог мандата, у ком циљу је био и поднео један амандман којим се тражило да се комитет позабави и питањем „помоћи средњем и ситном сељаку у циљу добијања кредита, увођењу модерних техничких мера у пољопривреди и репарације алата”. Извесне делегације су стално истицале бојазан да ће овај комитет радити исто што и ФАО (Холандија) или чак сматрати да је он непотребан с обзиром на постојање ФАО. У овом питању ипак је дошло до компромиса. Не само да је усвојен раније предложени мандат, већ је он и проширен једним делом совјетског амандмана о пажњи коју треба указивати ситном и средњем сељаку.

С обзиром да ће проширења будуће међуевропске размене бити знатнијим делом у области пољопривреде, оснивање овог комитета, који треба да ради на отклањању тешкоћа у развоју европске пољопривреде, поздрављено је са задовољством, тим пре што је дошло до компромиса између толико разних гледишта.

ПОРАСТ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ У ЕВРОПИ — Ова тачка је стављена на дневни ред на тражење совјетске делегације. Совјетски делегат је, на бази података изнетих у „Прегледу економске ситуације у Европи у 1948 г.“, констатовао тенденцију пораста незапослености на Западу Европе, нарочито у Италији, Бизонији и Белгији. Цитирао је штампу из које се могло закључити да је пораст незапослености последица Маршаловог плана (у филмској ин-

дустрији у Француској, у индустрији макарона у Италији итд.). С друге стране говорио је о предности социјалистичке економије која не зна за незапосленост. У вези са овим, развила се жучна дискусија у којој су одговорили како француски делегат А. Филип, тако и енглески Maithew. Обојица су побијали тезу одговорности Маршаловог плана за пораст незапослености, тврдећи да би она била много већа без њега. Енглец се није само бранио, већ и нападао тврдећи да није тачно да у Совјетском Савезу нема незапослености. Цитирао је совјетску штампу из које је произлазило да постоји велика покретљивост радне снаге у СССР, напуштање и честе промене посла, што доводи макар и до привремене незапослености. Тражио је од Арутинијана да му објасни шта он подразумева под незапосленошћу и наговестио је да ће поднети чак резолуцију којом се тражи да се комисија позабави питањем незапослености у Совјетском Савезу и у Источној Европи уопште. Међутим, до подношења ове резолуције није дошло, јер је сутрадан Енглец тражио да се дебата по овој тачки дневног реда прекине, образлажући то тиме да му Арутинијан није одговорио на постављено питање шта сматра незапосленошћу. Изгласан је прекид дебате са 11:6. Са истим бројем гласова одбијена је совјетска резолуција о питању незапослености.

Од почетка дискусије о овоме билс је јасно да претставници империјалистичких земаља нерадо желе да се упуштају у разматрање овог проблема, чије постојање међутим нису могли спорити. Прекидањем дискусије путем надгласавања, они су одузели могућност ЕСЕ да се позабави овим питањем чак и у скромнијем обиму, тј. да проучи и предложи мере за смањење незапослености бар у неким гранама машинске индустрије, за које је Секретаријат ЕСЕ у својим студијама нашао да се већ појавила незапосленост и поред тога што са

друге стране постоји велика тражња за производима тих индустрија.

ДИСКУСИЈА О „ПРЕГЛЕДУ ЕКОНОМСКЕ СИТУАЦИЈЕ У ЕВРОПИ У 1948 Г.“ — Дискусија о „Прегледу економске ситуације у Европи у 1948 г.“ дала је прилике делегацијама да се поново врате на извесна питања која су већ била третирана раније, базирајући их овога пута на подацима из „Прегледа“. Друге делегације су користиле овај моменат да изнесу успехе који су у њиховим земљама постигнути у прошлој години. Дискусија је имала углавном парцијални и импровизаторски карактер, обзиром да је Преглед највећем броју делегација раздвојен тек на самом заседању. То је најјасније дошло до изражаја на закључку дискусије, кад су делегације СССР, Пољске и Чехословачке изјавиле да се не могу изјаснити о Прегледу као целини — због краткоће времена које им је стајало на расположењу и због немогућности да о њему консултују своје владе. Решено је с тога да комисија једноставно прими к знању Преглед и опомиње Секретаријат да га убудуће припреми на време.

IV заседање ЕСЕ јасно је показало да она, под садашњим околностима, није била нити ће убудуће, све док те околности буду трајале, бити у стању да у пуној мери испуни задатке постављене јој мандатом, наиме, да буде ефикасан орган за спровођење мера обнове и развоја свих, а нарочито ратом опустошених земаља Европе. Њеној делатности постављени су уски оквири рада услед постојања маршаловске организације у Паризу и деструктивне политике која се производи кроз њу. Тај факат објашњава зашто се горући европски проблеми не могу решавати са гледишта општеевропских интереса и зашто се чак бежи да се о њима дискутује.

Западно-европске земље не пропуштају прилику да у ЕСЕ говоре о „великодушној помоћи“ САД

преко Маршаловог плана, али већ прва година његовог спровођења у живот открила је до очевидности да он не само да није решио проблем обнове западно-европских земаља, већ да им је везао руке да не могу слободно поћи путем праве сарадње у решавању европских привредних тешкоћа, сарадње за коју су ЕСЕ и њени комитети пружали погодан оквир. Међутим, и поред упорних настојања Секретаријата ЕСЕ, да у својим студијама укаже на пут којим треба ићи, и поред конкретних предлога да се рад комитета извуче из оквира рада на парче и постави на ширу основу, ЕСЕ улази у трећу годину свога рада са малим изгледима да се ма шта битније измени у досадашњој пракси.

Конструктивни предлози поднети на прошлогодишњем III заседању ЕСЕ, од стране делегације СССР-а и подржавани од делегација земаља народне демократије — наиме, предлози о оснивању поткомитета за индустријски развој, комитета за пољопривреду и комитета за радну снагу, услед опозиције западно-европских земаља и САД, у крајњој линији су у већој или мањој мери развођени, тако да не могу бити ефикасни инструменти једне здраве међуевропске сарадње.

У потврду овога довољно је напоменути да је од предложеног органа за питања индустријског развоја испао само један комитет за трговину, али са таквим мандатом који му не дозвољава да дискутује о главним препрекама које се чине трговинској размени, даље, да у трећој години рада ЕСЕ, и поред свих тешкоћа на које наилази европска пољопривреду на својој обнови, енглески делегат није убеђен у потребу оснивања једног комитета за пољопривреду који би се бавио управо отклањањем тих тешкоћа и најзад, да се комитет за радну снагу, и са онако скученим мандатом, у току прошле године није ниједном састао.

М. Р.

ДА ЛИ ЋЕ ФРАНЦУСКА ПОСТАТИ АМЕРИЧКА КОЛОНИЈА?
ПРЕДГОВОР Ф. ЖОЛИО КИРИ, ПАРИЗ, 1948 ГОД., СТР. 215.

Књига обухвата период од завршетка II светског рата до маја 1948 год.

У предговору познати светски научник на истраживању атомске енергије, Frédéric Joliot-Curie, о сврхући се на Маршалов план између осталог каже: „Укључивање Француске на основу „плана помоћи Европи“ у амерички економски састав, упркос свим званичним демантима, не оставља неокрњено право слободног одлучивања онима који нама владају. И уколико се више ова помоћ буде развила, уколико се наша привреда навикне на њу, Француској ће све теже положити за руком да се допадне своје „тутору“, који може сваког тренутка, ако му се то учини погодном, да прекине своје пошљике”¹. Он оцењује Соријеву књигу као „драгоцен документ за слободољубиве људе који се боре за независност Француске и одржавање мира” (стр. 7)

У првој глави, под насловом „Постоји ли амерички империјализам”, аутор приказује тенденције експанзије у политици САД после Другог светског рата. То нам свакако служи доцније за боље разумевање политике САД према Француској. Остали део књиге посвећен је експанзији САД у Француску и француске колоније, где писац документовано излаже тежње САД да искористе тешкоће у које је запала Француска после Другог светског рата.

Писац приказује као једну целину споразум Блум — Бернс из 1946

године, уговоре у Женеви и Маршалов план као последњу карику ланца којим САД теже да претворе Француску у свој прирепак.

Блум је ударио темеље америчком продирању у Француску познатим споразумом Блум — Бернс. Ово је тема друге главе под насловом: „Ворба између гвозденог и земљаног лонца”.

Овим споразумом Француска се обавезала:

1) да мења своје царинске ставове у томе смислу да не дође до пораста степена заштите.

2) да се одрекне предратне политике која се састојала у заштити француске производње помоћу увозних контингената.

3) Да се одрекне контроле увоза очекујући моменат да раскрсти с увозним дозволама „без разликовања између различитих иностраних извора снабдевања”.

Блум је сматрао овај споразум као доказ америчке „племенитости и незаинтересованости”.

Овакви услови, кад знамо да америчка роба има много ниже производне трошкове, претстављају погодан терен за инвазију америчке робе у Француску.

Друга важна етапа у експанзији САД су уговори у Женеви. То је тема треће главе под насловом „Уговори у Женеви — оружје инвазије”.

У тим уговорима клаузуле о царинским ставовима треба да онемогуће изигравање од стране Француске раније склопљеног споразума Блум — Бернс.

¹ Предговор, стр. 6.

У финансиским клаузулама свакако је најважнији чл. 12 који каже да државе потписнице треба да одобре „најшире могућности за стране инвестиције као и највећу сигурност за њих”. Једанпут уложени, ови капитали треба да имају увек могућност повратка.

Централно место заузимају клаузуле о организацији блока капиталистичких држава под господством САД. Срж тих клаузула је финансиска доминација САД, ограничење националне суверености у корист САД, снабдевање САД стратигиским сировинама и економски рат против држава непотписница уговора у Женеви.

Маршалов план иде свакако најдаље у потчињавању Француске САД. О њему се говори у четвртој глави.

Да бисмо га боље разумели, сетимо се коментара Јунајтед преса још поводом преговора Блум — Бернс. Ту се каже:

„Добро би било да господин Блум не очекује да ће се Француској учинити сличан поклон као Великој Британији или да ће се одобрити његовој земљи један зајам без интереса. Најбоље би било да нам господин Блум предложи овако: Слушајте, нама треба неколико милијарди долара и неизвесно је да ли ћемо ми моћи икада да вам их вратимо. Међутим, ми имамо у нашој пољуљаној империји сировине, ми имамо и базе и право на ваздухопловни саобраћај, којима бисте ви могли да се користите. Организуймо једну праведну размену.” (стр. 26)

Писац карактерише Маршалов план као „ратну машину против СССР и против свих земаља и људи кривих једино зато што желе да спроведу своју економску обнову без америчког мешања”. (стр. 86).

Писац износи доказе да Маршалов план значи за Француску и одрицање од немачких репарација, као и првенствено подизање Западне Немачке.

Колико су ова запажања Сориева тачна видимо из тога што расходи за војску у француском буџету за 1949 годину износе 350 милијарди, односно више него што је предвиђено као противвредност Маршалове „помоћи” (280 млд.).

Приходи од немачких репарација за 1949 годину предвиђени су у висини од свега 3 милијарде франка, док је Француска претрпела штету од немачких окупатора у висини од 21,504 млд. долара.

У поглављу под насловом „Велики страх америчке партије”, осврћући се на личности које спроводе америчке планове, писац се највише задржава на Блumu и Де Голу. „стубовима” америчке политике у Француској.

Блум је својом акцијом пре рата подрио рад Народног фронта, својом политиком немешања упропастио шпанске републиканце. Сутрадан после Минхена он је прокламовао свој осећај „олакшања”, после чега је ЧСР била окупирана од стране хитлеровских хорди. Он је био тај који је захтевао у »Roule-лаире-у» расцеп Генералне конфедерације рада. Он је створио „трећу силу”, инструмент реакције против напредних снага.

Аутор каже да Блум црпи своју снагу у редовима осиромашених средњих класа. Његова снага у синдикатима ограничава се на чиновничке организације и мање групе повезане са синдикалистима и троцкистима. (стр. 111).

Ево кога претставља генерал Де Гол. Његов брат је помоћник генералног директора Banque de l'Union Parisienne повезане с Мирабоом. Зет Де Гола Alain de Boissieu повезан је са Banque de l'Union Européenne, контролисаном од „краља” топова Schneider-a, и Jaques de Neufville-a, једног од лидера француске финансиске олигархије.

Преко Албера де Воасијеа, Де Гол је тесно повезан са браћом Вендел из Comité des Forges.

Када се томе дода да је Де Гол учествовао у „крсташком“ рату против Совјетског Савеза (под генералом Веганом) ради спасавања француског капитала у Русији, онда постаје јасно чије интересе он заступа.

То су, заједно са извесним познатим претставницима финансиског капитала као Шуман и Бидо, главни претставници америчке партије у Француској.

У опширном шестом поглављу под насловом „Француска у опасности“, писац опширно износи методе продирања, као и где су све продрли Американци. Ту се износе подробни подаци о дејству америчке експанзије у индустрији угља, авијацији, аутомобилској индустрији, бродоградњи, хемији, електроенергији, пољопривреди литературе и штампи. Да наведемо само неколико примера:

На тржишту филмова цене америчких филмова су 10 пута ниже од француских филмова.

Какви су узроци томе?

1) Амерички филм долази у Француску када је већ амортизован у САД.

2) Амерички филмски произвођачи желе да оваквом конкуренцијом униште или бар онемогуће француску филмску индустрију на светским тржиштима. (стр. 129).

Свакако ту постоји и тежња да се Французи привикну на амерички начин живота.

Јак утицај на начин мишљења врши издавачка делатност. Тако је у току 1947 године једна трећина свих издања, у вредности 800 милиона франака, била од америчких писаца.

На основу својих запажања писац изводи правилне закључке о опасности која прети француској индустрији као и о авети незапослености која се појављује пред радничком класом.

Данас ми располажемо подацима да је индекс индустријске производње пао са 112 у априлу 1948 (почетак помоћи по Маршаловом плану) па 92 у октобру 1948 године. Број лица која су потпуно упућена на помоћ

за незапослене скоро се учетворостручио у току једне године.

Француске колоније претстављају важан извор за снабдевање стратегиским сировинама, за извлачење великих профита и за стварање војних база за САД.

Аутор наводи продирање америчких монопола на Тијану, на Мадагаскар, у Гвинеју, у Камерун, у Мароко, Алжир, и на Нову Каледонију. На Новој Каледонији, на пример, амерички монополи узели су у своје руке француско друштво *Le nickel*. Оно је експлоатисало наслаге тоје претстављају 10% светских резерви никла. На тај начин Нова Каледонија се од ратне базе САД за време рата претворила у снабдевача Америке дефицираним сировинама, а у случају новог рата може опет да постане ратна база.

Међутим, не ради се само о постојећим налагама. Ради се и о потенцијалном богатству колонија. У колонији, до данас непознатој, могу сутра да се открију нова подземна богатства или да се открије нов начин за искоришћавање постојећих наслага.

На крају, у поглављу „Француска ће живети упркос њеним гробарима“, Сориа указује на отпор против америчког продирања који постоји у Француској.

На челу борбе налази се Комунистичка партија Француске. Њој помажу група левих социјалиста који су иступили из социјалистичке партије Француске и образовали Социјалистички покрет демократске уније. Леви католици, окупљени око Ревизије *«Esprit»* такође су за јединство акције у борби против фашизма и за националну независност.

Аутор је у последњем поглављу пропустио да истакне улогу Генералне конфедерације рада у борби против продирања монопола САД. Томе, последњем поглављу аутор је посветио искупише мало пажње.

Књига располаже драгоценим подацима и правилним анализама. Истиче се својом темељном обрадом шесто поглавље, док је последње обрађено слабије од осталих.

САДРЖАЈ

	стр.
Борба за мир — — — — —	1
Говор Маршала Тита на митингу у Пули — — — — —	7
Уредништву „Новоје времја“ — — — — —	19
Мао Це Тунг: Кинеска револуција и КП Кине — — —	24
Милан Гаврић: Нови стадиј немачког проблема — —	50
Радос Стaменковић: Нека питања у вези са трговин- ском разменом између социјалистичких и капиталистич- ких земаља — — — — —	73
В. Миленковић: Осврт на четврту тачку Трумановог програма — — — — —	96
Д-р. Иво Лапена: Смисао и домаћај чл. 36/I Статута међу- народног суда — — — — —	113

ПРИКАЗИ И КРИТИКА

Оскар Алеви: Расматрања у вези са проблемом девалва- ције и конвертибилности валута европских капитали- стичких земаља — — — — —	130
В. Цврље: Поводом издања II књиге „Историје Дипломатије“ у преводу са руског — — — — —	147
М. Г.: Неколико речи о I тому „Дипломатског вешника“	154
М. Ристић: IV Заседање европске економске комисије	159
Жорж Сория: Да ли ће Француска постати америчка колонија — — — — —	165

Уређује одбор Одговорни уредник Иван Караиванов.

Часопис излази тромесечно Уредништво и администрација, Београд,
Вождара Адије бр. 11, телефон 42-751.14; текући рачун код На-
родне банке, централа за НР Србију, 104-807070; поштански факс 750
пошта Београд 4; штампарија „Ворба“, Београд, Дечанска 31,
тел. 24001.